

genija

TAVČAR

JANEZ
SONCE

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Ivan Tavčar
Janez Sonce

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitve: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

TAVČAR, Ivan, 1851-1923
Janez Sonce [Elektronski vir] / Ivan Tavčar. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-017-8 (ePub)
ISBN 978-961-280-018-5 (mobi)
260774400

Ivan Tavčar

Janez Sonce

2012

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

V letu 1660, zadnje dneve meseca julija, mrgolelo je po ulicah ljubljanskih vse polno podeželskega plemstva. Po prodajalnicah so ti vitezi nakupovali, kar so potrebovali zase in svojo družino. Mlajši – sinovi – pa so se v novih opravah gnetli po tlaku, lazili za meščanskimi dekleti, pretepali se z dijaštvom in mesarji ter banketovali sedaj tu, sedaj tam. Starejšim kakor mlajšim pa je življenje ugajalo mnogo bolj v mestu nego po pustih graščinah! Več vzrokov je bilo privabilo to plemstvo v mesto. Predvsem se je takrat vedelo že gotovo, da pride meseca septembra cesar Leopold v mesto in da se mu bodo tedaj poklonili deželni stanovi. Zategadelj so morali sivi očetje s kmetov marsikaj nakupiti, novih oblek starim in mladim doma, ki je je vse hotelo gledati z lastnimi očmi, kako bode cesar Leopold jezdaril v belo Ljubljano. Drugi vzrok je bil ta, da je ravno tedaj tičala v mestu nemških komedijantov družba, katera je pred visokimi stanovi namerjala igrati prekrasno »akcijo«, posvečeno stanovom samim – seveda za dober slovenski denar!

Ravno za tistih dni – in to je bil zadnji, a ne najmanjši vzrok – razpisala je bila njegova milost deželni maršalek sejo deželnega odbora in sicer zaradi slučaja, kateri je v tistih časih z grozo in

studom napolnjeval vse kranjsko plemstvo, gospodov prelatov ne izvzemši. Slučaj pa je bil tale! Deželni stanov soud vitez Janez Sonce se je bil zaljubil v hčerko bogatega ljubljanskega ranarja, kateri si je bil s puščanjem, prodajanjem suhih zelišč in drugim takim trgovstvom pomagal do bogastva. Ta ranar je slovel zaradi svojega bogastva, a še mnogo bolj zaradi svoje hčere, katera je bila res krasna kakor luna v jasni noči. A ranarji so bili takrat zaničevani, in rokodelčič, ki je šival usnje ali pa krpal platno in živel slabo, pogledaval je z velikim zaničevanjem po našem ranarju in njegovi hčerki. In vsakdo je menil, da ji usoda ne bode dodelila drugega ženina, če se ne oglasi sinek kakega zaničevanega ranarja, ki jo je lahko vzel, ne da bi si nakopal sramoto nase in na hišo svojo! Pa stvar se je zasukala drugače. Pričelo se je govoriti po mestu, da je mladi in plemeniti Janez Sonce zaljubljen v Ano Rozino in da lazi k nji v tihih večerih. Ali saj se poznajo plemenitniki! Taki gospodje si napravljajo kratke čase ter imajo svoje igre!

In ona, ranarjeva, je kakor nalašč rojena za take šale! Ko se je naveliča, pa bode zašlo to »sonce« in nikdo mu ne bodo mogel ničesar očitati, ker je morala takoj vedeti, kam vodi taka pot! In meščanstvo se je smejalo. A smejanje se je izpremenilo v strmenje, ko je nekega jutra počila po mestu novica, da se Janez Sonce poročuje pri očetih kapucinih z Ano Rozino. Vse mesto je skupaj vrelo. In res je prišel Janez Sonce iz male cerkve, in, vodeč Ano Rozino s seboj, šel je v svojo hišo ž njo kot ženo, katera se mu je izročila po božjih zakonih. A kak je bil pri tem! Svetlih oči je stopal v bleščeči svoji obleki po ulicah ter se smejal plemenitim znancem, ki so se čudili ter odpirali usta. Med vicedomskimi vrati je srečal deželni glavar, eksclenca Volk Engelbreht Turjaški, svatovsko družbo, ki se je polna spoštljivosti stiskala v stran, da bi se napravil prostor velikemu gospodu in konju njegovemu.

Zagledavši deželni stan souda, pobrzdal je Volk Engelbreht in ustavil svojega konja ter zbadljivo povprašal, je li Janez Sonce zašel med nemške komedijante, da o belem dnevu v tej družbi okrog lazi. Ali mladi »deželan« se je globoko priklonil, prijel Ano Rozino za belo ročico ter dejal glasno:

»Ekscelenca, Vaša milost, to je sedaj moja žena!«

Ekscelenca Volk Engelbreht je na ta odgovor prav močno prebledel, pogledal temno, in kakor črn oblak na nebu razprostrl se mu je srd po ošabnem obrazu! Obrnil je konja ter oddirjal, kolikor mu je prostor dopuščal, po vicedomskih ulicah, kakor bi se za njim podila četa ljutih Turčinov.

V mestu je zavladala silna razburjenost, posebno plemenitaška mladina se je togotila ter škripala z zobmi. V večerih so se zbirali sinovi iz najboljših rodbin pred hišo Janeza Sonca ter mu pobijali okna. Ali naš vitez se je ta čas sončil v ljubezni mlade soproge svoje ter bil toliko previden, da je tičal med stenami svoje koče in da ni prihajal na jasni dan.

Medtem se je razširila vest o Janeza Sonca poroki tudi po deželi, kjer ni napravljala manjšega vtisa nego v beli Ljubljani. Ko se je zvedelo, da se hoče deželni odbor sam pečati s to prevažno zadevo, bilo je vse radovedno, kaj bodo ukrenili dežele očetje. Vse je tedaj tiščalo v mesto, nekoliko iz radovednosti, nekoliko pa iz tistega gotovo živalskega čuta, vsled katerega je človek vedno rad navzočen, če se izvršuje ostra kazen nad soudom človeške družbe! Ni ga imel prijatelja Janez sonce in vse je hrepenelo izbrisati madež, ki ga je brezvestni ta vitez vtisnil na svetlo bleščečo čast domačega plemstva.

II

Bilo je kake štiri tedne po poroki Janeza Sonca. Krasno jutro poznega poletja je objemalo belo Ljubljano. Ni se kazala megla na jasnem obnebu in sonce je imelo še prav prijetno in občutno moč. Dasi je bilo obilo viteštva v belem mestu, bila sta ob ranem jutru samo dva jezdeca v prostorni deželni jezdarnici. Dolgo, leseno to poslopje je stalo nekako na tistem mestu, kjer čepi sedaj naše deželno nemško gledališče. Po visoki strehi je frfetala neštevila tolpa vrabičev ter glasno kričala. Pred glavnim vhodom, na sprednji strani, slonela sta dva deželnih stanov strežaja, oblečena v rumeno in modro barvo, ter zaspano zrla na trg in na vicedomska vrata, kje se je lahko vsak trenutek prikazal ta ali oni veliki gospod. Na gradu, v tako imenovanem piskalčevem zvoniku, je bilo ravnokar sedem odzvonilo, v znamenje, kako je nekdanji turški krvoločni pes brezuspešno naskakoval krščansko to mesto!

V jezdarnici sta bila tedaj samo dva jezdeca. In še ta dva sta leno jezdarila naokrog ter dovoljevala, da sta konja po lastni volji svoji premikavala kopita po peščeni areni. Jezdeca sta se razločevala po starosti in po obleki ter bila videti tudi po značaju različna. Starejši je nosil krog vrata nekak kolar; to je pričevalo, da je služabnik svete cerkve in ne posvetni vitez, kar bi bil morda kdo

sklepal po drugi opravi. Snel je bil klobuk z glave ter ga držal navzdol ob konjevem trebuhu. Tik njega je skakal velik kodrast pes ter se metal kvišku proti klobuku v gospodarjevi roki. Ko je ob priliki pograbil z belimi zobmi po klobuka širokih okrajih, dejal je gospod:

»V kot, Seladon! Sedaj nimam čase zate!«

In pes jo je v hipu pobral k steni, v kot, ter z bistrimi pogledi odondod zasledoval svojega gospodarja, naokrog jezdečega.

Drugi jezdec je bil prav mlad, bilo mu je morda komaj osemnajst do devetnajst let. Ali ob vsi svoji mladosti je bil vendar opravljen, kakor bi ravnokar hotel planiti v tolpo sovražnikov, v najhujše klanje! Pod nosom se mu še ni kazalo najmanjše znamenje moške brade; ali navzlic temu je nosil ob strani na močnem jermenu težak meč, ki je s svojim velikim držajem napravljal groze in smrti vtis. Glavo si je bil zavil v temno železno čelado, ki se je tako tesno prijemala, da se je videlo iz dalje, kakor bi bil mladi naš vitez brez las! Dasi je to pokrivalo bilo pregrozno vojaško, bil je obraz, ki se je skrival pod njim, vendar prav miroljuben in črni kodri, ki so se izpod rjavega železa usuvali na rame, dajali so nekaj dekliškega temu obrazu. Navzlic bojni opravi, v kateri je tičal, navzlic močnemu oklepu, pod katerim je sopesel z nekako težavo, in navzlic velikanskim ostrogam, ki so mu tičale ob petah, naš junak ni napravljal vojaškega vtisa. Povsod mu je silil človek »miru in sprave« na dan!

Ta »orjak« je jezdil torej ob strani duhovnika ter z veliko, vdanostno spoštljivostjo obračal proti njemu svoj z železom obvit obraz.

»Vi torej, prečastiti gospod protonar,« vprašal je ravno vistem hipu, »ne verujete, da se nahaja v zakladih narave nekaka tinktura, ki izpreminja vsakovrstne kovine v čisto zlato?«

»Nemogoče ni,« odgovori protonar doktor Janez Ljudevit Schönleben, »in ako hoče naš Bog, ki je ustvaril vse, nastane tudi taka tinktura. Moje mnenje pa je, da bi bilo potem slabše na zemlji! Mnogo zlata, mnogo pregrehe! Ergo je Bog ni ustvaril le tinkture, ker ni hotel pomnožiti pregrehe ter ne za vedno postaviti v sredo slabotnega človeštva tistega zlatega teleta, okrog katerega je že izvoljeno ljudstvo v puščavi plesalo. To je moje mnenje, mi liber baro!«

»Velečastiti gospod protonar!« zdihne mladi baron, »moja vednost je revna, in s teološko sveto vašo učenostjo se ne predrnem boriti! Preponižno pa vendar menim, da so v skrivnostih ustvarjenega sveta, ki so samo podoba skrivnosti našega svetega Boga (katerega častim iz vsega srca!), tudi tiste moči, katere bi skuhale, naj je po »koncentrovani ekstrakciji«, naj je po kaki drugi poti, čisto zlato in pa – kamen philosophorum!«

»Bog nam v svoji modrosti ni odkril vseh skrivnosti,« odgovori protonar, »in če naj nam po njegovi visoki volji kaj skritega ostane, ostalo nam bode to skrito do konca človeških dni! Tu nam ne pomaga nikaka »chimia«!

Rahel smeh se je prikazal na resnem licu učenega gospoda.

»Vi tedaj tudi ne verujete, gospod protonar,« vpraša baron živo, »da se daje iz naravnih prikazni tolmačiti temna prihodnost naša? Vi ne verujete, da se iz besed, ki se dado zložiti iz črk mojega ali vašega imena, daje sklepati na moje ali vaše lastnosti? O vsem tem mi je pravil star žid, ki sem ga na svojem potovanju v starem Bambergu obiskal lansko leto. Odkril mi je različna arcana, in sam sem kriv, če mi ni vse ostalo v pregrešni moji glavi!«

Protonar Schönleben se je lahko zasmejal.

»Pokažite mi svojo vednost, mi leber baro,« je dejal dobrovoljno, »odkrijte mi svojo skrivnost!«

»Ali naj vzamem jako častito vaše ime?« vpraša oni z radostjo.

»Ne mojega ne vašega imena! Saj so vam znane moje lastnosti in vaše meni!«

»Tudi prav! Ali katero ime naj vzamem?«

»Vzemimo prevzvišeno ime presvetlega vladarja!«

»Leopoldus!« vzklikne mladi vitez ter se ponosno dvigne v sedlu. Bilo je to ime, ki je tedaj navduševalo vsako plemenitaško srce; tedaj, ko so stanovi in vsi vdani podložniki koprneli na prihod ljubljene vladarja.

»Radoveden sem!« in doktor Schönleben ustavi svojega konja. Tudi mladi baron stori tako.

»Leopoldus!« vzklikne še enkrat. Nekaj časa premišljuje potem, kako bi se sestavile besede iz črk, katere so v imenu cesarjevem. Končno izpregovori kipeče:

»Pello duos! Dva bode podrl v prah in prisilil v pobeg. Z ene strani mu kaže zobe ošabni Galec, po naših zemljah hlepeč! Na drugi strani pa razteza penasti goltanec krutosrčni Turčin! Ali oba bode naš Leopoldus potolkel, kakor je potolkel Jozua Moabičana in Gateje! Pello duos!

»Bene!« pohvali ga Schönleben, »in upajmo, da se uresniči to vaše prerokovanje! No,« dostavi potem, čutivši, da hoče vitez še govoriti, »ali vam teče vir preroštva?«

»Sol de lupu! Pobil bode osebno Osmana, tega volka tracijskega, ki že toliko sto let sesa kri iz matere Evrope ter tepta po svetih gredicah svetega krščanstva! Ali najvišjemu našemu gospodu pa bode od tega volka izšla slava, soncu enaka!«

»Pristavite še tretje!« reče Schönleben, »in potem se rad klanjam vaši vedi, ki mi je bila do sedaj neznana!«

»Vivat Leopoldus! Duplo sole! Na njegovi duši se žarita dve sonci, svetu v strmenje! Prvo svetlo sonce je cesarska njegova

modrost; drugo in od prvega še bolj žareče pa je njegova milost, njegova »clementia«, njegova neskončna ljubezen, ki objema vse nas! Zategadelj vidite, prečastiti gospod protonotar, da je božja previdnost vsakemu rojenemu bitju že v ime vlila nekaj temne prihodnosti. Kdor je učen, raztolmačil si bode marsikaj že iz imena samega, kar se potem v prihodnosti uresniči! To ni samo domišljija, to je nekaj tiste skrivnosti, ki po božji volji deluje povsod okrog nas, v najmanjšem prahu kakor tudi v mogočni, v nebo kipeči skalini!«

Ničesar mu ni odgovoril protonotar. Morda je bil smehljal, ki se mu je napravil okrog ustnic, nekoliko sarkasten, morda tudi ne!

Kdo ve? Bili so tedaj časi, ko so olikani in neolikani vzdihovali še v sponah vraže in teme.

Smehljal na licu protonotarja ni ostal skrit mladeniču. Ohladivši se od navdušenja, s katerim ga je bilo napolnilo cesarsko ime, izpregovoril je tožno: »Vi se smežete, velečastiti? Morda se vam vse to vidi smešno? Ali za Boga, gospod protonotar, kaj naj počenjamo plemeniti mladeniči sedaj? Ali naj z lopato premetavamo rušo kakor umazan težak; ali naj imamo pivnice, v katerih se drago prodaja ta nova nemška pijača, to pivo, ki se je ravnokar priklatilo v deželo? Ali je resnica, da se plemič ne sme prikazati na duševno polje, da ne bi služil drugim, poklicanejšim v posmeh? Plemič ima dolžnost, povsod in ob vsaki priliki služiti svoji domovini; njej ima posvetiti svoj meč, železno svojo pest! Njej v čast mora pa tudi zastaviti duševne moči svoje, da ni smo po telesu plemič, temveč, in še mnogo bolj, tudi po duhu! To je moje mnenje, velečastiti gospod protonotar, ker se ne sme in ne more zahtevati, da naj so kranjski plemiči – duševni lenuhi!«

Malo se je kazalo mladeničevega lica izpod čelade, ali to, kar se je kazalo, bilo je rdeče kakor makov cvet. Iz oči pa je sijal

govorniku svit navdušenja in ponosa. Tudi protonotarju se je razžaril obraz in z vidno zadovoljnostjo je zrl na mladega svojega prijatelja.

»Zares,« odgovoril mu je, »zares, mi Weicharde, zavezani ste naši Karnioliji, temu karneolu med deželami, posvetiti vse svoje moči! In kakor je Tarkvinij nekdanj srčno svojo kri, to je rodnega svojega sina, daroval očetnjavi svoji, tako ste vi kranjski plemiči dolžni naši domovini darovati vse moči, vse misli svojega duha! In ali morda očetnjava ne zahteva tega od vas in ali vam pravi ona: ležite v postelji in prespite svoje življenje? Oj ne! Naša domovina, Carniolia, zlata boginja, ima svojo slavo, divno svojo preteklost! In želja njena je, da stopi v zbor drugih rodov, da jo spoznajo in po spoznanju časté. Kaj je sedaj Carniolia? E trema Germaniae par ad meridiem! Drugega nič! Ali kaj bi lahko bila, če bi jo poznavali tam zunaj? Carniolia!« vzklikne latinski, ustavivši konja, »inquam antiqua et nova, quae hactenus a condito mundo plurimum gentium migrationibus, culturis, ruinis, per adversos pariter ac prosperos Fortuna casus iactata, quasi in umbra, delituit! In kako to, amice? Odgovor ni težak: quia nullius unquam calamo illustrata! In ali je drugače glede narave in njenih krasov? Kdo pozna našo zemljo, naše gradove, naše gore? Kod pozna preslavno genealogijo naših slavnih rodov? Vidite, mi leber baro, tu je bojišče, kjer naj bi plemiči naši slavili svoje premage. Tu je polje, kjer se koplje zlato, ne da bi potrebovali »chimiae« in njenih skrivnosti! A sedaj je čas, da odrinem. Aló, Seladon!«

Podal je roko mlademu tovarišu v slovo; le-tá jo spoštljivo poljubi.

»Hvala vam, velečastiti,« izpregovori ponižno, »vaše besede so mi padle v srce kakor rumeno zrno v plodovito zemljo.«

»Ali vi še ostanete?«

»Še! Poklicali smo na boj tega odpadnika, Janeza Sonca! Ne-
koliko mladih ljudi nas je, in vedenje tega viteza nam ne ugaja.
Morda bode teklo nekaj krvi tu, danes! Če Bog da! Ali, velečastiti,
kako je vaše mnenje o vedenju Janeza Sonca? Ali bi se deželan
kranjski mogel še bolj osramotiti, kakor se je osramotil ta človek?
Kako je vaše mnenje?«

»Moje mnenje?« odgovori oni mehko. »Jaz sem služabnik bož-
ji in ravnati se mi je po izreku: ne sodi, da te ne bodo sodili!

Sicer pa se spominjam, kar poje naš pesnik:

Omnibus semper placuisse res est

Plena Fortunae: placuisse paucis

Plena virtutis: placuisse nulli

Plena doloris!«

Potem še dostavi: »Deo gratias!« To rekši, odjezdi iz jezdar-
nice. Okrog njega pa je napravljajal pes Seladon mogočne skoke ter
glasno lajal. Mladi baron – bil je to Janez Vajkard Valvasor – ostal
je sam ter zamišljen dovoljeval, da je konj počasi stopal po pesku.
Morda se mu je tedaj v plemeniti duši utrnila prva iskra o tisti
časti vojvodine kranjske, s katero je potem proslavil svoje ime za
vso slovensko prihodnost!

Skoro potem se je pripodila v jezdarnico tolpa mladih plemičev ter s hrupom in krikom pozdravljala barona Valvasorja. Ker se je bil pred kratkim vrnil s svojega potovanja po Nemčiji, obsipali so ga mladi prijatelji toliko iskrenejše, ker so ga nekateri danes videli prvič po njegovem povratu.

»Dobrodošel v Karniolijo! Bog te pozdravlja v domovini!« Taki in enaki klici so mu doneli naproti in stiskati je moral mnogobrojno rok. Bila je to izvoljena tolpa kranjskega tedanjega plemstva, in mnogo veleslavno ime je bilo zastopano v njej. Athems, Turjaški, Barbo, Purgstall, Janković, Paradajzar in drugi so podili konje po pesku naokrog. Vsi so bili mladi, življenja in zdravja polni; krasne podobe! Dika vseh pa je bil mlad človek, kateremu je bilo komaj dvajset let. Pod malim nosom so se mu kazali prvi pričetki volnenih las; ali izpod zaokroženih temnih obrvi so mu zrle mile oči tako poželjivo, kakor bi se nikdar ne hotele nasititi! Bil je to Jurij Ljudevit, bastard turjaški Janez Vajkard Turjaški, tedaj že knez in vojvoda v Šleziji ter vsemogočni minister na Leopoldovem dvoru, je bil oče njegov. Pravilo se je, da ga je rodil s kmečkim dekletom; drugi zopet so trdili, da ga je s svojega potovanja po Beneškem prinesel nazaj in da se tedaj pretaka po mladem

človeku vroča laška kri. Gotovega se ni vedelo ničesar nego to, da je knez Janez Vajkard nezakonskega tega zastopnika svoje krvi silno ljubil. Ko je Leopold prevzel vladarstvo, ločiti se je moral prekanjeni minister od svojega ljubljenca. Cesar, ki je bil menda v svoji mladosti odmenjen duhovnemu stanu, sodil je o takih »pregrehah« ostrejšje, kakor je bilo to v časih tedanjih v navadi! Bil je tenkih občutkov, če se mu je povedalo kaj takega. Zategadelj je Janez Vajkard poslal svojega nepostavnega sina v Ljubljano, Volku Engelbrehtu na vrat, kjer so ga uvrstili med konjico deželnih stanov ter mu na videz odredili službo korneta. V resnici pa je bil Jurij Ljudevit tudi v Ljubljani prvi lenuh svojega časa. Zaradi prečudne krasote svoje se je z milobnim vedenjem hipoma vsilil tudi Volku Engelbrehtu v srce, da je bil slep ali da se je vsaj delal, kakor bi bil slep! Ker naš Jurij Ljudevit je počenjal, kar se mu je zljubilo! Nevaren je bil ljubljanskemu ženstvu in to omoženemu kakor tudi deviškemu. Lazil je za mladimi dekleti, a tudi za zakonskimi ženicami. In vsak meščan je prebledel kakor stena, če je opazil Jurija Ljudevita plaziti se okrog hiše, ker je takoj vedel, da velja to plazenje ali mladi ženici ali pa hčerki tam zgoraj! Bil je spreten pretepač in v največje veselje si je štel, v družbi z dijaki o večernem mraku napadati in pretepavati miroljubne rokodelčiče ljubljanske. Včasih je izpremenil simpatije ter je potem v družbi z mesarji (ki so bili v tedanjih časih najsilovitejši pretepači v Ljubljani!) tolkel po dijakih, svojih prejšnjih prijateljih. Pil je mnogo ter imel prečudno lastnost, da se ni zlepa upijanal. Če so tovariši že pod mizo ležali ali pa gledali kalno kakor deževna lužina, stal je naš Jurij Ljudevit trdno kakor hrast na nogah in gledal z očmi bistro kakor ščuka, če si ji plen približuje.

Tudi danes je bil prijezdaril v deželno jezdarnico ta ljubljeneč sreče, ki je razlivala nanj vse čarobnosti lahkega brezskrbnega

življenja. Na belem konju je bil prijezdaril, a v strmenje svojim tovarišem je povešal glavo. Druge dneve je vpil, a danes je stano-
vitno molčal. Komaj da je pozdravil prijatelja Vajkarda, potem pa
je gnečo sredi jezdarnice (kjer je zbrani družbi baron Valvasor
pripovedoval o svojem potovanju) zapustil ter ob strani počasi
gor in dol jezdaril. Samotarju se pridruži nekak velikan, ki je na
širokem jermenu nosil silno težak meč ter kazal svetu obraz, ki
je bil kakor polje razoran! Pridružil se je tedaj s svojim konjem
Juriju Ljudevitu ter dvignil klobuk z glave, da se je prikazala ve-
lika pleša in pa na desnem licu dolga brazga, v kateri se je nekdej
kopala turška sablja. Zasmejal se je ter dejal veselo: »Kak si danes,
Ludovice? Če mi čez nekaj dni kdo pove, da si vstopil v samostan
pri očetih kapucinih, verjel mu bodem! Tako puščavniški se vedeš
danes!«

Oni je obrnil obraz proti njemu ter dejal lahno: »Ti si, Aricaga!«

»Da, jaz, Janez Aricaga, polkovnik kirasirskega poka Ferrari!
A sedaj te z vso resnostjo vprašam, kaj ti je, da sedaj nekaj dni
povešaš peruti, kakor bi si jih bil opalil kje? Ali se kesaš svojih
neštevilnih pregreh? Ali si se gledal v sanjah s hudičem, ki je hotel
pograbiti po nekrščanski tvoji duši? ali kaj ti je sploh? Tvoji dobri
prijatelji smo v skrbeh in kaj naj počnemo, če te izgubimo? Povej
mi torej!«

Jurij Ljudevit se je pazno ozrl naokrog. Videč, da sta sama, od-
govori: »Dragi polkovnik, doživel sem nekaj – prav čudnega! Če
mi obečaš, da bodeš molčal in da se ne bodeš šalil z menoj, povem
ti vse!

Polkovnik Aricaga je gledal strmeče lahkoživnemu svojemu
prijatelju v obraz.

»Vraga, ali je stvar tako resna? Obečam ti molčati kakor ka-
men, ki je zasut globoko v zemljo!«

»Doživel sem nekaj čudnega!« izpregovori Jurij Ljudevit, »in sam ne znam, kako si naj razlagam to stvar. Spominjaš se še onega dne, ko nam je njega milost gospod vicedom napravil banket. Med drugim se je govorilo tudi o tem, kaka bi morala pač biti ženska, da bi mene užgala za stalno ter mi vzbudila resno ljubezen. Trdil sem, da take ženske na svetu ni, kakor ni cvetja, ki naj bi za vedno vezalo frfetajočega metulja! Mnogo smo se šalili in ti, prijatelj Aricaga, nalil si se tako, da si se končno zvalil pod mizo. V pozni noči sem se plazil po štiri tvoje vojake, da so svojega gospoda polkovnika domov zvekli. Lahko bi bili to storili drugi tvoji prijatelji, a jaz sem hotel polku pokazati, kako slaboten mu je načelnik, če ima nekaj kapelj vina v želodcu, ha, ha!«

»Da bi te vrag pekel na sodni dan!« zjezi se Aricaga.

»Ko so te odnesli tvoji dobri kirasirji – za Boga je bil to smešen prizor, in njega milosti gospodu vicedomu tresel se je trebušček kakor trepetlika o pišu! – odrinil sem proti domu. Zapustil sem pijano družbo ter sam taval po ulici. Luna je čarobno sijala. Tudi meni se je vsilila nočna tišina v dušo, in pričel sem – moliti. Nikdar se ne uležem počivat, da ne bi molil. in če sem še tako pijan! Štirikrat sem dokončal ave, ko sem došel do doma. Ulegel sem se. Iz razgretih možganov pa ni hotela misel, d ima neskončno usmiljeni bog morda res tako žensko zame, ki bi me razgrela in razvnela, kakor je razgreta in razvneta ognjena gora, katero sem videl v divni Italiji. To pa ti pravim, dragi moj Aricaga, nasitil sem se že od tega navadnega ženstva, ki sili za mano, kakor sili vešča za plamenom! Zaspal sem ter imel prečudne sanje. Obkroževale so me krog in krog puste megle. Kamor sem hotel pogledati, povsod so se valili sivi oblaki, sive megle! Tesnost se mi je polastila trpečega srca in od groze mi je koprnela duša. Kar se razklenejo sivi oblaki, in megla se razvleče! Tedaj pa se mi je prikazala s svetlim

žarom obkrožena njena podoba! In jaz sem menil, da je boginja. Nagnila je glavico kakor roža, če jo poljubi prvi sončni žarek; razprostrla je trepalnice in je luč svojih pogledov razlila name, in vse občutke in vse misli mi je pretopila zavest, da je to ženska, ki mi jo morda pošlje večno milostni bog, da zatre pregrešne strasti v razuzdanem mojem srcu, da me prekrsti in prerodi v novo človeško bitje. Ker to vem, kar sedaj počenjamo, Aricaga, vendar ne bodeš trdil, da je pametno življenje!«

»Ne bode ti drugega kazalo, ljubi moj Ludovice, nego samostan!« smejal se je polkovnik. »Ko vedno na ženske misliš, ni čuda, da se ti še celo v sanjah prikazujejo! To so otročarije, pijan si bil in v pijanosti si zaspal, pijani prihodnji redovnik moj!«

»Tudi sem mislil, da je tako. Ali poslušaj, kako je bilo potem! Oni dan, ko je pri očetih jezuitih pridigal pater Teobaldus, bil sem v cerkvi ter vestno poslušal gorečo božjo besedo. Kakor žareče oglje je padala v mojo dušo, in povsod me je peklo in skelelo, ker globoko tičim v pregrehah! Pri vratih ob steni sem slonel in kes mi je rojil po duši. Tedaj, Aricaga, pa je stopila ženska v božji hram, ženska, ki je živela v mojem spominu od tiste noči! Kakor boginja je vstopila ter obstala na cerkvenem pragu. Otrpnila je pred svetlimi mojimi pogledi. Obkroževala jo je svetloba jasnega dneva, ki se je pri širokih vratih vsiljeval v cerkveni mrak. Bila je kakor tedaj v sanjah, bila je kakor spomlad sama, ki je najkrasnejša med letnimi časi! Ogenj večne sreče je zaplapolal po meni in v presladki nadi sem dejal svojemu duhu: Usmiljeni bog, ti jo pošiljaš, da postanem boljši in pravičnejši! Stopala je mirno ter sramežljivo zrla k tlom. Da, Aricaga, bila je ona, ki sem jo gledal v sanjah! Vsaka črtica njenega obraza se je bila vsekala v moje srce. Nikakor se ne motim, bila je ona; to bodem trdil do tistega trenutka, ko me pogoltne bleda smrt!«

Umolknil je. Ali naš Aricaga je bil sedaj radovednejši nego prej.

»In potem?« vprašal je. »Vraga, tako se to vendar ni končalo!«

»Čakal sem, da je minila služba božja. V hvaležnosti sem molil Boga ter mu dajal čast, da mi je ta cvet stresel na pusto stezo mojega življenja. – Ko je bilo malone že vse odšlo, prišla je iz božjega hrama. Dvignila je pogled ter takoj opazila, da čakam na njo. Kri ji je zakipela v obrazek in kakor plaha srna je odhitela. Še pogledala me ni, dasi sem se ji ponižno, globoko poklonil.«

»In kdo je?«

»Kdo je!« Še nikdar je nisem videl poprej. Po obleki pa sem sodil, da je plemkinja! Ali sedaj poslušaj, kdo je! Naj je, kar če, toliko ti povem, Aricaga, da je že sedaj prikovano moje srce na njeno in da bom napel vse, vse moči, da si jo prisvojim. Pretaka se mi Turjačanov kri po žilah in Turjačani so ti v deželi te oblasti, da dosežejo, kar hočejo!«

»Povej vendar kdaj, kdo je?«

»Poslušaj torej! Obtičal sem na mestu ter zrl za njo. Tik mene je stala tolpa mladih učencev. Ti so tudi gledali za njo in nekdo je izpregovoril: »Krasna je kakor večerna zarja!« Drugi pa je vprašal: »Kdo je, ker je ne poznam?« »Kaj, ti ne poznaješ najkrasnejše ženske tega mesta?« vpili so vsi: »ti ne poznaješ krasne hčerke mestnega ranarja, ki je sedaj viteza Sonca gospa?« Aricaga, hotela mi je kri zastati! Da, ranarjeva hči je in sedaj žena tega plesnivega viteza, ki ga hočemo danes z meči malo pretipati!«

»Ranarjeva hči!« zakričal je Aricaga, »prijatelji ondi v sredi, prijatelji sem!«

Z močjo ga je pograbil Jurij Ljudevit za komolec: »Aricaga, če izpregovoriš še eno besedo, sunem ti meč v trebuh, in to tako gotovo, kakor se mi pretaka turjaška kri po žilah!«

Aricaga je sprevidel, da se mu ni šaliti. Prihrumeli so tovariši, povprašujoč radovedno, kaj hoče. Polkovnik je iskal izgovora in bi bil zašel v stisko, da ni tedaj prijezdil v jezdarnico tisti, o katerem se je takrat po ljubljanskem mestu sukalo največ govorice. Vitez Janez Sonce, ki je ravno v tistem hipu prijezdaril v jezdarnico ter skokoma ustavil konja sredi nje, ozrl se je kakor sokol po zbrani družbi. V pozdrav je snel široki svoj klobuk z glave ter ga nagnil proti tlom, kakor daleč je segal z roko. Kdor je mogel sneti svoje pokrivalo, snel ga je tudi. Obmolknilo je vse.

Bil je Janez Sonce tiste dni v cvetu svoje mladosti. Kakor oglje črni lasje so se mu usovali po vratu na ramo ter mu objemali obraz, poln moške krasote. Na obrazu se mu je žarilo in ponosno je spuščal oko po zbrani družbi. Strmelo je vse, nekoliko že zategadelj, da je sploh prišel, a še veliko bolj pa zategadelj, ker vitez Sonce ni bil nikakor opravljen za boj. Razen meča in ostrog ni bilo videti železja na njem; ni nosil niti čelade niti oklepa kakor drugi, ki so ga klicali v dvoboj. Nekaj časa niso vedeli plemiči, kaj naj bi počeli.

»Kaj vraga,« oglasil se je končno Aricaga, »ali se bodeš cvetjem bojeval?«

V resnici je imel Janez Sonce rdečo rožo v svoji roki ter jo časih pritisnil na svoja usta.

»In če nimam drugega nego to cvetje, pa bi se še ne bal polkovnika širokoustnika Aricaga!« odgovoril je vitez zaničljivo.

»Hudiča!« zatulil je Aricaga nato, »name se obeša!« In polkovnik je izvlekel svoj meč in takoj zasadil ostroge konju v trebuh, da se je spel. Ali Jurij Ljudevit mu je pograbil po uzdi ter potisnil živinče k sebi, govoreč:

»Pusti, Aricaga! Danes ni tvoj dan! Drugi smo na vrsti!«

»Kaj da ni moj dan! In ali misliš, da bom jaz požiral v želodec, kar mi bode Janez Sonce v pičo pokladal!«

Hotel je udariti na Sonca. Ali predenj so se postavili v vrsto Jurij Ljudevit, baron Vajkard in še dva druga v železje zavita plemiča, da se razljučeni polkovnik ni mogel niti z mesta ganiti. Z grozno kletvijo je potisnil svoj meč v nožnico ter se rotil na vse kriplje, tako da so ga prijatelji le s težavo in počasi utolažili.

Potem se je postavil Jurij Ljudevit sredi jezdarnice ter pričel, obrnivši se proti Janezu soncu, razkladati z resnim in slovesnim glasom nekak manifest, s katerim se je vitez Janez Sonce klical v boj, ker je onečedil grb svojega viteštva. Govoril je v cvetočih, prenapetih frazah, kakor je bilo običajno nekdam na viteških turnirjih, ko so se prenapeti vitezi s prenapetimi besedami klicali v boj!

»Poklicali so te,« dejal je zavestno, »štirje čisti in neomadeževani, plemeniti in hrabri vitezi na boj, da s svojo krvjo opereš madež, ki si ga vtisnil na jasni grb! Tvoji predniki, Janez Sonce, izvolili so si leva v grb in kakor levi so branili predvsem svojo čast. Tudi zvezde nosiš na dvojnem polju v svojem grbu, v znamenje, da so tvoji predniki cenili svojo čast tako jako, kakor so visoko zvezde na nebu! Ali ti si, Janez Sonce, postal kakor bojazljiv zajec, ki zapušča svoje mladiče ob preteči nevarnosti! In zvezde si strgal s svojega grba ter jih pomešal v blato! In mi smo tvojim prednikom na ljubo poprijeli za meč, da te v pravičnem boju ponižamo, kakor bi te ponižal tvoj oče, ko bi bil doživel sramoto tega časa!« – Končal je z dostavkom, da se ima boj vršiti štiri dni in da ima Janez Sonce po svoji volji določiti, po kaki vrsti se hoče bojevati s hrabrimi, čistimi, plemenitimi vitezi, ki so ga poklicali na to bojišče.

Z veliko potrpežljivostjo je poslušal vitez Sonce tirade, s katerimi ga je obličal Jurij Ljudevit.

»To, kar si govoril o plašljivem zajcu, to le sam pogoltni, Jurij Ljudevit!« dejal je mirno. »Vas vseh, in kakor ste zaviti v železje, se ne bojim!«

Pognal je konja v kot ter ondi nekje na steni pripel rdeči cvet, da se je videl iz dalje kakor kaplja rdeče krvi. –

»To cvetje branim s svojo srčno krvjo,« vzkliknil je ponosno, in vas vse, plemeniti gospodje, če imate toliko poguma kolikor besed, kličem na boj! Cvet, ki ga je poljubila najkrasnejša vsega ženstva v beli Ljubljani, vržem vam v zobe z zasmehom in zaničevanjem. Vivat Sonce!«

Z navdušenim tem vzklikom je zavihtel meč iz nožnice ter se postavil s konjem pred cvet, katerega je hotel braniti s svojim življenjem.

Silni nemir je razburil družbo. Vse je prevpil polkovnik Aricaga! V hipu je bilo golih mečev o belem dnevu kakor bliskov o nevihti. Z veliko težavo je pomiril Jurij Ljudevit Gaj razkačene duhove.

»Prijatelji,« izpregovoril je ponosno, »vsi vendar ne boste pali po enem! Mi smo v oklepih, oni pa v mehki obleki kakor ženska, ki nosi dete na rokah! Vse naj se zvrši v redu, kot se je dogovorilo. In brez hrupa, prijatelji, da nam vrag ne privede gospoda glavarja ali vicedoma na vrat. Potem je tako vse izgubljeno! Pomirite se, prijatelji, in ti, Aricaga, ne tuli, kakor bi se s svojim polkom drvil za Turki!«

Neradi so utihnili plemiči. Stopili so nato v stran ter se srpo in temno ozirali po onem, ki jih je bil javno zasmehoval.

»Tako ne bomo končali stvari, gospod Sonce!« ogovoril je Jurij Ljudevit viteza v kotu, »eden za drugim! Danes smo tu štirje, kakor vidite. Izvolite si tistega, s katerim se hočete ta dan boriti! Jaz bi si za svojo osebo štel v veliko srečo, če izvolite mene. Med nama

rečeno, koprni moj meč po trenutku, ko vas bode kresnil po zabavlajočih ustih, iz katerih mečete sedaj pene kakor raztogočen konj, ki se brez uspeha upira ostrogam, tičečim mu v trebuhu!»

»Izvolim si torej vas, vitežič brez domovine in brez imena! odgovori Janez Sonce porogljivo, »dasi ni posebna čast, boriti se s človekom, ki so ga pobrali morda v koprivah za plotom in ki ne zna, kdo so mu bili roditelji!«

Po groznem tem napadu je nastala taka tišina med zbranimi, da se ni čulo drugega nego tu in tam brskanje konjskega kopita. Juriju Ljudevitu, ošabnemu temu plemiču, zalila je kri obraz, da se mu je svetil kakor škrlat. Ali takoj je postal bledejši od stene in vsa kri mu je zakipela k razburjenemu srcu. Pograbil je za uzdni povodec, da se je konj pod njim spel kvišku. Bledi obraz pa je obrnil sedaj k okamneli družbi, sedaj k vitezu Soncu, kije mirno sedel v sedlu. Končno mu je obstal pogled na roži ob steni in je preteklo nekaj časa, da ni izpregovoril ničesar. Prijatelji so pričakovali, da se bode Jurij Ljudevit razbesnil kakor ranjen oroslan. Ali v njihovo strmenje je ostal vsaj na videz miren in skoraj tih je izpregovoril:

»Gospod Sonce!« – in hlatal je po sapi, kakor ne bi imel zraka v pljučih; – »ko bom ležal na smrtni postelji, in če doživim sto let svojega življenja, ne bodem vam tega trenutka odpustil in pozabil! Svojo dušo in večno svoje zveličanje vam zastavljam, da bode te nekda obžalovali te besede. Obžalovali, pravim vam! In vi, prijatelji« – tu je obrnil k družbi svoje oko, ki je bilo čisto tako kakor oko ponosnega in ošabnega ministra, njegovega očeta – »menim, da niste čuli lahkomišljenih besed, ki jih je ravnokar izpregovoril gospod Sonce. In če ste jih čuli, upam, da ste jih že sedaj pozabili, kakor bi jih nikdar čuli ne bi. Za vse vrage pekla, upam, da ste jih pozabili! A sedaj, gospod Sonce, pričnimo!«

Poklical je prijatelje, da so mu odpeli oklep. Ko se je izluščil iz železja, kazalo se je njegovo v žamet zavito telo v nekako žensko milobni krasoti. In ko je odložil čelado, usuli so se mu rumeni lasje kakor zlato po plečih. Ves čas je grizel ustne ter med zobmi mrmral kletvice. Ko so mu prijatelji odvezli železje, potegnil je svetli meč iz nožnice ter ga zavihtel okrog glave, da je po zraku ostro zašumelo.

»Sedaj sem tako opravljen kakor vi. Na delo torej, gospod Sonce!«

»Prijatelji so se stisnili k vhodu, da se je prostor napravil sredi jezdarnice. Tesnost je silila vsakemu v srce, ker je vsakdo čutil, da se bode tu za življenje borilo. Mnogo se jih je kesalo, da so se spuščali v nevarno to podjetje.

Janez Sonce in Jurij Ljudevit sta ostala sama na mestu. Z golimi meči v rokah sta se opazovala nekaj časa. Vsako je hotel v pogledu svojega nasprotnika presoditi njegove nakane. Potem pa je Jurij Ljudevit dvignil svoje orožje ter ga nameril po nasprotniku, ki pa se je bliskoma postavil v bran. Čulo se je, kako je bil meč ob meč. Konja sta se spenjala, tolkla ob tla s kopiti, da je švrkal pesek na vse strani in da se je pričel vzdigovati gost prah. Končno je opazila tudi žival, da se gospodarja sovražita: pričel sta konja togotno rezgetati ter se gristi, da so pene pršile naokrog.

Oba viteza sta bila izvrstna borca. Skušala sta prekaniti eden drugega, a oba brez pravega uspeha. Janez Sonce je dobil malo prasko na lice, in krvave kaplje so mu lezle po razbeljenem obrazu. Jurij Ljudevit pa je staknil lahen udarec na levo roko blizu rame, da se je pretrgal žametni rokav in da se je pod žametom belo platno takoj napojilo z rdečo krvjo.

Janez Sonce je bil mirnejši ter je samo pazil, da mu nasprotnik ni mogel blizu. Tudi Jurij Ljudevit se je delal mirnega, ali v srcu

sta mu divjala srd in sovraštvo. Čutivši, da soncu ne more nič, preobdala ga je še hujša razburjenost; pričel je sekati nepazljivo, nepravilno. Tresla se mu je roka in v debelih kapljah mu je lezel znoj s čela. Janez Sonce bi ga bil tedaj lahko prebodel in razsekal, da ni ukrotil samega sebe.

Ob priliki je Jurij Ljudevit zopet dvignil meč, da bi usekal z vso silo po nasprotniku. Pri tem se mu je zasukal ročaj, da se je pokazal za trenutek beli palec, ki ga je tiščal ob mečev držaj. Ta trenutek je porabil Janez Sonce. Kakor strela je šinil z mečem one-mu po držaju. Zakrhala se je ostrina, zadevši ob ročaj, ali zadela je tudi prst, tiščeč se ob držaju. Odsekani palec je odletel daleč tja po pesku. kakor bi bila mrtva, povabila se je roka Juriju Ljudevitu, curek krvi je šinil od nje, meč pa je odpadel iz nje ter padel na mehki pesek. Ranjencu se je delala tema pred pogledom; bolešno je zajecal, premaknil se v sedlu ter ob strani zdrknil k zemlji.

»Vivat sonce!« zakričal je vitez ponosno.

Prijatelji Jurija Ljudevita so opazovali z veliko togo ta prigo-dek. Aricaga je takoj zopet izvlekel dolgi svoj meč ter zarjul: »Vi-vat Auerspergus!«

Za njim je zakričalo vse: »Vivat Auerspergus!« Nepreviden je bil takrat Janez Sonce, da je v odgovor zopet zakričal: »Vivat Sonce!«

Takoj se je razljutila vsa četa; izvlekli so meče ter se zapodili proti onemu v kotu. Dva sta bila vzdignila poprej ranjenega Jurija Ljudevita ter ga odpeljala k vhodu, kjer je bil čistejši in boljši zrak.

Janez Sonce pa se je potisnil s konjem v kot ter odbijal prve udarce. Brez dvojbe bi se bilo Janezu Soncu slabo godilo in do smrti bi ga bili potolkli, da ni stopil v jezdarnico tedaj deželni glavar Volk Engelbreht Turjaški.

Tisto jutro mu je maševal vladika Pedenski v kapeli sve-tega Ahacija v deželnem dvorcu. Po maši ga je spremljal Volk

Enegelbreht po vicedomskih ulicah. Ker so tedaj le o redkih prilikah izvlekli na dan težke krose, hodila sta velika gospoda peš.

Zapustivši vicedomska vrata, čula sta nenavaden hrup in žvenketanje orožja v deželni jezdarnici. Vstopila ta torej v to poslopje ter z velikim strmenjem opazila burni prizor v njem. Ker so bili plemiči pred bojem sluge odpravili prišla sta tako nepričakovano, da ju ni nihče prej ugledal nego takrat, ko sta že stopila na peščenno areno.

Volk Engelbreht je tako vedel, kaj se godi. Valvasor ga imenuje mirnega gospoda, ki pa je vendar znal s primerno strogostjo razsojevati, če so zahtevale razmere tako.

»Kake reči se gode tu?« vpraša glavar srdito, »fulmina coeli, tu se bijejo z ostrim orožjem in deželnim stanovom ravno pred nosom.«

Vtis teh besed je bil velik. Kakor bi bil odrezan, utihnil je hrup; meči so se vtikali v nožnice in klobuku frčali z glav. Najbližji so poskakali s konj ter z globokimi pokloni osuli vladiko, da bi mu poljubili sveto roko.

A deželnega glavarja vse to ni utolažilo.

»Lepe reč, za svetega Odrešenika, lepe reči!« vpil je. »In koliko vas je tu! Ti Hohenwart, ti Panicol, ti Blagaj, ti Jurič, ti Grimšič! To vas je lepo število! In kakor osli nad mrtvega leva spuščate se vsi na enega! No, lahko so vas veseli vaši očetje! Vaša milost!« – tu se je obrnil k vladiki – »to je naša mladina, to so naši prihodnji stanovi! Deo gratias! Bogu bodi hvala za take plemiče! Sto nad enega! Čudim se le, da se naš Ludovicus ni silil vmes!«

Obračal je srpo oko po jezdarnici ter opazil Jurija Ljudevita, ki se je bled kakor smrt tiščal k steni ter tiščal krvavo roko proti trebuhu, da bi z obleko ustavil kri, ki je še vedno tekla iz rane.

»No, saj sem dejal,« dostavil je ironično, »da bode naš Ludovicus svoje prste vmes vtikal! Že si nekaj staknil, kakor vidim! Ali

to sporočim Janez Vajkardu Valvasorju tako gotovo, kakor imam nesmrtno dušo v sebi! Vaša milost, ali smo že doživeli kaj takega! Deo gratias! Hvala bogu, da sem deželni glavar! Vse vas bom ukrotil ter vam vtepel v prazne glave pokorščino do milostivih stanov!«

»Ekscelenca!« oglasil se je tedaj Aricaga, »samo temu Soncu smo malo po nohtovih potolkli!«

»Iz usmiljenja vas nisem videl, polkovnik! Ali toliko vam pravim, da že dolgo opazujem, kako mi zapeljujete našo mladino. Pa motite se, če menite, da bodem jaz, Volk Engelbreht Turjaški, vse to mirno gledal! Z mano se ne bode nikdo šalil, in tudi ti ne, moj Ludovice! Zatorej se mi je čudno zdelo, kako se mu je zjutraj mrzelo pred sveto mašo! Kakor da mu je vsak dan dana priložnost, biti pri maši Vaše vladiske milosti! Božja služba je tem dečakom najmanjša skrb, vsi se valjajo po pregrehi kakor svinje po blatu. Pokaži no, kako si opraskan, mi amice!«

Pristopil je k Juriju Ljudevitu ter ga pograbil za roko, ki jo je skrival v obleki.

»Kaj,« izpregovoril je deželni glavar še togotneje, »kaj, palec ti je odbit? Fulmina coeli! Palec ti je že vzel hudič, a dušo, menim, ima že tudi v pesteh! Prišel bi bil k svetemu opraviilu kakor jaz, ki ima vendar nekaj več od tebe, pa bi še nosil pet prstov na pregrešni roki! Ali – tu se je zopet obrnil k vladiki – »to presega vse meje, Vaša milost. Malo potrpite, vi, mladi vrabiči, postrigli vam bomo peruti, da bodeite kričali, kakor bi se bili nažrli samo razbeljenega železa! Za svetega Odrešenika, Vaša milost, in vse to meni pred nosom, kakor da sem deželni glavar, ki ničesar ne vidi, ničesar ne sliši, ki noč in dan spi kot polh v zimi! Quos ego! –

Potem sta odšla z vladiko. Mladi gospodje so tičali poparjeni na mestu in polni kesanja so bili. Nikdo ni izpregovoril besedice, ko je vitez Sonce mirno odjezdil iz jezdarnice.

»Ekscelenca je prav močno razdražen!« izpregovoril je nekdo v družbi.

»Da, prav močno!« pritrjevali so drugi s ponižno togo.

Tako se je končal preponosni dvoboj tistega dne.

IV

Po boju v jezdarnici se je zadeva Janeza Sonca prikazala v boljši luči. Če je zjutraj svojo ženico spremljal v cerkev, obstajali so meščanje, pravili si na uho njegovo ime ter občudovali viteza, ki se je tako po robu postavil ošabnemu plemenitaštvu.

Plemiči so se še vedno ostro ozirali za njim, a ne več tako srpo kakor poprej. Radi so priznali, da je mlada ženica v resnici prekrasna in da se ni čuditi, če je premotila srce zaljubljenemu vitezu. Na drugo stran pa so tudi pripoznavali, da se je Janez Sonce, na boj pozvan, hrabro vedel. Končno pa je vsakdo privoščil tudi Juriju Ljudevitu, ki je bil silovito ošaben ter nadležen meščanstvu in plemenitaštvu!

Jurij Ljudevit je obtičal za nekaj časa med zidovjem knežjega dvora, in deželni stanov preučeni medicus je zahaja k njemu. Ovijal mu je neizmerno platna okrog roke ter mu mazilil in mazaril rano, da je bilo res čuda, če se je končno vendarle ozdravila. Bolnik ni skoro nič govoril ter je voljno prenašal vse, kar mu je nalagal zdravnik. Gledal je temno ter bil vedno globoko zamišljen. Premišljeval je in strast po maščevanju je divjala po njem.

Napočil je dan, ko je hotel deželni odbor zborovati v deželni hiši ter se posvetovati o Janeza Sonca zadevi. Vedelo se je, da bodo

deželni očetje tudi besedico izpregovorili o boju v jezdarnici. Pravilo se je, da je deželni glavar še vedno silno razljučen in da bodo ostro kazni zahtevali za nepokorne plemiče.

Tisti dan je Jurij Ljudevit prvič zapustil svojo sobo ter se proti deveti uri odpravil k deželni hiši.

Turjačanov trg ali, kakor se je tedaj zval, Novi trg imel je tiste dni malone isto podobo kakor danes, ko na njem gospodujejo zadnji ostanki nekdanjega ošabnega nemško-kranjskega plemstva.

Tudi deželna hiša se od tedaj ni mnogo izpremenila, samo da je sprednji, proti trgu obrnjen del nekaj višji. Nad glavnim vhodom je takrat čepel majhen balkonček, o katerem sedaj tudi ni sledu.

Dospevši do veže, je opazil Jurij Ljudevit, da so se tlačili po nji mladi plemiči. Predvsem je opazil Jurij Ljudevit svoje znance iz jezdarnice in še mnogo drugih, ki so ga pri njegovem vstopu pozdravljali z glasnimi klici. Ali takoj so zopet utihnili. Bili so potrti in šepetaje so ugibali, kako bo kazni, ki jo jim hoče določiti slavni odbor.

Jurij Ljudevit je obrnil ostre poglede po veži in potem po dvorišču, kakor bi iskal koga s svojimi pogledi.

Na dvorišču je ugledal silno revno oblečeno osebo, ki se je ponižno tiščala v kot pri steni. K tej osebi je počasi pristopil Jurij Ljudevit, obrnil se po tovariših ter šepetaje vprašal: »Ali že dolgo čakaš, Vid?«

»Jaz potrebujem zanesljivega človeka, Vid!«

»Lahko se dobi zanesljiv človek, vaša milost!«

»Prav zanesljivega potrebujem! Rad bi govoril s teboj, Vid! Ali tu ni mesto. Vsak gleda po meni. Kje bi se dobil tak človek?«

»Če kje, vaša milost, tako gotovo v Plavčevi gostilni. Tam gotovo!«

»Dobro! Danes zvečer bodem tam. Pričakujem te!«

»Vaša milost, gotovo bodem tam!«

»Čakaj, nekaj ti dam, ker si prišel na moje poročilo tu sem. Ali ti je kdo kaj hotel?«

»Prav zadovoljen sem, vaša milost! Ničesar se mi ni zgodilo. Ko sem vstopil v lopo, sunil me je visokorojeni gospod Panicol z nogo v trebuh, in milostivi gospod Hohenwart mi je izruval šol las z glave! Ali drugega se mi ni zgodilo, ker so to prav dobri gospodje! Bog jih nam ohrani!«

»Tu imaš, sedaj hodi!«

Ponudil mu je denar. Oni je hlastno pograbil po njem. Potem pa je v zasvaljkani svoji obleki – pri tem se je revče komaj sopsti upalo – in pokrivalo – nekakov baret – ponižno v rokah držeč, odkorakal po lopi.

»Kaj si govoril s tem človekom?« vprašal je nekdo radovedno.

»E, beraštvo!« odgovoril je Jurij Ljudevit lažno. »Dijak je in tu je hotel napadati danes velike gospode, da bi mu kaj dali. Dal sem mu nekaj, da sem ga odpravil!«

»Teh dijaških beračev je sedaj že res toliko kakor listja po drevesih,« odgovoril je prvi. »Ne vem, da mestno starešinstvo ne odpravi teh nadležnikov!«

V tistem trenutku je privreščala težka karosa ter ropotaje in ječaje obstala pred lopo deželne hiše. Priskočili so deželni sluge, ali priskočili so tudi plemiči ter so njihovi milosti, vladiki Peden-skemu, izstopivšemu iz voza, z veliko gorečnostjo poljubljali roko.

Janez Vaccano je bil tedaj že v sivi starosti in z veliko težavo je zlezel z mehkega sedeža v vozu. Stopivši v lopo, pogledal je do-brotljivo po mladi tolpi ter izpregovoril počasi: »Koliko je vas tu, otročiči moji!« Premišljeval je nekaj ter si popravljal zlato verigo, ki mu je hotela na levi strani zlesti čez ramo. Potem je dostavil:

»Otročiči moji, ali zahajate kaj v cerkev, ali poslušate besedo božjo, otročiči moji?«

»Vaša vladiška milost,« odgovoril je Jurij Ljudevit v imenu vseh, »naše veselje sta cerkev in božja služba!«

»Tako je prav, tako je prav!« odgovoril je cerkveni dostojanstvenik ter se pripravljaj, da bi odšel po stopnicah v zgornje prostore.

»Vaša vladiška milost!« dejal je Jurij Ljudevit krotko, »spominjajte se nas, ko boste sodili danes o nas! Vaša milost, ponižni smo suplikantje in polni kesanja!«

Stari vladika je obstal na prvi stopnici: »Kako stoji zapisano? Kdor se z mečem peča, končan bodo z mečem!«

»Polni smo kesanja,« naglašal je Jurij Ljudevit znova. »Ali stoji pa tudi zapisano: Odpustil nam grehe naše, kakor moji odpuščamo dolžnikom svojim.«

»Tako je prav! Kakor vidim, zvedeni ste v nauku božjem! Ne bom pozabil na vas, dolžnikom svojim.«

S težko sapo je plezal po stopnicah kvišku ter zastokal pri vsakem koraku.

Tako so moledovali okrog vsakega prišlih gospodov ter prosili za mehko sodbo. Končno je prispel tudi deželni glavar Volk Engelbreht.

V družbi je bil s starim gospodom Paradajzarjem ter se živo razgovarjal z njim o prihodu cesarjevem, ki je tedaj vnel celo Ljubljano. Težko zlata veriga mu je krasila prsi, in dasi je bil že v letih, kazalo se mu je telo še elastično, živo.

Prišedši prid stopnice v lopi, napravil je teman obraz.

»Ali ima naša plemenita mladina,« vprašal je ostro, »toliko časa, da more postopati po vseh kotih tega mesta?«

»Ekscelenca,« odgovoril je Erazem Panicol, »mi vam voščimo dobro jutro! In če plemenita mladina išče priložnosti, da se pokloni vzornemu svojemu zapovedniku, potem to ni postopanje. To pa toliko manj, če je vzorni ta zapovednik glava presvetih naših stanov. Vivat Auerspergus!«

»Vivat!« zaklicali so navdušeno vsi. Razrahljalo se je ekscelenци strogo lice. Rad je imel Volk Engelbreht, če se mu je skazovala ljubezen. In tudi prilizavanje se mi mrzilo.

»Ekscelenca,« prosil je Panicol, »mi vas prosimo odpuščanja!«

»Da, odpuščanja, in prav ponižno!« oglašali so se drugi.

»Odpuščanje, kako to?« začudi se deželni glavar. Bil je tedaj že židane volje.

»Da, odpuščanja in milostive sodbe danes! Preponižni smo suplikantje!«

»Tu sem piše sapa!« zasmel se je Volk Engelbreht. »Moj Bog, kako naj vam jaz pomagam! Kakor bodo sklenili gospodje odborniki, tako bode! Moja beseda ne odločuje ter ne more sklepov izpremeniti!«

»In vendar vas prosimo, excelenca, milostive sodbe!«

»Bomo videli, če se bode dalo kaj opraviti. Seveda poboljšati bi se morali, otroci!«

»Poboljšati se bomo, vaša milost,« vmešal se je tu Juri Ljudevit, »in zopet naj nam sijejo žarki vaše ljubezni!«

»Kaj ti si tudi tu, z bledim svojim obrazom, mi Ludovice!« In excelenca mu je z belo roko pogladil mehke lase ter pristavil skrbno: »Zdrav še nisi, in dozdeva se mi, da še vejejo hladne jensenske sape!«

»Mi radi darujemo svoje življenje za vašo ljubezen, excelenca!« odgovoril je Jurij Ljudevit z najmilobnejšim glasom.

»Da, svoje življenje darujemo!« pritrjevali so tovariši.

»Tiho, tiho! Sedaj, otroci, pojdite po svojih opravilih! Jezdarica je vedno prazna, in maestro, ki so ga vam za ples naročili milostivi stanovi, pritožuje se, da ne plešete radi! Z Bogom tedaj!«

Z veseljem so zapustili mladeniči lopo deželnega dvorca. Sedaj so vedeli, da ekscelenca ni več jezna in da jih pričakuje mehka sodba!

Volk Engelbreht pa je stopal ob strani svojega spremljevalca po stopnicah navzgor ter mu dejal zadovoljno: »Saj so vendar dobri ti mladi volkovi!«

»Dobro, ekscelenca, prav dobri,« odgovoril je óni. »Bog jim nam ohrani!«

Posvetovanje deželnih stanov o viteza Sonca zadevi je bilo živahno in temeljito. Vsi so bili ene misli, vsi so bili prepričani, da se ima vitez Sonce ostro kaznovati. Sklenili so, da se izključi iz števila deželanov in da se ne prepusti več niti k eni zborbi.

Zapisnik o tem »prevažnem« posvetovanju se je ohranil, in mu ga tu podajamo svojim bralcem, da bodo vedeli, kake »skrbi« so mučile naše nekdanje kranjsko-nemške deželne očete. A Ta zapisnik slove.

»Njegova milost, gospod deželni maršal, »preponira«, da je začul v veliko svoje strmenje (mit höchster Verwunderung vernomben), da se je ravnokar sprejeti deželan Janez Sonce oženil s hčerjo nekega ranarja in da je s tem, ker so še celo nekateri rokodelci premisleka imeli, vzeti jo, vsem gospodom in deželanom večno sramoto (einem ewigen Füllrumpf) nakopal; ne bi ji bilo tedaj umestno, njega in njemu enake izključiti iz deželanov ter mu vzeti deželansko pismo?

Gospod deželni oskrbnik: Da se zabranijo vsakovrstni hudobni nasledki in da se utrdi dobra sposobnost med gospodi in deželani, naj se izključi iz gospodov in deželanov, naj se mu odvzame deželansko pismo in naj se večni »statutum«; zaradi tega »pro posteritate«; ustanovi (ein ewiges statutum deswegen pro posteritate aufrichten).

Njegova knežja milost gospod škof: Ranar in rabelj sta si v bližnjem sorodstvu! Je tedaj pravično (seie billig!).

Gospod Vicarius Generalis: Ker ni vedel bisera varovati, naj se mu odvzame.

Gospod Janez France Sigesdorf: Ne vem, kaj bi o tej stvari govoril, zaradi svojega plemenitega prijateljstva, v katero je stopil.

Gospod Maks Paradajzar baron: Strinja se z dostavkom, da bi mu bilo v boleš, če bi morali njegovi otroci tik ranarjevih otrok sedeti in čuti, da so ravno to kot ti. Pošteno je, da se statuirajo »eksempel«.

Gospod Janez Jakob Jurič in vsi drugi kakor deželni oskrbnik.

Conclusum, enoglasno: Janez Sonce se z dekretom izključi iz deželanstva ter se mu odvzame deželansko pismo; za vse večne čase se daje statutum, da se imajo vsi sprejeti ali za sprejem oglašeni deželni, kateri bi se za ta stran priženili, izključiti iz deželanstva in niti k eni zborbi več ne pripustiti.

Tako so kaznovali viteza Janeza Sonca; plemiči pa, ki so ga proti zapovedi deželnih stanov pozvali na dvoboj, bili so mehko posvarjeni in drugega nič! Oj ti srečni stari kranjskonemški časi!

V

Tiste dni je imel Janez Plavec, znani pretepač in kričač, dobro obiskavano gostilno za cerkvijo sv. Florijana tik mestnega ozidja. Točil je novo nemško pijačo, pivo, katero se je ravno tako tiste čase pričelo udomačevati po mestu ljubljanskem.

Omenjenega dne proti večeru je bilo v Janezu Plavca pivotoču precej gostov. Krčmar sam pa je tičal v temni veži ter se oziral po ulici navzdol, če morda ne pride še kdo.

»Barba,« dejal je svoji ženi, ki je pred ognjiščem stala, »danes je lepo polno. Ta nemška pijača vleče. Ko točiš, glej, da je veliko pen v vrčih. Pijane glave kaj takega ne opazijo. Denar, ki ga za pene potegnem, pa šteje ravno toliko kot oni, ki ga za pijačo dobim. Ha, ha!«

»Kaj pa, če deželni stanovi zvejo?« vprašala je žena plašljivo.

»Deželni stanovi imajo sedaj druga opravila, sedaj ko pride cesar!« odgovoril je nato Plavec lahkodušno. »Sicer se jih pa malo bojim. Saj vidiš, kako mehko so danes sodili. Janez Plavec je lisjak, in za nos vodim vsakega, naj je ud deželnih stanov ali beraški dijaček, ki se pri meni napije ter jo hoče popihati, ne da bi plačal. Deželni stanovi, moj Bog, deželni stanovi. A si že slišala kdaj, da je zajec požrl volka! Ti stanovi! Veliko imajo besed, pa malo storé. Glej torej, da bodo pene po vrčih!«

Pri tem se je pošteni gostilničar obrnil ter namerjal stopiti v pivnico. Pri vratih je obstal ter se zopet zasukal proti ženi: »Barba, tu notri je danes tudi tisti Kljukec z Gorenjskega. Veliko pije, plača pa nerad! Glej mu na prste! Ko je bil zadnjič tu, izginilo je nekaj nožev, nekaj žlic. Glej mu na prste. Pri moji duši, če staknem, da mi krađe, polomim mu vse kosti in rebra po životu!«

To rekši, odpre vrata ter stopi v pivnico. Tu se pravi hip pri sebi svetilnici ni moglo razločiti, kdo je navzočen. Čul se je krik, smeh in tudi posamične kletvine. Govorilo se je latinski – bilo je precej dijakov v sobi – nemški, laški in tudi slovenski.

Takoj pri vhodu je sedela pri slabo otesani kmečki mizi tenka in grbasta oseba. Mož se je tiščal v kotu ter se skrival v temo, ondi vladajočo. Z zvitim očesci je opazoval gostove za drugimi mizami ter se neprestano nekako neprijetno smejal.

Časih se je naslonil po mizi in tedaj se je pokazalo v svetlobi hudobno njegovo obličje, s katerega je štrlel neobičajno dolg, suhljast nos. Tik njega je sedel dijak Vid, s katerim smo se bili že poprej seznanili v lopi deželnega dvorca. Tu sem je prišel, da je pričakoval Jurija Ljudevita, kakor mu je bil obljubil.

Pila sta pivo iz velikega vrča ter le malo govorila. Tu in tam je izpregovoril starec: »Pij, Vid! Danes bode nekaj zaslužka, kakor praviš!«

Pri tem se je neprijetno smejal.

»Kdaj pride tista turjaška kislica!«

»Kdaj, ne vem. Rekel je, da pride. Torej morava čakati, četudi do polnoči!«

»Prav, prav, pa čakajva! Saj bode plačal! Kako pa ti je kaj v šoli? Ali so očetje jezuitje zadovoljni s teboj? Ali se pridno in dobro učiš? He, dlaka, o tem kaj povej poštemu svojemu stricu!«

»Vidi se ti, vidi se ti! Saj se ti svet skozi rebra! Pusti vse to, moj Vid, pa se mene poprimi. Videl boš, da se ti bode bolje godilo, hi, hi!«

Bledi mladenič se je zamislil, potem pa odgovoril tiho: »Ne morem! Nekaj moram postati, stric! In upam, da bode Ljubljana še doživela, ko bode beraški dijak nosil zato verigo okrog vrata in škrlat ob rami! Tudi se mi zdi, da ne živite pošteno. Danes vsaj ne bodete ničesar hudobnega skovala, ker potem bi videl rajši, da mi zgornji jezik, s katerim sem obljubil Juriju Ljudevitu, da vas hočem poklicati tu sem! Nekdaj, ko so me hoteli ljubljanski mesarji pobiti pri pretepu, rešil me je Jurij Ljudevit. Hvaležen sem mu, a nikakor ne toliko, da bi mu prodal nesmrtno svojo dušo, katero naj mi pokliče neskončno usmiljeni Bog k večnemu zveličanju!«

Prisiljeno se je zasmejal starec: »Polna skleda mi je ljubša od poštenosti. Ta še ni nobenega nasitila. Sicer pa ostani, kjer hočeš. Da nisi moje sestre sin, ne bi te že davno pogledal več, tako si dolgočasen.«

Potem se obrne k Janezu Plavcu, ki je bil ravno bliže pristopil ter kakor jastreb premeril z ostrim očesom mizo, če ni kaj izginilo z nje.

»Plavček, he!« kričal je grbač, »pojdi pit, stari pehar! He! Plavček!«

Gostilničar je pristopil ter pil iz vrča. Oni ga je zaničljivo opazoval ter vprašal končno: »Ali veš, komu mi na Gorenjskem pravimo ›plavalec‹ ali ›plavček‹? Ugani, pa ti plačam vrč te nemške godlje, s katero slepariš za naš dobri in pošteni denar!«

»Komu?«

»Volu bele barve, ki je malo črnkast po hrbtu, ha, ha!«

Tudi drugi gostje so se smejali, kar je poštenjaka gostilničarja prav močno razkačilo.

»Tvoja sreča, Kljukec, da nisem pijan! Drugače bi ti premedel vse tvoje kosti.«

»Kaj!« in Kljukec se je dvignil izza mize, »poskusi malo, Plavček, le poskusi!«

Plavcu je udarila kri v lice.

»Hudiča, ti mi zabavljaš v moji hiši! To se Janezu Plavcu še ni zgodilo! In ti, ti, kaj prej kot ne kradeš, ki zoblješ moje žlice, moje nože!«

Ves srdit je planil proti onemu, ki je bil medtem zlezel iz kota. Poprej se je videlo možu, kakor da je grbast. Ali sedaj je v hipu stegnil svoje telo, da je bil dolg kakor smreka. Ko ga je hotel Plavec s tolstimi rokami pograbit okrog vrata, poprijel ga je bliskoma okrog pasa, dvignil ga v zrak ter treščil na tla, da so ubogemu gostilničarju vse kosti zajecale po telesu in da so glasno zaškripale deske pod njim.

Janez Plavec se je takoj zopet na noge postavil. Ali bistrumnež je preračunal v duhu, da je tu staknil svojega moža Vstal je, škripal z zobmi ter grozovito klet – a Kljukca se i več lotil. Kljukec pa se je takoj zopet izgubil v grbo, usedel se mirno za mizo v kot ter izpregovoril: »Plavček, tu vzemi vrč in natoči ga, da bode poln! Pene obdrži zase, teh ne pijemo radi mi z Gorenjskega! Sicer pa puščaj svoje pивce v miru, če hočeš za slabo pijačo kaj potegniti!«

Janez Plavec je škripal z zobmi – a vzel vrč ter odhitel, da ga napolni. Smeh in krohot sta a spremljala. Vsi pivci so z veliko živahnostjo opazovali boj in njega izhod. Vsi so privoščili Plavcu, da je bil tepen, ki je sicer tako rad druge pretepaval.

Komaj je stopil tepeni gostilničar iz sobe, prihrumela je v njo tolpa dijakov, ki je proti noči ušla iz vzgojevališča očetom jezuitom. Rožljaje so pometali svoje meče v kot ter kričali po gostilničarju,

da naj donese pijače. Usedli so se okrog hrastove mize ter tolkli z pestmi po nji.

»Nunc est bibendum!« vpil je tolpe voj. Bil je opravljen v črn žamet, kar je pričevalo, da je sin boljše hiše.

»Confratres!« ogovoril je družbo, »danes smo se zbrali, da bomo zapili moj cekin. Beneške republike stari cekin je to, in sam Bog zna, koliko rok je že prehodil in koliko vina se je že spilo zanj. Sedaj je v mojih rokah, in to vem, da je prišel v prave roke.«

»V prave, poštene roke!« pritrjevali so mu žejni prijatelji.

»Pri zadnjem slovesu mi ga je potisnila moja ›mater dolorosa‹ v roke, skrivoma in tako naglo, da ničesar ni opazil moj ›pater familias‹, ki mi je dajal na pot obilo dobrih nauk, a drugega nič! Kaj čem z nauki?«

»Te nam dajejo očetje jezuitje!« silili so se nekateri vmes.

»Da, teh imamo v tem pustem kolegiju! Zatorej mi je bil materin zlat ljubši od zlatih nauk očetovih. Zatorej sem komaj čakal, da ga izpremenim v to nemško pijačo, ki tako rada teče po grlu kakor stopljena mast.«

V tistem hipu je donesel Plavec pijačo ter jo postavil pred Kljukca. Takoj ga je opazil dijak ter zavpil proti njemu: »Kako pijačo imaš danes, mi Plaute, in kaj ti je skuhala tvoja zakonska družica?«

Janez Plavec je pristopil k hrastovi mizi, zavil svoje oči proti nebu ter sklenil roke čez prsi.

»Carissime Quinte!« prišel je z latinsko, s težavo mu v glavo vtepeno frazo, »tu imam nekaj prav rahlega piva, mrzlega kakor led sredi zime. V peči pa se greje v rumeno pečeno piščel! Taka je, carissime! Tudi smo pekli danes, in beli kruh je mehak kakor vodene pene! Da, carissime, to vse se dobi pri meni, in še mnogo drugega dobrega! A stvar je ta, da samo za denar, kakor pravi naš,

›pactum«; ali kako že imenujete tisto! Denar na mizo, in tudi Janez Plavec ostane mož beseda!»

»Umazana duša,« kričal je óni, »ali meniš, da smo mi kaki ostanki, kaki čevljarji, ki na dolgu ostanejo, kar spijó, kar snedó!«

Vstal je, opazoval nekaj časa tolsti obraz tolstega gostilničarja, potem mu pa s silo zaničljivostjo zatrobil na uho: »Reva!«

Janez Plavec je odskočil ter s poprejšnjo ponižnostjo odgovoril: »Res vse se dobi pod mojo streho, ali vse samo za denar!« Če bi brez denarja dajal in na mizo nosil, postal bi skoro do kosti obrana reva! Taka je, carissime Quinte!«

Nato je izvlekel »carissimus Quintus« materin svoj zlat iz žepa ter ga vrgel na mizo, da je prijazno zažvenketal pohlepnemu gostilničarju na uho!

»Poznaš li ta obolus, peklenške gostilne peklenški gospodar? Prikloni se nam, kakor se priklanjaš Volku Engelbrehtu, če mu prideš v pot s širokim svojim trebuhom! Taki zlati tiči so pri nas doma, in ti se nas predrzneš povpraševati za denar. Mika me nasvetovati dobrim prijateljem – poglej jih tu, umazani krčmar, marsikdo izmed njih bode nekaj ud deželnih stanov in ne bode hotel ljudi tvoje vrste niti pogledati! – mika me torej nasvetovati tem izvrstnim prijateljem, da bi te položili na hrastovo mizo ter ti premerili rebra, da bi se ti zvijala grešna duša v hudobnem telesu! Ali mu skažemo milost, confratres?«

»Damus veniam!« odgovorila je družba slovesno.

»Prikloni se tem dobrim gospodom, ki ti za danes skažejo milost. V prihodnje pa pazi, da se vedeš, kakor se ti je vesti nasproti tako odlični družbi!«

»V ponižnosti se vam priklanjam, visoki gospodje in prihodnji naši stanovi!«

Janez Plavec se je res globoko priklanjal ter s svojimi pohlepniimi pogledi požiral rumeni cekin sredi mize. »To je prava latinščina, carissime Quinte, ki se tako rumeni kako rumenjaka iz jajca! S čim naj pričnem: s klobasami, s piščancem ali s kruhom? Kaj se ukazuje? Kaj se zapoveduje, he, confratres.«

»Panem et circenses! Pričnemo s klobasami, ali ne, confratres?« vpraša gospod »Quintus«.

»Bene dixisti!« oglašé se tovariši okrog njega. »Sedimo torej! Caius, ti sedeš k meni na levo; Augustulus, ti na desno; Marius, ti tu sem; Tiberius, ti tja!«

Dajali so si napačna imena, iz zgodnjega vzeta.

Vsakemu je gospod Quintus nakazal mesto. Ko so sedeli, vzdihnil je olehčan: »Deo gratias! Hvala Bogu, da sem tu! Pri oknu sem moral danes uiti; a v posteljo sem položil debelo repo, da bode slabovidni dominus praefectus, če dolgi svoj nos vtakne v spalnico, menil, da je to Quintus, ki spi na vse pretege! Deo gratias! Lepa zvest je, če se preslepari dominus praefectus, tako kakor ga presleparim jaz nocoj to noč! In ti, Augustule, kako si jo popihal iz kolegija?«

»Poprijel sem se vratarja,« odgovoril je Augustulus, ki je bil tanek in pegast mladenič. »Pijan, težko pijan je bil ta poštenjak. Ko je šel zapirat hrastova večna vrata, ponudil sem se mu v službo, da mu zaklenem neokretno ključavnico! Potem sem ga svedral, rožljal in sukal s ključem, da je oni menil, da je zaprto! Oddal sem mu ključ ter izpregovoril ponižno: »Reverende, sedaj je zaprto!« – »Bog ti poplačaj, dobro se ti bo godilo na zemlji, ker se ti starčki smilijo!« A vrata so bile le na videz zaklenjena in še sedaj so odprta. Naš vrata pa spi in težki ključ mu tiči pod blazino in prijetno se mu sanja o malvazijskem vinu in drugih dobrinah! Ha, ha!«

»Dobro si ga speljal, Augustule,« pohvalil ga je gospod Quintus, »in če boš tako napredoval, postaviti te hočemo na višje mesto, tako da ne boš več Augustulus, nego ponosni Augustus!«

Razveselil se je Augustulus dane mu pohvale ter odgovoril ponižno: »Vse moči bodem napel, da postanem ponosni Augustus!«

Prineslo se je piva v velikih vrčih. Tako je vstal gospod Quintus ter izpregovoril latinski: »Naša družba, confratres, ima namen podvreči se nekim zakonom – legibus et constitutionibus – da se pije s pametjo, kar se spije, in z zavednostjo zauživa, kar se zaužije. Ti zakoni zaukazujejo, da se izvoli glava, ker to veste, da ga ni kolegija brez rektorja!

Izvolimo si torej rektorja!«

»Sis rector nostre!« zavpila je družba enoglasno.

Gospod Quintus se lahko prikloni: »Težak je ta posel, in kakor znate vsi, ima rektor v našem kolegiju plešasto glavo, in to od samih skrbi! Ali vaše zaupanje me časti! Bibamus!«

»Bibamus!«

Vsi so dvignili težke vrče ter krepko in pošteno v dolgih požirkih vlekli grenko pijačo iz njih.

»Vse časti je vreden tak pričetek iz Bogu bodi hvala zanj! izpregovoril je Quintus.

»Deo gratias!« govorili so za njim tovariši.

»A kje je danes naš Marcus Tullius, naš Cicero! vprašal je rektor ter se srpo ozrl po zakajeni sobi.

»Tam v kotu čepi,« odgovoril je Augustulus, »in kakor se mi vidi, ima nekoga, kateremu skuša izmolsti kaj žvenketajočega!«

»Pojdi in povej mu, da ga kličejo zakoni – leges et constitutiones – in da ga vabi predse mogočni kolegij, ki se je pod mojim varstvom ustanovil danes v teh svetih prostorih!«

Augustulus je vstal ter šel k mizi, kjer je tičal Vid s svojim stricem.

»Rektor te kliče, Marcus Tullius!«

»Kaj tuli, ta pega?« vpraša zbadljivo stric.

»Pit me kličejo, in iti moram, sicer me stepo!«

»Nespametno bi bilo, če bi ne šel tja, kjer se pije brezplačno!

Kdaj je rekel óni, da pride?«

»Vsak hip mora tu biti!«

»Malo še počakam! Sicer je to čakanje prav dolgočasno! Hodi!«

Marcus Tullius in Augustulus sta odšla v kolegij.

Takoj potem je pristopil h Kljukčevi mizi krčmar Plavec ter dejal tiho: »Nekdo je zunaj! In gotovo se ne motim, če ga prištevam tistim, ki imajo kaj v žepu! Po Vidu povprašuje. Kaj naj mu rečem?«

»Reci mu, Plavčke, da ga tu pričakujemo, prav težko pričakujemo!«

»Naj tedaj pride te sem?«

»Kam pa? Ali meniš, da bodem jaz za njim lazil! Ali meniš, da sem kak gostilničar, ki pred vsakim Kraševcem prah liže! Tu sem naj pride, če hoče. Če noče, naj pa odfrči na Grintovec!«

»He prijatelj,« in tu se je Plavec delal silno prijaznega, »ali mi bodeš odgovoril, če te vprašam?«

»Če bo vprašanje pošteno, dobiš tudi pošten odgovor!«

»Kdo je, ki zunaj čaka? Denar mora imeti, he!«

»Vidiš, Plavček,« odgovoril je Kljukec lahkodušno, »zmeraj sem vedel, da si stara, radovedna ženska. In res si to. Kdo je, vprašaš? Volk Engelbreht je, deželni glavar!«

»Volk Engelbreht!« začudi se gostilničar. »In kaj če pri tebi?«

»Pri meni? K tebi je prišel, ljubi moj Plavček, pregledat, če točiš po pravi meri. Saj veš, da visoki stanovi tako od stani že vedo, da ni vse v redu v Janeza Plavca gostilni, kar se tiče mere in poštenosti!«

»Nikar se ne šaliti! Kaj če njega ekscelencija sedaj pri meni!« Ali vendar mu je izginila kri z lica, in tresel se mu je glas, ker Janez

Plavec je poznal ostre zapovedi, katere so deželni stanovi dajali gostilničarjem glede mere in tehtnice. Prešinila ga je nekaka slutnja, in bilo mu je tesno pri pohlepnem srcu. Da je poštenjak poznal prihodnjo svojo usodo, otrpnil bi bil popolnoma! V resnici je padel pozneje visokim in ostrim deželnim stanovom v pest, in ti so ga poslali v tesno in mokro ječo na ljubljanski Grad, kjer se je Janez Plavec leta in leta pokoril za brezštevne pretepe in sleparstva, s katerimi je vznemirjal svoje someščane.

»Nikar se ne šaliti! Povej mi resnico!«

»No, ker si pošteno vprašal, naj ti je pošten odgovor! Volk Engelbreht je, to mi lahko veruješ!«

»Moj Bog, kaj pa hoče?«

»Saj veš, Plavček, da prihaja cesar v Ljubljano! Ko sem pride, bode napravil bogato kosilo ter nanj povabil deželne stanove, vladiko, korarje in vse te velike gospode!«

»A kaj hoče pri tebi?«

»Čakaj no, saj vse zveš! Kosilo bode napravil, in to tako, kakor se v Ljubljani še ni jedlo do sedaj! Volk Engelbreht, naš slavní deželni glavar, pa je sedaj prilezel tu sem, v temno tvojo gostilno! Mislil si je: Prišel je ta Kljukec z Gorenjskega, in cela Ljubljana ve, da je tu. Če kje tiči, tiči gotovo v Plavčkovi gostilni ter zapravlja drag denar. Nekaj imam izpregovoriti z njim! Zatorej je prisopel s težkim svojim trebuhom danes zvečer tu sem. Ali veš, po kaj je prišel? He, Plavček?«

Napel se je obraz tolstemu gostilničarju: »Povej mi resnico, prijatelj!«

»Deželni glavar je tu,« nadaljeval je Kljukec lahkodušno, »to se ne dá tajiti. In prišel je – poslušaj Plavček – prišel je vprašat mene – Kljukca z Gorenjskega, če me sme cesar na svoje kosilo povabiti. He, Plavec, kaj naj mu odgovorim?«

»Šleva kljukasta!« zatogotil se je Plavec ter ježno odhitel iz sobe.

»Reci onemu zunaj, da naj pride tu sem!« vpil je Kljukec za njim. »Ne pozabi tudi, da mi je vrč prazen in da sem žejen kakor suha goba. He, Plavčke!«

Skoro potem je vstopil v sobo Jurij Ljudevit. Zavit je bil v dolg črn plašč, s katerim si je nekoliko zakrival obraz. Ker si je bil potisnil široki klobuk globoko na oči, ni se mu bilo bati, da bi ga spoznala družba. Tudi je bila soba že prenapolnjena z dimom; in ker so bili dijaki že precej pijani, tako da so s svojim krikom in hrupom vzbujali občno pozornost, ni se nihče ozrl po novem prišlecu.

Le-tá je obstal pri vratih ter premeril izpod klobuka z ostrim pivsko družbo. Dijaštvo mu ni posebno bilo pogodu; zagodrnjal je nekaj pri sebi o pijanih otrocih, ki naj bi raje spali nego razsajali po gostilnah! Poluglasno je izpregovoril: »Ti hudiči, saj me poznali menda ne bodo. Lahko mi zmedo vse, če me zavohajo!«

Še bolj tesno si je obvil s plaščem obraz ter se končno usedel h Kljukčevi mizi. Ta ga je že dolgo časa opazoval s hudobnim svojim pogledom in se je jezil, da ga ne ogovori, ker je vendar k njemu prišel. V resnici je Jurij Ljudevit tiho sedel pri mizi; ni vedel, koga naj bi ogovoril. Iskal je z očmi dijaka Vida, in ko ga je staknil v pijanem kolegiju, polastila se ga je misel, da je fante v svoji pijanosti morda na vse pozabil. Siknila mu je kletvica izmed zob. Tedaj se mu je ujel pogled s svetlim pogledom njegovega soseda.

»Hejla!« izpregovoril je Kljukec in po suhem obrazu se mu je spustil satirski smehljaj, »hejla! Kaj tako skrivaš svoj obraz? No pa ga le skrivaj, saj te dobro poznam. Ko sem bil zadnjič na Hrvaškem, poznal sem človeka s tvojim obrazom in – lonce je vezal!«

Jurij Ljudevit se je preplašil. Pomaknil se je po klopi bliže ter odgovoril tiho: »Nikar kričati, sicer ti porinem bodalce v trebuh –«

»Oj, vi ste, gospod! Sedaj, ko ste bliže prisedli, sem vas šele spoznal, dasi mi je pravil Vid, da pridete! Ne zamerite, ne zamerite, res sem mislil, da ste loncevez! Ta prekleti dim! In besedice niste izpregovorili!«

Kljukec se je delal ponižnega, a Juriju Ljudevitu se je vendar dozdevalo, da se šali z njim!

»Molči sedaj in odgovarjaj nato, kar te bom vprašal!«

»Vse, kar želite! Ta preklicani loncevez, da me je tako premotil!«

Jurij Ljudevit je stisnil obrvi, kar je pričevalo, da mu pričnejo ošabno srce kipeti.

»Menim, da se šališ z menoj!«

»Bog varuj! Ne zamerite mi, milostivi gospod! Ne zamerite gorjanskemu kmetu, ki sploh ne ve, kako se mu je vesti z gospodo!«

»Dobro! Vid mi je pravil, da boš tu nocoj!«

»In tu sem, kakor vidite!«

»Ali imaš možnost, da tiščiš jezik za zobmi, kadar ti je prepo-vedano govoriti?«

Kljukec ni takoj odgovoril.

»Tu sem, kakor vidite, in obilo sem že pil in precej je že dolga pri Plavčku! Ha, kaj pa o tem!«

Mož je očitno poskušal zadevo spraviti na denarno polje.

»Tu imaš in plačaj!«

Jurij Ljudevit je stisnil nekaj zlatov pohlepnemu rokovnjaču v pest.

»Vprašali ste me,« odgovoril je Kljukcec sladko ter z veliko zadovoljnostjo spravil, kar se mu je bilo v pest potisnilo, »vprašali ste me, visoki gospod, če molčim, kadar mi je molčati!«

»Stvar, radi katere sem prišel, je taka, da se bode moralo o nji molčati!«

»Nič ne dé, nič ne dé! Če je treba, molčim kakor svetnik v cerkvi. Seve!«

»No, kaj?«

»Seve – »nadaljeval je Kljukec z zvitim pogledom, »seve, da se mi morajo usta malo – zapečatiti. In če je ta pečat zlat, toliko ljubši mi je! Hi, hi!«

Jurij Ljudevit je zopet posegel v žep in znova je sosedu stisnil nekaj zlatov v lačno pest.

»Ha! Vi umejete ta posel! Vi ste učen pečatov in zanesete se lahko, da bom molčal kakor kamen sredi gore!«

»Tu jih preveč poslušaj! Morda greva na ulico. Tudi vroče je tudi notri!« dostavi Jurij Ljudevit.

»Prav! A še nekaj je! Meni ste dali, kar mi gre – za prvo potrebo. Hvala vam, visoki gospod. A tu je še moj Vidak. Priden fantiček je in očetje jezuitje tam čez ga imajo prav radi. Danes sem plačal sveto mašo očetu rektorju in roko sem mu poljubil in povprašal sem, kako je kaj z moje sestre sinom. Prav močno ga je pohvalil oče rektor. In sedaj mislim, da mi za tisto mašo povrnete in da mi za dečka tudi kaj daste! Molil bo za vas!«

Znova je posegel Jurij Ljudevit v žep in zopet je potisnil hlastnemu sosedu nekaj zlatov v prazno perišče.

»Bog vam bo plačal in fantek bo molil za vas! Hej Plavček, prikrevljaj sem! Povej, koliko je dolga, gospod ti hoče plačati! Saj veš, koliko sem spil in zaužil.«

Debelo je pogledal Jurij Ljudevit, ali končno je poplača tudi – račun. Potem pa se je urno dvignil izza mize ter treščil z glavo ob količek, ki je nad njim gledal iz stene. Obešali so nanj mehove, ali v steno so ga bili po stari navadi zabili tako nizko, da so morali

gostje z glavo butati vanj, ko so izza mize vstajali. Zaječal je Jurij Ljudevit ter v bolečini spustil plašč, ki mu je zakrival lice. Tudi mu je bil odpadel klobuk, tako da se je za trenutek pokazal ostro črtani krasni obraz mladega plemiča.

Takoj so ga opazili dijaki.

»Ecce, Georgius Ludovicus!« zakričal je pegasti Augustulus.

Jurij Ljudevit se je podvizal, da je prej kot mogoče izginil iz sobe. Z njim je izginil tudi Kljukec. Ko sta prišla na tlak pred hišo, odplazila sta se kakor črni senci v noč, da ju hipoma nikjer ni bilo videti več.

V pivnici pa so dijaki kakor besni poskakali izza miza. Gospod Quintus, ki je medtem že davno vtaknil beneški zlat v najskrivnejši žep svoje obleke, opasal si je meč ter svoje tovariše navduševal za pretep.

»Take lepe prilike še ni bilo, confratres! Prav v past se nam je ujel! Po njem torej! Zadnjič so nas topli plemiči, in morali smo bežati in pretočili smo marsikatero kapljo krvi! Jurij Ljudevit naj plača za vse! Po njem torej!«

Kakor burja so se drvili iz sobe. V veži jih je ustavil Janez Plavec.

»Kaj je to, confratres! Kam hočete zdaj, oho, prijatelji! Malo postojte!«

»Ali ne vidiš, da smo pri delu. Stopi v stran, mi PLaute! kričal je Quintus.

»Oho, prijatelji! Te latinščine ne umejem! Kje je beneški cekin? Ko sta se najeli, napili in nakričali, pa bi jo radi okrog ogla popihali kakor sapa, ki je nikdo nevidi! Confratres, kje je cekin!«

Dvignil je roko, da bi gospoda Quinta za vrat pograbil. Ali le-tá je gostilničarju, ki je bil tedaj že pijan, spretno izpodnesel nogo, da se je le-tá zvrnil po trdih tleh. Smejaje so se zmuznili dijaki

mimo ter v črno noč – za Jurijem Ljudevitom, da bi ga pretepli po tedanji dijaški navadi.

Togotno se je vzdigaval Janez Plavec.

»Ušli so in plačali niso! Pojedli so klobase iz peči in rumeno pečena piščeta! Moj Bog, in plačali niso! Pri moji duši!«

Vzdignil se je ter planil iz veže. Tedaj se je priplazil nekdo pri zidu ter hotel spraviti v vežo. Pograbil ga je Plavec za vrat ter ga pričel daviti.

»Vsaj tebe imam! Drugi so izginili, ali tebe tiščim v pesteh! tulil je srdito, meneč, da je staknil dijaka.

»He! Kaj hočeš, ali nisi plačan! He! Plavček!«

Gostilničar je spoznal, da ima dolgega Kljukca v rokah; s kletvico je odletel od njega ter požrl bridkost tistega večera v razljučeno svojo dušo. Kljukec pa je lahkodušno zopet vstopil v pivnico ter hripavo kričal po pijači.

VI

Kdor bi trdil, da je radovednost pri ljubljanskem mestnem občinstvu sad novejših dob, trdil bi nekaj, kar nikakor ni upravičeno v zgodovini slavne naše stolice.

Že za naše pripovedi je bila radovednost po beli Ljubljani tako razvita in razcvetena, kakor jo imamo priliko opazovati danes, ko se v krasnem našem mestu vse zve in vse zvedeti hoče. Če se je tedaj ponudila prilika gledati kak »špektakul«, kakor pravi slavni naš Valvasor, dvignila se je cela Ljubljana na noge, da bi gledala, kritikovala, hvalila, grdila in obrekovala, prav tako kako še dandanes, ko je od tedaj preteklo že več nego dvesto let!

Pričetkom meseca septembra 1660 so se napovedovali Ljubljani tuji gostje, ki so morali vzbujati vso pozornost radovednega meščanstva. Bilo je tisto nedeljo pred cesarjevim dohodom, ko je počila po mestu vest, da so visoki stanovi poklicali hrvaško konjico, da bi sodelovala pri cesarski slavnosti. Okoli poludne je bil prijezdil v mesto vojak, sedeč na konju v srebrni opravi, katero pa je bil prah debelo pokril, kar je pričevali, da je mož dolgo in hitro jezdaril po prašni cesti. Oborožen je bil z dolgo sulico, da je ž njo lahko posegel do prvega nadstropja pri hišah; na glavi mu je čepela čepica s kožuhovino in ž nje se je zibalo ponosno pero.

Najbolj pa ga je krasila tigrasta kožuhovina, ki je jezdecu visela ob rami: dajala mu je je vsa oprava nekaj divjaškega in ljutega vtisa, katerega so poviševale srpi pogled in dolge brke pod nosom.

Ta vojak je torej prijezdil po trgu. Takoj se je nabrala družbica, ki je iz dalje stopala za njim. Odkrivala so se okna, in skoro je bilo po Starem trgu vse polno meščančkov, ki so v praznji opravi prihiteli k pragom svojih hiš. Kdo je? Kaj je? vpraševalo se je križema. Nihče ni vedel pravega odgovora. Neki čevljarček me menil, da je morda turški paša, ki so ga pred kratkim ujeli v hrvaški grani. A to mnenje se ni moglo dolgo vzdržati. Ko je namreč tujec prijezdil mimo zavoda očetov jezuitov ter ugledal sveti križ na cerkvi, poklonil se je v sedlu ter napravil znamenje svetega križa po zaprašenih prsih.

V hipu je bilo vse prepričano, da turški paša ni, ker se Turki ne prekrizavajo pred krščanskimi cerkvami. Drugi zopet so menili, da je mož morda benečanske ljudovlade poslanec, za katerega se je vedelo, da ima priti v mesto. Nekateri so še celo izgovarjali mnenje, da je ta jezdec gotovo papežev nuncij Caraffa; in to se jim je toliko verjetneje dozdevalo, ker jim je bila beseda »nuncij« čisto neznana, tako da so jo brez logične težave v soglasje spravljali z dolgo sulico in tigrasto kožuhovino, o kateri smo že poprej pisali.

Končno ni nikdo vedel, pri čem da je. A zgodilo se je ravno tisto, kar bi se v takem slučaju zgodilo še danes. Nabral se je namreč dolg sprevod, ki se je kakor črn rep vlekel za jezdecem. Ta sprevod se je toliko povečaval, čim bolj se je bližal deželnemu dvorcu. Ko je jezdec na Novem trgu skočil s sedla, obkroževala ga je gosta množica, da se je komaj preril do lope. Takrat se je neko ojačil ter vprašal tujca, od kod da dohaja. In tedaj se je zvedelo, da je odposlan, da naznani njega ekscelenci Volku Engelbrehtu, da dojdejo popoldne ob petih hrvaški konjiki v mesto.

Kakor blisk se je razširila vest po hišah, da pride hrvaška konjica in da jo hoče sam Volk Engelbreht sprejete in pozdraviti pri vходу. Celo mesto je oživel. Ob treh popoldne so že goste čete sule iz mesta, tako da je po Dolenjski cesti kmalu vse mrgolelo praznih sprehajalcev. Hišni očetje so vodili s seboj celo svojo družino. Lahko si opazil dokaj krasnih deklet, s katerimi je naše slovensko mestu tudi tedaj že bilo blagoslovljeno, katere so sramežljivo stopale materam ob strani, materam, ki so že tudi takrat kazale tisto širokost in obširnost, ki z grozo napaja zaljubljene mladeniče in s strahom, da morda vitka hčerka pozneje ravno taka postane, kakršna je mati postala!

Med sprehajalce so se silili dijaki ter morali z nespodobnim svojim vedenjem vzbujati občo pozornost. Dražili so deklice in matere, prav kakor nadležne muhe, ki se ne dajo odpoditi. Nekaj Aricagovih vojakov je bilo tudi videti vmes; težko so stopali v težki svoji opravi. Mesarski in rokodelski pomočniki so se prikazovali isto tako ter zabavljali dijakom. Z veliko gotovostjo se je smelo trditi, da se bodo krasni dan končal s krasnim pretepom.

Množica, zapustivši mesto, zavila jo je okrog zelenega Golovca ter posela potem po bregovih nad cesto in pričakovala prihoda tujih gostov. Ob cesti, malone do Rudnika so se med grmičevje ugnezdile vesele družbice, ki so imele s seboj pijače in jedi. Skoro je po teh samotnih logih vladalo največje veselje; čula se je tu in tam godba, čulo se je petje.

Spodaj na cesti pa so še vedno dohajali novi radovedneži. Videč, da so že vsi prostori zasedeni nad cesto, stopali so dalje, dokler niso staknili zelenega kotička, kjer je bil razgled na cesto, tako da so smeli gojiti zavest, da bodo mogli vse videti, vse opazovati.

Proti štirim se je pripodila po cesti mogočna, bleščeča se kavalkada. Volk Engelbreht si je bil zbral najmanj štirideset kavalirjev,

s katerimi je sedaj prijezdil iz mesta ter hitel nasproti hrvaški vojski. V srebro in zlato so bili opravljeni konji ter ogrnjeni s pisanimi šabrakami. Volku Engelbrehtu pa se je svetila težka zlata veriga okrog vratu ter pričevala, da je njen lastnik prva in najvažnejša oseba v deželi. Občinstvo nad cesto je vstajalo ter z navdušenim »eviva« pozdravljalo deželnega glavarja. Čudno, ali vendar je resnično, da je takrat v našem mestu veljalo obilo laških šeg. Lašči-na se je tedaj govorila po beli Ljubljani morda še v obilnejši meri kakor sedaj – nemščina.

Volk Engelbreht se v svoji prirojeni ošabnosti ni menil za množice kričanje. Da ga je le-tá morala pozdravljati, bilo je samo ob sebi umljivo; da bi pa se moral grof Turjaški umazani družbi zahvaljevati za pozdrave, to bi se ne bilo visokemu gospodu niti v spodobnost štel! Množica je tedaj kričala, a Volk Engelbreht je dirjal mimo, kakor bi ga nosile sape peruti.

A še mnogo več pozornosti je vzbudil v tistem hipu drug plemenitaš, ki se je kmalu za Volkom Engelbrehtom prikazal na prašni cesti. Bil je to vitez Janez Sonce in je s sabo vodil rožnato svojo soprogo, prekrasno Ano Rozino.

Janez Sonce se je živo razgovarjal z mlado svojo soprogo. Kakor pomladanski metuljček zibala se mu je ob strani in ni se menila za radovedno množico, ki jo je obsipala s strmečimi pogledi. Videla je le njega, kateri jo je dvignil iz prahu do svoje visočine ter jo osrečil s plamtečo svojo ljubeznijo!

»Da, Ana Rozina,« izpregovoril je Sonce, »kakor sem vam pravil, bil je vicedom Rabatta oster gospod, in vse se ga je balo. Bil je pravičen in naši sveti veri s celo dušo vdan. Tedaj je razsejala po deželi še tisti kriva vera, katero je satan skuhal v Nemcih. Po gradovih kranjskih je imel Martin Luter več veljave nego sveti vladar naše cerkve v Rimu!«

»Jezus Marija! In kdaj je to bilo?« vprašala je Ana Rozina ter si v prvem strahu z belim prstom prekrižala beli obraz.

»Koliko je tega! Videli ste ravnokar Volka Engelbrehta. V cvetu svojih let je še, in če mu gospod Bog dodeli milost, bode še nekaj desetletij glavaril v naši Karnioliji! Če pa vprašate po njegovem očetu, zvedeli boste, da je bil goreč v krivi veri in da se je še celo v sredi višjih stanov predrznil imenovati katoliško edino zveličavno vero – Antikristovo krivoverstvo!«

»Sveti odrešenik!« vzdihnila je Ana Rozina, »ali mu niso odsekali glave nato?«

»Ničesar se mu ni zgodilo! Malone vse stanovi so bili krivo-verci! Samo vicedom Rabatta – Bog ga tolaži v sveti večnosti! – skoprnel je v pravičnem srdi, pograbil je po orožju in v zbornici je potegnil svetli meč ter ga zasukal proti ošabnemu Turjačanu, ki se sedaj za svoje obilne pregrehe pokori v pekla pekočih plamenih! Koliko bolj bi pač bilo, da se ti Turjačani nikdar niso zaredili v deželi!«

»Kako je bilo potem? Ali ga ni gospod Rabatta prebodel, ali ga ni usmrtil, tega bogokletneža?« vprašala je krasna ženica nestrpno. »Brez greha bi ga bil smel pokončati!«

»Usmrtil!« Moral je boga hvaliti, da so mu dali živeti! Moral je v nožnico potisniti meč ter škripaje z zobmi kakor z verigami obtežen lev zapustiti zbornico visokih stanov. Kaj takega se ni zgodilo ne prej ne pozneje! In vendar je bil vicedom in ljubljeneц Njega prevzvišenosti nadvojvode Ferdinanda, ki je sedaj gotovo izbran že med božje svetnike!«

»To vse je bilo komaj pred šestdesetimi leti?«

»Ni še preteklo stoletje od tedaj, ko so Turjačani po svojih gradovih skrivali ljuljko troseče predikante. Danes pa poljublja Volk Engelbreht z veliko ponižnostjo velo roko presvetlemu Janezu

Vaccanu in pri očetih avguštincih ustanavlja kapelice ter hoče, da bi ondi v obližju svetega rešnjega telesa nekdam počivalo njegovo truplo! Toliko so se časi premenili!«

»Moč svete vere,« odgovorila ne nato pobožna Ana Rozina, »je nepremagljiva. Gospod Bog prestavlja gore in lahko poniža rodove, mnogo mogočnejše od naših Turjačanov, ki so vam, ljubi moj, povzročili že toliko gorja.«

»Nočete li, Ana Rozina, zvedeti, kako žalostno je moral umreti naš dragi vicedom Jožef Rabatta?«

»Žalostno umreti? Morda so ga ujeli Turjaški ter ga vlečili po skrivnih ječah? Obilo imajo, kako se mi je časih pripovedovalo, skritih mokrih in ostudnih ječ po svojih nedosežnih gradovih.«

»Dasi so ga sovražili, niso ga vendar usmrtili Turjačani. Pokončali so ga očetje teh jezdecev, katere ste hoteli po vsi sili gledati danes s krasnimi očmi, ljuba mi Ana Rozina.«

»Očetje teh jezdecev! Zatorej sem čula, da jedo še surovo meso, če so ga nekaj časa imeli pod sedlom. Ali so bili tudi luterani, da so usmrtili dobrega gospoda vicedoma Rabatta? Vse to mi povejte, ljubi moj gospod!«

Vitez Sonce je nabral mladostni obraz v učene gube ter odgovoril: »Kolikor sem čital v stari knjigi in kolikor mi je pripovedoval doktor Joannes Ludovicus, pripetilo se je vse to takole. Pradedje jezdecev, katere pričakujemo danes, uskočili so iz Turčije ter pribežali v hrvaško našo mejo. Prinesli so s seboj nekaj prav slabih navad. Če so pa jedli surovo meso, o tem mi naš Joannes Ludovicus ničesar ni vedel povedati. Mogoče je, ker je ta narod bil silno razdivjal. In kakor je moril in požigal po zeleni Bosni, če se mu je zljubilo, tako je hotel moriti in požigati po naši granici. Težko smo jih obrzdali te Uskoke, in neprestano so se upirali, če se jim je zabranjevalo požigati, razbijati in krasti. Tako se je zgodilo

tudi tiste dni, ko je bil gospod Jožef Rabatta vicedom v Karnioliji. Vstali so Uskoki ter pričeli divjati, da se je mejna pokrajina tresla pred njimi. Gospod vicedom je bil odposlan, da ukroti vstajnike ter jih pravično kaznuje. Ostro jih je kaznoval; mnogo jih izročil trinogom ter jim požgal bivališča. Obilo jih je polovil, da bi jih oditral k cesarski vojski. A ti so se zarotili ter ga napali, ko je bil ravno odložil orožje ter se usedel k jedi za mizo. Grozno je govoriti, kako so potem ravnali ž njim! Razsekali so ga v drobne kosce in srce so mu iztrgali iz živega telesa. Stara knjiga nam govori, da so srce razljučeni Uskoki požrli, iz česar bi se smelo sklepati, da jedo gotovo tudi surovo meso. Taka je bila tožna smrt gospoda vicedoma Jožefa Rabatte, ki je bil najpravičnejši, za sveto vero najvnetejši, ali pri potrebi tudi najostrejši izmed vseh, ki so kdaj imeli vicedomstvo v Karnioliji!«

»Requiescat in pace!«

»Tolažiti se smemo, da ga je vesoljni Bog gotovo izbral med svoje svetnike in mučenike! Vidite, Ana Rozina, smrt tega pravičnika je bila vzrok, da sem se branil ustreči vaši volji in da v pričetku nisem hotel pred mesto. Morda sedi danes visoko na sedlu marsikdo, katerega roditelj je s svojo roko sekla po blaženem vicedomu ter mu trgal srce iz prsi.«

»Bog se nas usmili!« vzdihnila je mlada ženica, »morda bi bilo res bolje, da sva danes doma ostala po vaši volji!«

Kakor se daje iz teh besed Ane Rozine sklepati, imele so že tedaj v tistih neolikanih časih lepe zakonske žene svoje slepe može v taki pokorščini, da so le-ti vse storili, kar so one hotele. Tudi vitez Sonce je bil tak zakonski revež, ki je moral plesati po sladki piščalki nežne Ane rozine, in to takoj v pričetku mladega zakona. Izpremenilo se je mnogo od takrat. Izginili so nemški deželni stanovi, ki so ubogi Kranjski zapravili toliko denarja; izginilo je

obzidje ljubljanskega mesta, do zadnjih revnih ostankov je skoro izginila moč mogočnih in ošabnih gospodov Turjaških, in izgini-la je še celo laška govorica iz bele Ljubljane; ostal pa je v nekda-nji svoji mogočnosti vpliv ženskega spola: ostala je kakor je bila, slepa, poniževalna pokorščina zakonskih mož, katere so krasne ženice v tistih časih, ko so se nosili železni oklepi ter z železno pestjo sukali dolgi meči, obvijale ravno tako okrog mehkih prstov kakor danes, ko se mi – zastopniki močnejšega spola – smešno opravljamo v smešno francosko obleko!

Janez Sonce in Ana Rozina sta končno studi stopila s ceste ter si poiskala na bregu senčnat prostor pod visokimi, starimi smre-kami. Že se je začul iz dalje trombe glas, in že se je od množice do množice širil klic: »Gredo, gredo!« ko jo po cesti od Ljubljane pri-sopel zadnji radovednež. Bil je to mož visoke, suhe postave, opravljen v tedaj navadno kmečko obleko. Dasi je sonce še močno pripekalo, tičal je ta junak pod dolgim plaščem s tistimi znanimi kolarji, kakor jih je ubogi slovenski trpin nosil za slavnega naše-ga Valvasorja. Omenjeni plašč je segal radovednemu poštenjaku tolikodane do pete, tako da je bil iz dalje videti kakor visok lonec, pokrit s širokim klobukom. Sam ob sebi je bil smešna prikazen; ali smešnost vtisa je poviševala okoliščina, da je bil mož kruljav na levi nogi. Kadar je torej stopil na to nogo, videti je bilo vselej, kakor da bi se hotel lonec prevrniti na levo stran; ali vselej ga je desna noga s smešno hitrostjo zopet uravnavala, tako da je v svoji takšni visokosti ravno stal kakor sveča. Spremljeval je tega čudne-ga radovedneža splošen smeh; kjerkoli je mimo krevsal, krožila so se usta gledalcem in z zabavljicami so ga obsuvali.

»Kaj se mi smejete?« kričal je óni pod plaščem, »kaj me ne poznate, dobri, krščanski ljudje?«

»Če nisi hudičev birt, ki je menda tudi kruljav,« ogласi se čevljarček z brega, »potem te ne poznamo!«

»Jaz pa tebe dobro poznam, čevljarska duša,« odgovoril mu je ta v plašču, »in tudi vem, da si že desetkrat zaradi kraje sedel v tranči!«

Takoj je obmolknil óni na bregu; smejavce pa je imel kruljavec na svoji stani.

»Hej, kaj se mi smejete, ljudje božji,« in krevsal je dalje, »ali me res ne poznate, hoj? Turškega sultana brat sem! In ko sem po njegovem gradu še v srajčici letal, ukradli so me ter prinesli k Joštu Štempiharju na Kranjsko polje, kjer sem jedel kašo in žgance!«

»No in kaj iščeš danes tukaj, turškega sultana kruljavi brat? vprašal je Janez Plavec, ki je tudi svojo radovednost pasel po bregu.

»Glej ga! A ne veš, da dohaja general Herbart s Turjaka. Dejal sem si, morda prinese kaj pisma za te, ki si vendar turškega sultana brat! In mati Štempiharica so mi dali očetov plašč, in primahal sem jo sem dol, d zvem, kaj je kaj doma v bogati Turčiji in če tam kaj po meni povprašujejo.«

»Veš da!« režal se je Janez Plavec, »veš da! Ravno zdaj mi je pravil Volk Engelbreht, ki se je v zlati svoji verigi podil tod mimo, da ima brat Herbart celo torbo pisem zate in več košem samih starih beneških cekinov. Če mi ne veruješ, počakaj, pa boš videl!«

Glasan smeh se je oglašal po bregu, kar je našega gostilničarja še bolj ojačilo.

»Turški sultan ti še nekaj pošilja, kar te bode gotovo še bolj veselilo! General Herbart ti vlačí poln koš – starikastih devic. Turški sultan mu je dejal: Naveličal sem se priletnega tega blaga! Moj lju-bi grof s Turjaka, naloži ga, popelji ga in zvrni ga sredi Kranjskega polja, da ga pobere moj predragi brat, ki je šepav na levi nogi ter

jé pri materi Štempiharici kašo in žgance! Vidiš, taka je; če ne veruješ, počakaj, pa boš videl!«

»He Plavec! He Plavček!« odgovoril mu je ročno óni s ceste, »danes ti pa teče jezik! Prav videti je, da nimaš starikaste svoje žene s seboj, tiste, ki te pretepa po tihi noči in te strahuje! Pa reci, če ni res?«

»Ni res, ne!« in Janezu Plavcu se je tresel glas, prav kakor bi se kesal, da se je spuščal v razgovor z onim na cesti.

»In praviš, da si z Volkom Engelbrehtom govoril! Kdo ti naj to veruje? Ti si tako ošaben, da gospoda glavarja na cesti niti ne pogledaš. He, a se še spominjaš, da si včeraj trdil v svoji pijanosti, da je Volk Engelbreht največji bedak in da oni visoki naši deželni stanovi, ki so za nas pravi dar božji, niso toliko vredni, da bi jih nabasal v top na gradu ter jih sprožil na vse strani proti nebu? He, Plavček, ali nisi tega govoril?!«

Janez Plavček je obledel kakor sveča; v vidnem strahu je zajec-ljal: »Molči, kljuka lažniva, in pusti pametne ljudi, ki ti ničesar nočejo, pri miru!«

»He, Plavec,« kričal je óni zmagonosno, »povej mi, koliko velja pri tebi beneški cekin in kaj se vse zanj dobi pri tebi?«

»Prekleti Kljukec,« godrnjal je Plavec ter z veliko ročnostjo basal malo pipo, »povsod je tega hudiča preveč!«

Bil je kruljavi radovednež res naš znanec Kljukec. V tistem času je bil pa imenitni potepuh pričel rokovnjaško svojo obrtnost, s katero si je pozneje pridobil žalostno slavo in ž njo precejšen prostor v pravljičah slovenskega našega naroda.

Ko je bil ukrotil jezičnega Plavca, gugal se je dalje po cesti ter neprestano opazoval z zvitim očesom gledalce nad njo. Dospevši do sonca in mlade njegove soproge, krenil jo je s ceste ter sédel v zeleno travo.

»Tu se bo dalo gledati po volji božji!« dejal je zadovoljno.

»Nikar mi ne zamerite, gospod!« s temi besedami se je obrnil k vitezu, ki je nekako strme opazoval svojega soseda. »Prišel sem iz dalje in sedaj me noge bole kakor konja, ki je Hrvat nosil tovor čez Gorjance! Moral sem na zeleno travo, da se malo odpočijem, ker človek ni iz železa! Gotovo ni iz železa, oj preljubi moj Jezus!«

»Odkod pa si?« vprašal je Janez Sonce.

»Ne verujem, da bi poznali kraj, če vam ga prav imenujem. Iz Davč sem, daleč tam za loško graščino, kjer ni drugega kot gozd in skala! Gozd in skala, oj ti preljuba moja devica Marija!«

»To je pobožen mož,« izpregovorila je Ana Rozina k svojemu soprogu. »Morda nama ga Bog pošilja, da mu izkaževa kako dobroto, sebi v zasluženje! Vprašajte ga, kaj hoče v Ljubljani!«

Kaj hočeš v mestu?« vpraša Sonce, pokoren želji svoje ženice.

»Vidite, preljubi moj gospod, to je pa takole!« Kljukec je nabral svoj obraz v vdane in pobožne gube ter zasukal lisjaško svoje oko proti nebu, prav kakor kak pobožen menih, ki noč in dan premoli ter pretepa svoje telo. »Lansko jesen so pri nas v naših gozdovih lesniki in drobnice prav močno obrodile. In polhov je bilo kakor kobilic po vaših zelenih poljih okrog Ljubljane. Da nam ta živad ni požrla vsega, morali smo lesnike in drobnice še prej otresti, nego je sad dozorel!«

»Moj bog, ali tisto jeste potem?« vprašala je Ana Rozina sočutno. Pobožni tujec je bil v hipu očaral njeno srce in to toliko bolj, ker se mu je časih izpod plašča prikazovalo debelo čislo, ki je jasno pričevalo o veliki gorečnosti svojega lastnika.

»Seveda jemo lesnike in drobnice, samo če jih le imamo in če nam jih polhi poprej ne snedo! Tako je, preljuba moja gospa! odgovoril je Kljukec licemersko.

»Kako je bilo lansko leto?«

»Lansko leto so bile drobnice – kakor sem že dejal – zelo polne in veje so se lomile. A tudi polhov je bilo kot bučel na satju! Morali smo zgodaj trest, sicer so nam vse pojeli in pobrali. Zlezel sem na drobnico, ki raste ravno nad Tomaževčevim breznom, ki je tako globoko, da bi se skrila šenklaški zvonik v njem. Že sem pričel obirati veje, kar se je zalomilo pod menoj, da sem se s hrščem zavrtil z drevesa v prepad. Že sem mislil, da mi je preljubi naš gospod poslal zadnjo, prebridko uro, in že sem mislil, da se bom sedaj pa sedaj razbil po pečevju! V duhu sem vzdihnil: Oj presveta Marija dobrega sveta, če mi pomagaš, romal bom k tebi, k očetom jezuitom v Ljubljani, kjer imaš ti dobrodejno svojo kapelico. In vidite, mati dobrega sveta me je slišala in mi je pritekla na pomoč. Pri zadnji veji sem se ujel, ravno nad črnim breznom! Tako je bilo, oj presladki moj Jezus!«

»Recite mu, dragi gospod, da naj pri nas ostane! Prinesel bode v hišo božjega blagoslova!« izpregovorila je Ana Rozina, ki je lice-mercju vse verovala, meneč, da ima s pravim svetnikom opraviti.

»Letos v jeseni sem napravil torej peko ter spekel dva velika hleba ovsenjaka. V bisago pa sem si nabasal suhega sadja ter se napotil na božjo pot k očetom jezuitom v Ljubljano, da počastim svojo rešiteljico, mater predobrega sveta. Hleb in sadje pa sem že použil, in sedaj moram lakot trpeti. A rad jo trpim, samo da sem smel moliti ter klečati na nagih kolenih v kapelici očetov jezuitov, kjer se je že zgodilo toliko svetih čudežev! Oj presladka mati božja, kako ti vendar milostivo skrbiš za nas pregrešne svoje otroke!«

»Spi lahko v sobici pri vratih,« šepnila je Ana Rozina, »in jedel bo pri deklah v kuhinji. Molil bo za nas!«

Zopet je hotel naš kruljavi poštenjak kaj pobožnega odgovorili, kar zapoje trombe glas in se začuje turškega bobna hripavo

šumenje. Okrog hriba se je zavila po beli cesti hrvaška konjica ter prihajala bliže.

Na čelu je jezdila generalova telesna straža: zvečine samo plemiči iz Karlovca. Bili so orjaških postav ter napravljali bleščeč vtis. Zapovedaval jim je junak Krištof Simonović, o katerem so si gledalci po bregu pripovedovali, da je tako močan, da zvije konjsko podkev in srebrnjak med prsti.

Na velikem žrebcu sedeč je bil Simonović krasen jezdec in vobče je dopadal ženskam ob cesti, ki so si ga ena drugi kazale ter na videz povešale pogled pred bistrim njegovim pogledom. Načelnik telesne straže je takoj opazil, da vzbuja pozornost. Zategadelj je pričel mučiti svojega konja, da se mu je moral sedaj vzpenjati, sedaj zopet skokoma dirjati. Bil je odličen jezdec in z močno svojo roko je krotil žrebca, da mu je služil kakor jagnje. Strmeče občinstvo je glasno hvalilo junaka in njegovega konja. Moškim je dopadal zadnji, ženskam pa prvi, prav tako kakor bi se še dandanes zgodilo, če bi prihajala konjica po Dolenjski cesti v belo Ljubljano.

Nastalo pa je splošno navdušenje, ko je Simonović razkazoval različne vratolomne spretnosti pri jezdenju. Med največjim dirjanjem je skočil na primero iz sedla na zemljo ter zopet bliskoma v sedlo nazaj. Tudi stoje je jezdil ter pri tem dolgo svojo sulico sukal v roki, da je bilo grozno gledati. Če povemo, da si je junak Simonović na mah pridobil srca vseh gledalcev in da se je še nekaj tednov pozneje po vseh ljubljanskih pivnicah, čevljarnicah in šivalnicah govorilo smo o tem, kako da je Deli-Simonovč v mesto jezdaril, povemo nekaj, kar je naravno in smo ob sebi umljivo. Za ljubljansko mesto je postal važna in imenitna oseba in je imel priliko požeti obilo ženske ljubezni, tako da je bilo rosno marsikatero žensko oko, ko je zapuščal čez mesec dni zopet belo mesto.

Moški spol je sicer trdil, da je junak Simonović prečrne kože in da bi sicer pač ne zaslužil tolike pozornosti, da ni ravno tak velikan v jezdarjenja umetnosti. Ljubljanska dekleta pa so bila drugega mnenja, ki se je šele potem prav močno omajalo, ko se je pozneje po poti iz Karlovca zvedelo, da ima Deli-Simonović v zeleni granici ženko in deco. Naravno je, da je od tedaj v hipu ugasnil spomin na našega junaka po mestu!

Za telesno stražo, katero je tako spretno vodil Krištof Simonović, prikazal se je general Herbart s Turjaka. Nosil je železni oklop in na glavi čelado, dasi je sonce vroče pripekalo. Pred njim pa se je nosil prapor, katerega sta spremljala trobentača ter sedaj in sedaj nastavljala dolge trombe k ustom, da so se začuli tisti zavlečeni glasovi, ki se še dandanes čujejo tu in tam po slovenskih pašnikih.

Generala je spremljal Volk Engelbreht s svojimi kavalirji. Za njimi pa je prišla konjica kakih stoinpetdeset jezdecev, vsi s tigrastimi kožami ob ramenih in z dolgimi sulicami v rokah.

Vse to je med piskanjem in trobentanjem počasi jezdilo mimo, da so imeli strmeči gledalci polno priliko opazovati bleščečo opravo, divje obraze in orjaške postave tujih jezdecev.

Za vojniško to četo, katere prihod se je tistega dne tako željno pričakoval v belem mestu, usuli so se gledalci, vsak je hotel prvi biti za jezdec, da bi videl, kako bode pri mestnih vratih pozdravilo generala mestno starešinstvo. Nastala je prava gneča po ozki cesti, tako da skoro ni bilo mogoče storiti koraka in da so prvi za jezdec bili v nevarnosti, da bi ne bili potisnjeni pod konjska kopita.

Tedaj se je že mračilo in z močvirja se je dvigala tanka megla, ki je potem v noči prepregla celo pokrajino. Bilo je prav samotno na cesti, in ker je vse odhitelo proti mestu, ni bilo v hipu videti več človeka.

Sam vitez Sonce je bil še na potu. Ostal je z Ano Rozino v ozadju, da ne bi zagazila v gnečo, ki se je vlekla za vojaki generala Herbarta. Za njima je taval Kljukec prav počasi ter neprestano ponavljal sam pri sebi: »Vidiš, sedaj si dobil prenočišče! Bogu in presveti devici Mariji bodi zahvala, da so še dobri ljudje na svetu! To bom molil za dobrega gospoda, za dobro gospo! Oče naš!«

In lopov je pričel res moliti poluglasno in s tisto znano gorečnostjo, ki jo kažejo prosjaki ob romarskih stezah.

»Vidite, kako moli za nju!« šepnila je Ana Rozina svojemu so-progu ter občutila veliko srečo, da bode imela pod svojo streho to pobožno dušo.

Ko je óni nekaj časa molil, prijela se ga je nakrat velika radovednost. Opustil je pobožno molitev ter hotel vedeti, komu so posvečeni božji hramovi, katerih je bilo brez števila po holmih naokrog. In ko mu je Ana Rozina z veliko potrpežljivostjo naštevala svetnike, ki so imeli svoja svetišča po bližnjih hribih, vedel je pobožni Davčan za vsakega posebej posebno molitvico, ki jo je stresel iz rokava. Zaradi tega razlaganja in teh vednih molitev se je zakasnila družba, tako da je moral Janez Sonce svojo ženico pozvati, da bi hitreje stopala. V tistem trenutku je premeril Kljukec kakor jastreb s svetlim pogledom goščo nad cesto. Potem pa je zopet pričel razgovor, a sedaj je govoril o Hrvatih.

»Čudni ljudje so to,« izpregovoril je,« in moj brat, ki je služil v granici, mi je pravil, da žró še surovo meso, Bog pomagaj!«

»Tudi jaz sem čula o tem,« odgovorila je Ana Rozina.

»Vidite, dobra gospa, potem bode že resnica! Molitve ne znajo nikake in menda niso dosti boljši od Turkov. Oj sveta pomagalka, usmili se teh malikovalcev!«

Prišli so na mesto, kjer je segala gošča do ceste. Visoke smreke so stale po bregu, in pod njimi je vladala tedaj že črna tema. In to

temo je skušal Kljukec prodreti s svojimi pogledi. Nekje v smrečju se je oglašalo čuka tožno ponočno vzdihovanje.

»Aha,« dejal je Kljukec veselo, »čuk se že oglašal!«

»Noč je, glejmo, da pridemo v mesto!« izpregovoril je Sonce skrbno.

»To pa ne morem reči« – in tu je govoril Kljukec prav glasno – »orožje nosijo, da sem še malo takega videl. Kaj pravite, koliko pač velja taka težka sablja, kot jo je nosil opasano danes general s Turjaka? Oj vi gosposki ljudje imate pač dobro na svetu! Kadar se vam zljubi, jeste in pijete in orožja imate svetlega in ostrega!«

Tedaj se je oglašala ponočna ptica že prav blizu, kakor bi sedela na prvi smreki tik ceste.

»Strah me je!« vzdihnila je Ana Rozina.

»Saj smo takoj v mestu!« tolažil jo je vitez.

»In vi imate tudi krasen meč, preblagi gospod,« – tu je Kljukec pristopil k Soncu ter posegel po njegovem meču. »In kdo bi mislil, da je tako lahak kakor kurje pero. A glavo bi stavil, da se je že mnogemu zasadi v trebuh, ali ne? Hi, hi!«

»Ne bodi nadležen!« zavrnil ga je Sonce ter mu poskušal svoj meč izviti iz rok.

»Kaj bodem nadležen, ko sem vendar silno pobožen človek! zasmejal se je Kljukec ter sedaj tudi oponašal glas ponočne tice.

Komaj se je zavedel Janez Sonce svojega položaja, že ga je dušila železna pest okrog vratu. V hipu so se prikazale črne postave iz gozdne teme. Ana Rozina je viknila v smrtnem strahu, a potem so jo odtirale močne roke v gozd pod smreko. V divjem srdu se je penil Janez Sonce ter se poskušal otresti zavratnega napadovalca. Še je čul, da je zakričal nekdo: »Udari hudiča s kolcem po glavi!«

Potem pa mu je pretresla glavo čudna bolečina, in zapustile so ga moči, da se je zgrudil k zemlji. Njegovi napadovalci pa so

mu zamašili usta ter mu zvezali roke in noge, da se ni mogel niti ganiti. Zavlekli so ga v goščo ter ga pustili ondi ležati. Naokrog pa je zavladata tiha noč. – –

VII

Turjačanje, izsesavši bogastvo iz zemlje slovenske, bili so tedaj na vrhuncu posvetne sreče in slave. Živeli so v blesku kakor kak despot v jutrovi deželi, ki se valja po mehkih blazinah ter seka s sabljo po sužnjih, če mu količkaj ni po volji njihovo vedenje.

To bogastvo so bili nakopičili po gradovih, ki so jim čepeli po holmih slovenskih in posebno tudi v ljubljanskem tako zvanem knežjem dvorcu, ki so ga bili nekaj let pred časom naše pripovedi Turjačanje na Novem trgu v Ljubljani sezidali. Velikanski in obširni vrt, segajoč od sedanje Zvezde do sedanjih Križank, obkroževal je to palačo ter se s svojimi belimi stezami, fazanarijami, vodometi, umetnimi votlinami in s hribčki, kjer so kunci imeli svoja gnezdišča, v tistih dneh občudoval za ponos sveta, predvsem pa za ponos kranjskemu plemstvu. Dandanes je pač izginil, da ni duha ne sluha po njem, malone ravno tako kakor blesk nemških Turjačanov, o katerem v Slovencih malone ni sluha ne duha! Za vrt nam je žal, blesk pa radi prepuščamo – zgodovinskemu spominu!

Ravno tiste čase je, kakor že rečeno, Turjačanom cvetela najdivnejša sreča. Herbart Turjaški je bil s svojo junaško smrtjo razlil nekaj poezije po celi rodbini ter ji za dolgo časa zagotovil in utrdil

hvaležnost slovenske domovine. Za dogmo je skoraj veljalo, da Kranjska ne more brez Turjačanov ničesar opraviti. In tako se je v Kranjski resnično tudi vse sukalo okrog Turjačanov! Na drugo stran pa so tiste dni zastopali rodbino trije bratje, katerih je imel vsak svoj talent. Volk Engelbreht je glavaryl z velikim vplivom v Ljubljani, a Janez Vajkard je bil skoro vsemogočen minister na dvoru Leopolda. Tretji, Herbart, general v hrvaški in pomorski granici, pa je tudi bil na svojem mestu ter množil slavo mogočne rodbine.

Dva dni pred cesarjevim dohodom je dospel tudi knez Janez Vajkard v belo Ljubljano ter z veliko kavalkado zajezdil v knežji dvorec. Takoj so oblegle mnogobrojne čete radovednega ljudstva mogočni vhod, da bi pri priliki vsaj za trenutek zrle v obličje veljaka. Ali Janez Vajkard, popeljavši slabotno in bolešno svojo soprogo v njene sobe, ulegel se je v posteljo ter se no menil za radovedno občinstvo. Bil je zelo truden od dolgega pota, dasi mu je bilo tedaj komaj sedeminštirideset let, torej še v cvetoči starosti.

Knez je prespal celo dopoldne, a opoldne je jedel sam v svoji sobi. Šele po jedi je prišel k bratoma, ki sta ga pričakovala v veliki dvorani. V kaminu so morali zapaliti ogenj, ker je Janez Vajkard trdil, da je mraz in da ga zebe. Končno je sedel na visok stol ter bil prepričan, da je v svoji s hermelinom obrobljeni obleki vsega občudovanja vreden in da ga tudi občudujeta rodna mu brata. Z belimi svojimi prsti je sedaj in sedaj nervozno posegel po zlati verigi, ki jo je nosil okrog vratu. Brata Volk Engelbreht in Herbart sta posedla v bližini istotako na visoke stole ter z nekako ponižno vdanostjo pričakovala, kdaj bode brat in knez pričel razgovor.

Vprašal ju je po tem in onem; ali ta dva sta vpraševala, kako je potoval in kake novice prinaša s cesarskega dvora.

»Da,« pričel je knez zaspano razgovor o dvoru, »naše življenje ni lahko in prete nam ravno tolike nevarnosti kakor tebi, Herbar-te, ki nam braniš granico!«

»Verujem, verujem, Waicharde,« odgovoril je Volk Engelbreht vdano, »ali cesarja najvišja milost je pa tudi plačilo, ki je vredno najnevarnejšega boja!«

»Upajmo, da mu zasije nekdam tudi ta milost!« pristavil je general Herbart hudobno. Bil je vojaške, odkritosrčne narave in v hipu se je razsrdil, ker se mu je dozdevalo, da ga hoče brat -- knez -- pitati z nekoliko dvorsko milostivo ošabnostjo. Knez je obrnil nato pogled proti generalu ter ga nekaj časa molče opazoval, potem pa je malone zaničljivo odgovoril: »Upam, da mi že sijel! A vi tam pri Turkih ne morete zvedeti vsega, česar je poln dvor cesarski!«

Brat Herbart se je sklonil proti bližnji mizi, kjer je v srebrnih posodah stalo vino. Nalil si je kupo ter jo izpil. Potem šele se je lahkodušno oglasil: »Knezu Lobkovicu -- in to se pripoveduje še celo pri nas v Turkih -- ima Leopoldus, presvetli naš vladar, baje tudi nekoliko srca odprtega!«

Janez Vajkard je obrnil proti stropu obraz ter si napravil okrog ustnic lahan smehljaj, kakor da je hotel reči: saj ti odpuščam, ker ravno ne veš in ne moreš vedeti, kake so reči. »Knez Lobkovic,« odgovoril je potem, in to morda še bolj z zaspanim glasom, »ta novopečeni tajni svetnik! Kaj mi hoče ta? Kaj mi more ta? Kadar hoče njega veličanstvo po jedi kartati, tedaj kličejo tega tajnega svetnika, tedaj je na mestu ta diplomatič, da vzdihuje, kakor vzdihuje njega veličanstvo, ter se vede, kakor so se časih vedli dvorni šaljivci! Nabrušen ima jezik in ženskam ve hvaliti njihova obličja. Ali kadar je treba in diplomaticis izpregovoriti besede, tedaj, moj ljubi Wolfgange, tedaj je pa knez Lobkovic kakor skrhan nož, ki ne reže niti najmehkejšega lesa ne! Ha, ha! In takega človeka naj

bi se bal vojvod v Muensterbergu? Tako mi trojice, slabo ste poučeni v vaši granivi! Ha, ha!»

»Ha, ha!» smejal se je tudi Volk Engelbreht, in dobro mu je dejalo, kar je govoril brat – knez, o katerem se je v istini na skrivnem že pripovedovalo, da se mu maja dvorsko stališče.

»Prišel je ta boehajmski žlahčič,« pričel je knez znova, »ter mi hotel nekaj časa vodo kaliti. A njega veličanstvo – kakor je še mlad – spoznal je takoj biser od slabega peska. Doživeli bomo še nekaj slavnih dni – mi Wolfgange – in jaz jim bodem stal na čelu, jaz bodem vse pripravil, da bodo napočili presvetlemu mojemu cesarju, kakor gotovo mi pomaga Jezus Kristus, naš odrešenik!«

»Mi, ki živimo neprestano in castris et armis,« odgovoril je general, »mi takih zadev in razmer ne umemo presojudati!«

»Zategadelj,« pokaral ga je knez, »so tudi državni posli različno razdeljeni! Temu je opasal visoki vladar ostro brušeni meč, da seka po sovragih; onega je zopet poklical k sebi ter ga postavil na prostor, kjer mirujeta pest in sila, kjer je odkazano duhu širno polje, da skazuje kakor kraljev lev svoje moči. Tako je, mi Herbarte, in zatorej govori vsak o tem, k čemur je poklican!«

»Resnica je to, resnica!« pritrjeval je Volk Engelbreht. Po kratkem premolku je pričel knez znova: »Sedaj vama hočem nekaj povedati, kar mi je do sedaj ležalo v dnu moje duše, kakor leži kamen v najtemnejši globini morja. Moja zvezda je komaj izšla in pred seboj ima še tek kakor večna zvezda na večnem nebu! Moja zvezda bode žarila kakor komet, ki s svojim repom pokriva celo obnebje, da pred njegovim bleskom otemné druge zvezde stvarniku v rokah. Leopoldus bode imel enkrat kraljestva pod svojo oblastjo, v katerih sonce nikdar ne zaide, in mogočnejši bode, nego je bil Carolus, peti svojega imena! A vse to bodem napravil jaz, ki sem – kakor polip – s sto in sto nitkami prepregel

nebeško Hispanijo, da se mi izviti več ne more! Koliko noči nisem prespal. V mojih možganih je tolklo in tolklo, dokler ni bila sprejena vsaka nit, skovano vsako kolesce! In sedaj mi je jasno vse; sedaj gledam s svojim duhom velikansko to prihodnost, kakor gledam svoj obraz v čistem zrklu! Da, brata in prijatelja, poklican in izbran sem, da prikujem ime onih iz rodu turjaškega visoko na zvezde, in moje ime ne bode imelo manjše slave, nego jo ima ime kardinala Richelieuja!«

Govoril je ponosno, z velikim navdušenjem. Tedaj se Janezu Vajkardu niti v sanjah ni dozdevalo, da bode nekaj let pozneje pregнан, pozabljen, zaničevan in s prekletstvom najvišje nemilosti obdan umiral od celega sveta zapuščen v tožnem in samotnem gradiču žužemberškem!

»Da se pa vse to doseže,« nadaljeval je knez, »treba je predvsem, da se s posvetno mojo knežijo združi še ena, ki bi mi dajala veljaven in vpliven glas tudi v cerkvi božji; v cerkvi božji, katera še vedno odločuje in rebus nostris! Treba je torej predvsem, da se mi izroči ravno ista oblast, kakor je bila izročena mogočnemu Richelieuju! Postati moram – kardinal!«

»Kardinal!« Brata, katera sta do tedaj vestno poslušala, dvignila sta se s sedežev in sta prvi hip tako zelo osupnila, da nista znala drugega odgovoriti nego še enkrat vzklikniti: »Kardinal!«

»Da, kardinal!« – in knezu se je prav odločno kazala v glasu neka zaničljivost, na drugo stran pa tudi nekaka zadovoljnost, da ta dva pritlikavca, ki sta mu bila vendar rodna brata, tako močno strmita o naklepih njegovega velikanskega duha – »da, kardinal! In svojo besedo in svojo čast vama zastavljam, da hočeta še doživeti, ko bode knez in vojvod Janez Vajkard Turjaški tudi knez in kardinal svete rimske cerkve!«

»Moj Bog, saj si vendar oženjen!« zaklical je general.

»Resnice je, oženjen sem!« odgovoril je lahkodušno, »ali kaj to hoče, mi Herbarte? Sveta cerkev ima moč razrušiti še trdnejše vezi, nego je zakon s slabotno žensko. Sicer pa sem imel do sedaj še vedno srečo pri svojih naklepih. Kneginja, moja soproga, je bolehnna, in njeno življenje je pojemajoča luč, ki ugasne morda danes, morda jutri! Prepričan sem, da mi umre ravno takrat, ko bode to moja sreča zahtevala!«

Suhotno se je zasmejal, vstal ter stopil h kaminu, kjer si je grel bele roke.

»Kogar Bog ljubi, poviša ga do nebes!«

Stegal je roke proti plamenu, kakor bi ga zeblo. Brata sta molčala. Knez pa je tudi molčal ter se veselil strmenja bratov. Ko bi mu bil kdo tedaj trdil, da bode nesrečna ta ideja tudi njega, vse-mogočnega ministra, podrla v prah in da bode zaradi nje moral umreti kakor izdajica najvišjega svojega gospoda, imel bi ga za blaznega človeka in v obraz bi se mu bil smejal! Ali vendar se je zgodilo tako! In naš Turjačan je moral umreti, ne da bi mu bil purpur venčal častilakomno čelo!

Ko sta brata le molčala, oglasil se je zopet: »Caraffa je že v mojih rokah! A povej mi, mi Engelbrehte, ima li ta vladika Pádenski kaj vpliva pri kuriji? asih mali ljudje več dosežejo, nego bi kdo menil!«

»Vladika Pádenski?« odgovoril je Volk Engelbreht, »ne vem, ima li kaj vpliva ali ne! Naš Janez Vaccano je postal sumljivo star in predober je tudi. Kurija se menda pritožuje, da so duhovniške razmere v vladikovini mnogo mnogo slabejše od tedaj, ko je vladikoval še vzveličani Tomaž Hren. Menim, da nima obilo vpliva!«

V tistem trenutku se je začul zunaj na hodniku (ki ga še sedaj vidimo pri knežjem dvorcu) hrup in prepir. Čulo se je vpitje, rovanje, plazenje ob stenah, žvenket orožja in vmes kletvice.

Končno so se vrata v dvorano s silo odprla. V mračni prostor je sonce svetlo zasijalo ter žarno obsijalo osebo, ki je med vrati na pragu obstala.

Bil je vitez Sonce! Lasje so mu razmršeni obdajali blede obraz. Držeč goli meč v roki premeril je s plamtečim pogledom dvorano. Potem je vstopil. Za njim pri vratih se je pokazalo nekaj plašnih obrazov; ali ti so izginili takoj, ker nikdo ni hotel izpiti prve jeze razdraženih gospodov.

Pred kaminom sedeči plemenitaši so vstali ter s strmenjem opazovali tujca, ki je z golim mečem pridrl v njihovo sredo.

»Sonce je!« začudil se je Volk Engelbreht. »Kaj hoče tu ta človek.«

Potem pa je ironično dostavil: »Prosil bi vas, premilostivi in mogočni gospod, da spravite moje orožje. Mi vsi trije smo že sivih las in, kakor vidite« — tu je pokazal v kot, kjer so sloneli trije meči — »tudi brez orožja!« —

»Takoj!« dajal je Sonce ter potisnil meč v nožnico, »z vami, visoki gospodje, se ne bodem pretepal z mečem. Pač pa sem se moral z vašimi slugami, ki ne vedo, kako se je vesti s plemičem moje vrste!«

»Ne štejte jim tega v zlo,« prosil je Volk Engelbreht zaničljivo, »brez dvojbe je vaš tast mojim poštenim slugam obilokrat kri pušchal ter jim stavil rožiče! Zategadelj so morda menili, da se smejo sedaj nekoliko bratiti z zetom!«

»Sedaj se ni časa šaliti, ekscelencija!« vzkipel je Janez Sonce.

Knez Janez Vajkard je dotle mirno poslušal. Sedaj pa je obrnil pogled proti svojemu bratu ter mrzlo vprašal: »Kaj hoče ta človek?«

»Odpusti mi, Waicharde, da te nisem takoj seznanil s tem plemenitim gospodom! To je vitez Janez Sonce, preplemenite krvi,

katero pa je sedaj nekoliko pomešal. Oženil se je s hčerjo tukajšnjega ranarja. Če imaš ozeblino na nogi, dobiš pri njem najboljša mazila. Nekdaj ti je strigel brado, ako se še spominjaš? In naš vitez ima njegovo hčer sedaj!«

»Plemenitaš je, praviš!« Bledi obraz ministrov je pri tem vzkliku še bolj obledel. Pristavil je z zaničevanjem: »To niso moje skrbi! A vendar se čudim, da si upa tu sem tak -- tak plemenitaš!«

»Bodi uverjen,« odgovoril je Volk Engelbreht z naglasom, »da bom pravično in ostro kaznoval hlapce, ki so ga tu sem spustili. Ti zajci!

Vprašam vas pri sveti Trojici,« -- tu se je obrnil zopet k Soncu, in na obrazu so se mu zbirali temni oblaki -- »kaj iščete tu? Ali menite, da je tu jahalnica, kjer se nezreli mladiči tepejo z meči, ali pa pivnica v predmestju, kjer se rujejo pijani mesarji in dijaki?!«

»Pravico dežele imenujejo vas, ekscelencija!« oglasil se je Janez Sonce, »Pravico in ljubezen dežele! Komur se godi krivica, sme se zanesljivo zateči k vam, pravijo, in jaz menim, da to ni prazna govorica!«

Janez Sonce je govoril ponižno; usodni udarec pretresel in omamil ga je bil popolnoma ter vzel njegovemu duhu srčnost in ponos.

»Če se vam godi krivica,« zavrnil ga je glavar, »napravite vlogo pri deželnem odboru, pritožite se pri vicedomu ali pri mestnem sodniku! Naj vam sodi ›forum nobilem‹ ali mestna guardia ali kdor hoče! Samo nas v miru puščajte, ker tega pač ne morete in ne smete zahtevati, da bi se presvetli moj brat, vojvod münsterberški, pečal z malimi skrbmi Janeza Sonca ali njegovega ranarskega sorodništva!«

»In vendar bi vas prosil, visoki gospod, da me samo za malo trenutkov zaslišite. Krivica, ki me ugonablja, je tako velika, tako grozna, da jo more odpraviti samo vaša mogočna roka!«

»Povejte torej že vendar kdaj, kaj hočete?« vmešal se je general Herbart. »Toliko vsaj vidite, da nas motite v važnih razgovorih!«

»Govorite tedaj!« pritrdil je tudi glavar, »če se stvar že ne d odložiti!«

»Hvala vam, visoki gospodje, da me hočete poslušati, in hvala predvsem vam, svetli general, ki ste izpregovorili besedo zame!«

»Ne bodite pregostih besed, Sonce, nam se mudi,« dejal je Volk Engelbreht.

»Takoj sem pri stvari! Tisto popoldne, ko je dohajala hrvaška konjica s svetlim generalom v mesto, hotela je gledati tudi Ana Rozina, moja ženica, ta krasni sprevod. Pregovorila me je, in šele pozno zvečer sva se vračala po samotni cesti proti domu. Tedaj, ekscelencija, napadli so me neznani lopovi skoraj pred mestnimi vrati, pobili me k tlom ter odtirali Ano Rozino v log. Da, skoraj pred mestnimi vrati, prav tako, kakor je to navada v Bosni in Turčiji!«

»Obžalujem vas, Janez Sonce,« izpregovoril je nato Volk Engelbreht hladno, »dal bodem ukaz, da se zlodeji preganjajo in, če jih zasačimo, občutili bodo težko pest pravice. Morda pa je samo šala! S svojim zakonom ste stopili v različno sorodstvo! Znano pa je, da preprosto ljudstvo ni izbirljivo pri šalah! Vse se bode pokazalo, samo čakati morate! S tem, menim, da je naše posvetovanje končano in da boste sedaj s primerno ponižnostjo zapustili to sobano, v katero ste prihrumeli s prav neplemenitaško nespodobnostjo!«

»Samo trenutek še, ekscelencija! Prepričan sem, da se moje sorodništvo ni udeležilo pri zločinskem napadu, a prepričan pa nisem, da je vaše sorodništvo istotako nedolžno.«

»Moje sorodništvo!« in ekscelenciji se je zopet zatemnel obraz.

»Da, vaše sorodništvo, ekscelencija! Kakor sem vam že pravil, pobili so me k tlom ter mi zvezali roki in nogi, da niti ganiti nisem

mogel. Takega so me zvlekli v šumo ter pustili ondi ležati. Šele pozno v noči sem se prebudil iz nezavednosti. Zjasnilo se je bilo medtem nočno nebo, in svetla luna je plula po njem. Prvi hip se mi je zdelo vse kakor sanje. Bolečina po udih in po možganih pa mi je pričala o grozni resnici. Zvijal sem se v obupu in brezuspešno skušal pretrgati vezi, ki so mi oklepale roke. Nikdo me ni čul, ko sem zdihoval in stokal v zapuščeni noči. Črni nad zvezdami pa me čuti ni hotel ter je dopuščal, da sem bil v prah teptan in da se je veselil hudodelnik svoje pregrešne premage! Ali vendar mi je usmiljeni naš Bog z mogočnim svojim prstom pokazal tega hudodelnika tisto noč. Priplazil se je iz mesta in menil, da ga v temoti ne vidi božje oko. Kakor hudournik se je pripodil po cesti! In ravno tik mene pod bregom se je izpotaknil konj s kopitom ob kamen, da se je jezdec prevrgel v sedlu ter padel na trdo zemljo. Zaklel je ter bil takoj zopet na konju. Po kletvici pa sem ga spoznal in spoznal sem ga tudi po razburjenem licu, ko se je za trenutek proti meni obrnil. Potem pa je oddirjal po cesti kakor strela, gnan od tiste v nebo vpijoče strasti, ki je nekdaj pokončala peklenško Gomoro.«

»Kdo je bil ta ponočni jezdec?« vprašal je Volk Engelbreht nestrpno.

»Bil je vaš Jurij Ljudevit, ekscelencija, in proti Turjaku se je drvil, kamor so mu brezbožne roke pritirale plen, meni izvit. Kakor gotovo naj mi pomaga Mati božja, to mi mora plačati Jurij Ljudevit s svojim življenjem!«

Vitez Sonce je škripal z zobmi.

Takrat se je zopet oglasil Janez Vajkard. Ko je Janez Sonce omenjal njegovega ljubljenca, Jurija Ljudevita, obledel je nekoliko knezov obraz. Sedaj pa je izpregovoril mehko, rahlo, kakor da bi

se za celo to stvar prav malo zanimal. A vendar se je čula iz njegovega glasa strupena ironija.

»Gospod vitez, ali so to vsi dokazi, kar jih imate? Recimo, da se je mene polastila slast obiskati za trenutek grad mojih očetov, ki ga že toliko let nisem videl, in da sem sedel v sedlu ter v pozni noči – – verujte mi, da bi med dnevom ne utegnil! – – oddirjal proti Turjaškemu griču, ali bi vi tedaj tudi natolcevali mene, Janeza Vajkarda, vojvoda münsterberškega, da sem vam dal upleniti krasno ženico ter jo zaprl v skrite sobane našega grada? To so slabi dokazi, gospod vitez!«

Knez se je lahko smejal. Volk Engelbreht pa je dostavil: »Močno dvojim, da ste govorili resnico! Jurij Ljudevit je vstajal nekaj dni sem prav rano zjutraj ter z mano obiskoval sveto mašo. Zmotili ste se torej v osebi, gospod Sonce. Sicer pa poznam Jurija Ljudevita predobro, in nemogoče je, da bi se ponižal tako zelo, da bi lazil za hčerjo umazanega ranarja! Z Bogom torej!«

»Vi nočete ničesar storiti v tej zadevi, visoki gospod?«

»Ničesar! Kaj naj pričnem! Vse še tudi ni razjasnjeno, in še vedno sem prepričan, da je vse to le slaba šala slabih vaših sorodnikov!«

»Tudi Turjaškega gradu ne bodete dali preiskati! In Jurija Ljudevita ne bodete vkovali v železje?«

»Bodite prepričani, da se vse to ne bode zgodilo,« oglasil se je zopet knez. »Mislite si, da je grad Turjaški za vas in sploh za celi svet z verigami na visoko nebo prikovan in da je vhod v ta grad odprt samo tedaj, kadar hočemo mi, Turjaški gospodje! Ne nadlegujte več gospoda glavarja!«

»Nič se torej ne bode zgodilo,« izpregovoril je Sonce tiho, »prav nič! Dobro! Ali pri svetem rešnjem telesu vas zagotavljam, ekselencija, da mi bode Jurij Ljudevit plačal to s svojim življenjem.

Sedaj si bodem napravil sam pravico. In le žal mi je, da sem samo za trenutek omahoval in da sem postal mehak kakor slabotna ženska. Odsle se to ne bode več zgodilo.«

Odšel je iz dvorane. Gospodje so nekaj časa molčali.

»Prav nerodno bi bilo,« izpregovoril je končno knez, »če je naš Ludovicus napravil kako otročarijo. Njega veličanstvo ima za take malenkosti ostre oči!«

»E, kaj,« pravi glavar lahkodušno, »v zapor bomo poslali Janeza Sonca za nekaj tednov, da ne bode delal ropota!«

»Nekaj se bode že moralo storiti. Tvoja skrb naj je, Wolfgange, da ne doživim kakih neprilичnosti. Sicer bi pa rad videl tega mladega jastreba, ha, ha!«

Slugi se je dal takoj ukaz, da naj pokliče Jurija Ljudevita.

VIII

Na širokem hodniku je slonel Jurij Ljudevit ter zrl po dvorišču, kjer je vodil hlapec konja naokrog. Bil je brez vsakega orožja; opravljen v svilo in ozaljšan s trakovi kakor mlada nevesta, ki se pred odhodom k poroki za malo trenutkov pokaže svojemu ženinu. Veselo se mu je svetilo oko, ko je opazoval konja na dvorišču, in z veliko zadovoljnostjo je izpregovoril: »Kaj meniš, Cesare, ali bode napravljaj veselje ta sokol?«

»Si, si, signore!« odgovoril je hlapec, komur je črnikasti obraz pričeval, da se je rodil pod laškim vročim obnebjem.

»Lepšega daru mi svetli knez ni mogel dati, nego je ta vranec. Za Boga, kako krasne noge ima žival!«

Po koridoru je prihitel sluga ter se pred mladim plemičem globoko poklonil. Povedal mu je, da ga kličejo gospodje v dvorano.

»Kaj, svetli knez me kliče! Vraga, to mi je celo neprilичno! Še danes imam iti na Turjak; pazi, Cesare, da bode konj prav osedlan! Kaj hočejo gospodje sedaj, ko bode noč v trenutku!«

Jurij Ljudevit je bil vidno nejevoljen. »Cesare,« vpil je zopet onemu na dvorišču, »preišči mu tudi podkve, da mu ne odpada katera; pota so slaba! Ali me kliče knez ali ekscelenca Volk Engelbreht?«

»Visoki gospod glavar me je poslal,« odgovoril je sluga ponižno.

»Bolje bi bilo, da leže spat njegova ekscelenca in da me pusti pri miru sedaj proti večeru. Kakor da bi ničesar drugega ne imel opraviti nego dolgočasiti se v družbi starih, zaspanih ljudi! Vrag vzemi tako življenje!«

Godrnjaje pri sebi te besede prestopil je nekolikokrat po hodniku.

»Cesare, na Turjak morava, in če imava o polunoči odjezditi iz mesta! Glej tedaj, da bo vse v redu pripravljeno, sicer te dam pretepsti kakor psa!«

»Si, si, signore!«

»Tudi oklep pripravi, da ga denem nase pod obleko! In meč malo pobrusi, tolovaji se prikazujejo v bližini mesta in ravnokar so odpeljali krasno ženico vitezu Soncu, ha, ha! Sicer pa menim, d me bodo visoki gospodje skoro izpustili iz klešč! Če ne, pobegnem jim s silo!«

Že je hotel stopiti s hodnika v dvorano. Ali tedaj mu je prešinila nova misel možgane, obrnil se je torej še enkrat k slugi: »Cesare, stopi k Aricagi ter vprašaj, bi li ne hotel danes v noči odjezditi z menoj na Turjak! Povej mu, da imam novega konja in da zastavim deset rumenih cekinov, da ga nima takega v svojem revnem polku. Povej mu tudi, da se bode kratkočasil z menoj na Turjaku danes v noči in da naj se ne upijani pred polunočjo!«

»Si, si, signore!«

Ravno tedaj je stopil Janez Sonce na koridor. V njem so se bile popolnoma pomirile strasti, in čuden mir mu je vladal po duši, kakor je včasih morje mirno in mrtvo pred ljutim viharjem, ki se v hipu, v trenutku rodi. Bil si je v polni zvesti, da mora pričeti igro, katera bode odločevala o življenju in smrti. Čul je zadnje besede

Jurija Ljudevita, in z nekako divjo strastjo ga je pretreslo, ko je oni govoril, da mora še ponoči na Turjak.

Jurij Ljudevit je tudi osupnil, opazivši pred seboj človeka, katerega je sovražil z vsemi močmi strastne svoje duše. Malo, prav malo mu je zaplula kri v beli obraz; ali potem se je hladno postavil pred nasprotnika ter takoj ukrotil svojega duha. Stala sta si oko v oko nekaj trenutkov nasproti.

Prvi je izpregovoril Jurij Ljudevit: »Kaj vi tu počenjate, vitez Sonce?« Dostavil je hudobno: »Doma pa se dolgočasi Ana Rožina, ki jo samo puščate v samotni sobi?«

Dasi je vse gorelo po njem, odgovoril je vendar vitez Sonce navidezno prav mirno: »Iskal sem pravice pri Turjačanih, a pognali so me ter trdili, da sem brez dvojbe zblaznel, če sem iskal pravice v tem dvorcu; pravice pod to streho, kjer se smejo brez kazni, brez pokore šopiriti ljudje vaše vrste, Jurij Ljudevit!«

Jurij Ljudevit se je suhotno zasmel; z roko pa je iskal meč ob svoji strani.

»Orožje sem pustil v stanici,« siknil je »in to je vaša sreča, vitez Sonce!«

»Kaj naj vam koristi orožje, gospod bastard! Imeli ste orožje v rokah, in vendar ste ječali pod menoj kakor obstreljen zajec!«

»Bodeva videla, kaki bodo računi pri koncu!«

Z zaničljivim naglasom je Jurij Ljudevit govoril te besede ter hotel stopiti v dvorano.

»Čakajte še malo,« dejal je Sonce ter mu položil roko na ramo. »Vidite, veleccenjeni Turjačanček, stvar je ta, da bi vas smel v tem trenutku prebosti ter izročiti satanu, kjer je vam že odkazano mesto. Ali ker nimate orožja, nočem vas umoriti, da bi se mi ne očitala neplemenitost! Svetujem pa vam, Jurij Ljudevit, da si poiščete še pred nočjo spovednika, če vam je ljuba sreča večnega življenja!

Pri poti« – nadaljeval je vitez, »ki vodi navpik h gradu Turjaškemu, rase stara bukev, in njeno vejevje se razteza čez pot.«

»Kaj je s tistim vejevjem?« vprašal je Jurij Ljudevit porogljivo.

»Danes še greste na Turjak, ali ne?«

»Svoje življenje zastavite lahko brez skrbi, gospod vitez, da pridem tja!«

Jurij Ljudevit se je pri tem glasno smejal.

»Da pridete tja, je mogoče. Ako pa se tudi vrnete, o tem je dvojiti.«

»Tudi se vrnem, gospod vitez. O tem so mi poročstvo mojega konja kopita in mojega dobrega meča ostrina, ha, ha! Z Bogom, gospod Sonce!«

Že je hotel vstopiti v dvorano, ali zadržal ga je óni.

»Ni vam neznana torej stara bukev pod gradom Turjaškim! Ne hitite tako zelo! Povedati vam moram še nekaj! Jutri na vse rano bode visel nekdo na vejevju tega drevesa in burja, če bode brila po dolu, majala bode vejevje in ž njim se bode zibalo tja in sem truplo mrtvega moža!«

»Mogoče, ali toliko vem, da tisto truplo ne bode moje, gospod Sonce. Za take šale mi je moje pregrešno telo preljubo, predrago, ha, ha!«

»In vendar bode to vaše truplo, Jurij Ljudevit, seve, če imate še poguma, hoditi ob takih razmerah na Turjak!«

»Sedaj imam poguma več nego prej. Veselilo me bode, videti vas ondi; vas in morda tudi vašo prekrasno ženico Ano Rozino. Ha, ha!«

S temi besedami je odhitel v dvorano. Janez sonce pa je škripaje stopal po širokih stopnicah navzdol. Navdajala ga je samo ena misel: da ima še nocoj to noč na Turjak in da mu je prehiteti brezbožnika, kateremu se je morda konj že sedlal, ki naj ga ponese

jadrnih nog do strmega gradu. Obupno je premišljal obupno svoje stanje. v katerem mu ni bilo skoraj rešitve! Da je tičala Ana Rozina nekje v skrivnih sobanah na Turjaku, o tem ni mogel vitez Sonce dvojiti. Besede, katere je Jurij Ljudevit kričal k svojemu hlapcu na dvorišče, bile so mu jasne in jasno mu je tudi bilo, da je ponočna pot, na katero se je odpravljaj mladi plemič, v zvezi z – Ano Rozino. Moral je zabraniti grozodejstvo, ki se je hotelo zvršiti v pozni noči na samotnem gradu. Ali kako! Bil je sam in od celega sveta zapuščen. Morda se je v istem hipu že poslavljal Jurij Ljudevit pri visokih gospodih in morda bode v trenutku, began od strašne strasti, dirjal po cesti proti dolenski strani! Črna tema se je hotela Janezu Soncu napravljati pred pogledom in malone da je menil, da mu je obupati, da mu ni rešilne misli.

Vtem je bil prekoračil stopnice ter stopil na širo dvorišče. Hlapec Cesare je še vedno vodil iskrnatega konja po tlaku ter pravi tovarišem, da ima še danes na Turjak.

»Kaj bodeta tam?« vprašal ga je nekdo.

»Ali meniš, da vem!« odgovoril je Cesare ježno. »Ta diavolo ni nikdar žensk sit, in gotovo tiči tudi tu ženska vmes! Da bi se mu konj prevrnil po skalnatih potih in da bi si ta bastard polomil vse kosti po svojem telesu! Vi bode spali na gorkem kakor piščeta, ki so zbrana koklji pod perutmi, a jaz bodem prezebal kakor vrabec v zimi! Maledetto!«

Janez Sonce je hitro prekoračil dvorišče, da bi ne čul daljših pogovorov teh surovih hlapcev. Gotovo tiči ženska vmes! Kdo je to bolje vedel od njega!

Ravno je hotel Janez Sonce pri visokih vratih zapustiti knežji dvorec, kar pokliče nekdo njegovo ime boječe, zamolklo. Pri temni steni je slonel dijak Vid in je bil še bolj raztrgano oblečen nego navadno. Lakot se mu je kazala po celem tankem obrazu, in

prav globoko so mu bile upale oči. Cela podoba je napravljala vtis bede, siromaščine in zapuščenja, prav kakor da je živel samo ob vodi in koreninah in da mu še teh ni ostajalo. Opiral se je na steno in steza roki proti gospodu, ki je nehote obstal pred njim.

»Ubogi Vid,« je dejal Sonce dobrovoljno, »kako si se usušil! Moraš pač stradati sedaj, ko pri nas ne dobiš ničesar!«

»Ne zaradi tega, ne zaradi tega!« ihtel je mladenič.

»Ne morem ti pomagati, revče! Moja kuhinja je prazna in na ognjišču se nič več ne kuri. Vzeli so mi mlado gospo, Vid, in sedaj moram sam stradati!«

»Gospod Sonce! Gospod – –!« Vid je hotel govoriti, ali beseda mu je zastala v grlu in po bledem licu se mu je udrla debela solza.

»Lahkot je huda kuharica,« izpregovoril je vitez, »to vem pre-dobro. Čakaj, tu imaš beneški cekin in glej, da živiš ob njem! Pojdi k očetom jezuitom in pomoli ondi sveti rožni venec, da bi me gospod Bog zopet združil z Ano Rozino!«

Vzdihovaje je iskal vitez v svojem žepu po denarju.

»Ne, ne! Nekaj drugega je, gospod Sonce!«

»Kaj,« začudi se je vitez, »ti se braniš denarja? Vid, tega pa še nisem doživel, in tvoj obraz tudi ne kaže, da bi ti denarja ostajalo!«

»Moj stric bi rad z vami govoril, in to sem vam hotel povedati!«

»Tvoj stric. In kaj hoče pri meni!«

»O gospe Ani Rozini, pravi, da ve – –«

»O Ani Rozini! In kje tiči tvoj stric!«

»Na vrtu, tam zadaj!«

»Na vrtu tam zadaj! In o gospe Ani Rozini ve, kje je! In midva še tukaj sloniva ter trativa dragi čas! Popelji me k njemu, Vid! In v svilo te bom oblačil, tebe in tvojega strica, če mi pomagata v tej grozni stiski moji!«

V hipu je bil razvnet in je govori tako glasno, da so postajali pozorni hlapci na dvorišču.

»Bolj tiho govorite, gospod Sonce,« opomnil mu je dijak; »ne bilo bi dobro, da vas kdo čuje!«

»Pojdiva, pojdiva!«

Morala sta čez dvorišče. Ker pa so prihajali in odhajali tistega dne tuji obrazi malone vsak trenutek, ni jima branil nikdo vhoda na vrt, ki je ležal za knežjim dvorcem. O tem vrtu in njegovih krasotah smo že pisali na drugem mestu. Tistega dne je mrgolelo pridnih delavcev po stezicah in gredicah. Pripovedovalo se je med meščanstvom, da bode cesar Leopoldus hodil na sprehode v ta vrt. In bolj poučeni so vedeli za grofovo, da se med veselici, katere je hotela Turjačanov mogočna obitelj prirediti visokemu vladarju, nahaja tudi lov na kunce, ki so jih obilo redili po vrtnih goricah za knežjim dvorcem. Ta veselica je imela namen, razradostiti nadvojvodo Viljema. Dohajal je v cesarjevem spremstvu in znalo se je o njem, da strastno rad kunce strelja.

Ko sta vitez Sonce in njega siromašni spremljevalec stopila na vrt, trudili so se mnogobrojni težaki še vedno v polni marljivosti. Čistili so pota, pulili travo, prilivali cvetju ter opravljali druga taka vrtnarska dela. Z veliko važnostjo so vlačili težke kose težkega škrlata ter ga raztezali po potih in jemali mero, da bi vedeli, koliko bode tega dragega blaga treba, da bi se ž njim pokrile steze, po katerih je imela stopati blažena noga prevzvišenega vladarja. Vmes so kričali nadzorniki ter pazili z bistrim očesom, da se ni kaj ukradlo, ali kaj dragocenega škrlata odneslo.

Po stranski stez je krenil Vid proti tisti strani vrta, ki je segala malone do kapucinskega samostana. Ondi je raslo košato drevje, bodisi sadonostno, bodisi samo tako, katero je bilo v sencu in pogledu v razkošje. Obilo je bilo sadja, rumenega in rdečega; vejevje

se je šibilo pod njim, in po zelenih tratinah ga je na kupe ležalo. Ta stran vrta je bila tisto popoldne zapuščena, in niti nadzornika ni bilo tu sem, ker se je ravno vedelo, da se tu ni moglo ničesar vzeti.

Na samotni kamniti klopi je čepela sključena, grbasta oseba, ki je bila v živem nasprotju z boginjami in bogovi, ki so se v starogrški svoji lepoti in nagoti kazali iz zelenja naokrog. A mož se tudi prav nič ni menil za kamnite bogove in sploh za celo okolico ne. Nabral si je cel naročaj dozorelih hrušk in je sedaj lahko dušno zaužival sad za sadom.

»Hej! Obečati in ne plačati! Čakaj, ti sraka turjaška, ne boš je popil sladke vode, če Kljukec noče! Ti hudič ti!«

Tako je govoril sam sebi.

»Sočno je to turjaško sadje, to je res! A jaz čem denarja, cekinov, kakor se mi je obetal. Brez Kljukca ne boš pihal kaše, moj Jurče, hi, hi!«

Smejale se je pričetkom tiho. Ugledavši pa dijaka in viteza Sonca, ki sta jadrno po stezi proti njemu prihajala, pričel se je glasno smejati. Zlezel je bolj vkup in z roko je tleskal po tenkem trebuhu, kakor bi od samega veselja ne vedel kaj in kako.

»Že gre, že gre!« kričal je s hripavim glasom. »Sveta mati božja s Šmarne gore, ta bo odpiral usta, ko spozna pobožnega romarčka, ki ga je s količkom po glavi pretipal tisto noč! He, he! Človek vsak dan kaj novega doživi!«

Zopet je tleskal z roko po trebuhu.

»Pa se morda ni dobro šaliti s tako gosposko reso. Za vse bodi pripravljen, Kljukec, poštenjak! He, he!«

To rekši je izvlekel izpod obleke dolg in oster nož ter ga položil tik sebe na klop.

»Ta gospod je včasih polna muh. Nož pa, ki je nabrušen, ki je dolg kakor turška sablja, tak nož pa je še vselej pregnal muho, in

naj je še tako nadležna bila! Svetli moj prijatelj, počakajva torej, kako naju sprejme gospod Sonce, kateremu sva ukradla njegovo gospo Luno! Hi, hi!»

Izbral si je medeno hruško ter jo drobil med belimi zobmi. S svetlimi očesci je neprestano opazoval dohajajočega dijaka in njegovega spremljevalca.

»Če le za meč prime, pa mu bo tičal moj nož v goltancu! Viteza Kljukca koža se ne prodaja na tem sejmu, to je gotovo! Vse drugo je pa negotovo!»

Ko sta onadva prišla malone do njega, vstal je ter se globoko priklonil: »Gospodine, gospodine, kje sva se že videla! Čakajte no, čakajte no! Pa niste bili lansko jesen pri sveti Mariji Devici v Velešovem ali kje drugod, kamor zahajajo pobožni romarji? Kaj?»

Dvignil je obraz in z zvitim pogledom je premeril viteza, kateremu je v hipu zalila kri blede lice in srd napolnil srce.

»Gospodin, ali me ne poznate? Mene, romarčka z Davč, ki je priromal k cerkvi svetega Jakoba v belo mesto ljubljansko! Kaj me res ne poznate, gospodine?»

»Ti si hudoba!» zaječal je Janez Sonce. Kakor strela je planil proti onemu ter ga pograbil z železno pestjo za tilnik.

»Dokler samo grabite, svobodno vam, pravi Hrvat! Da le v nožnicah pustite tisto šibko železo, pa je vse prav, vse pošteno!» odgovoril je Kljukec hladnokrvno.

Do sedaj je tičal v gubah, da je bil videti grbast. Pri teh besedah pa je stegnil dolgo svoje telo ter se brez vse težave otresel napadovalca.

»Sicer pa, če hočete še kdaj videti svojo ženko, naj vam je ljubo moje življenje, kakor vam je drago vaše življenje! Ali ne govorim resnice, Videk? Ti govori!»

»To je tvoj stric, Vid?» začudil se je vitez.

»Da, moj stri je to, gospod Sonce. In pravi, da ve, kje je gospa Ana Rozina,« odgovoril je Vid klavrno.

»Kaj ne bom vedel,« krokal je Kljukec, »če sem jo sam zanesel v Turjaški grad! Najbolje bo, če se o stvari v složnosti, prijateljstvo in v miru razgovorimo. To je moje mnenje! Če pa hočete, da najpoprej železo zapoje, tudi mi je prav, gospodine! »

Zavihtil je svoj nož ter sekal ž njim po zraku.

»Odloži nož,« je dejal vitez, s silo ukrotiš svojo strast, »in povej mi vse, kar veš o gospe Ani Rozini!«

»Saj sem vedel,« smejal se je oni, »da spametujete. Nož bom položil tu sem k sebi, da mi je pri rokah, ker se moram odkritosrčno izpovedati, da vam gosposkim ljudem čisto nič ne upam. Če ubijete vi takega možaka, kakor je Kljukec z Gorenjskega, kaj se vam zgodi? Nič! Če bi pa jaz vas dregnil na noht, pravi se takoj: hajd, pojdi na kolo, pojdi na vešala! To ni nikaka pravica, ljubi moj! Zatorej si hočem sam braniti svoje življenje, ki mi je ravno tako drago kakor ekscelenci Volku Engelbrehtu njegovo!«

»Ničesar ti ne bom storil!« potolažil ga je Sonce.

»Previdnost je božja mast!« odgovoril je Kljukec ter je položil nož tik sebe na klop, da mu je bil vsak hip pri roki. »Zdaj vam bom povedal, kako je bilo. Najel me je gospod Jurij, tisti turjaški fantiček, in plačal mi je dvajset rumenih cekinov, da sem vam vzel gospo Ano Rozino. Nerad sem to storil, gospodine, dragi gospodine, a človek mora živeti. Poglejte, kar pridelamo, to nam vzame graščina; gospod na gradu se debeli kakor polh jeseni, a mi stradamo, da bi žrli zeleno travo – če bi tudi graščinska ne bila!«

»Povej, povej, kako je bilo! Kam si mi vlekel ženo!«

»Le počasi! Naglost ni prida, dejal je polž, ko je desetkrat poskušal plot prelesti in je zopet ž njega pal. Vidite, plača mi je trideset rumenih cekinov!«

»Poprej si dejal dvajset!«

»Trideset jih je bilo, tako mi moje neumrjajoče duše; trideset jih je bilo!«

»Naj jih je torej trideset,« zjezil se je vitez. »Sedaj pa govori o gospe Ani Rozini!«

»Živeti moramo, gospodine, živeti! In ker ne morem živeti od resju po pašnikih, živim ob kupčiji. Danes zjutraj sem prišel v mesto in sem krenil na obisk h gospodu Juriju. Ravno je iz postelje zlezel in kislo me je pogledal, ko sem stopil predenj. Ženska je lepa, dejal sem mu, in preceno sem vam jo spravil v roke. Za trideset cekinov vam zvlečem na Turjak umazano pastirico, pa ne gospe, ki je bela kakor ravnokar namolzeno mleko. Tako sem mu govoril in dostavil sem mu: dajte mi še deset cekinov, gospod Jurij! Ženska jih je vredna! No, pa sem slabo opravil! Kakor sršen je bil pri meni in kot strela mi je tičala njegova roka v laseh. Vrag je močnejši, nego sem menil. Kar koj mi je izruval velik šop las z moje uboge glave; potem pa je moje telo postavil pred vrata, kjer me je v delo vzela tolpa graščinskih hlapcev, ki ni prej odnehala od mene, da sem izvlekel tega svetlega svetnika« – tu je Kljukec pokazal na svoj nož – »in sem ž njim malo pogladil enega ali drugega!«

»Čemu mi vse to pripoveduješ!« zakričal je Sonce.

»Počakajte! Vse je v zvezi z vašo gospo. Potem – ko sem namreč odganjal grajske hlapce – stopal sem po stopnicah navzdol. Bil sem tepen in denarja tudi nisem bil dobil! Poštena je ta, mislil sem si. Tedaj pa ste se vi pridrvili po stopnicah navzgor; prav kakor hudournik ste se podili mimo in niste mene, ki sem se ponižno k steni pritiskal, niti opazili. Dobro, mislil sem si, gospod Jurij mi noče šteti deset cekinov, dasi sem mu toliko prijetnega storil. Tu pa je gospod Janez Sonce, ki ti da dvajset, kaj dvajset, trideset

zlatov, če mu zopet izpelješ mlado gospo s turjaškega ozidja! Kaj je, ali sem prav in pošteno mislil, če sem tako mislil, gospod Sonce! Ali mi jih odštejete, te cekine, hej?«

»Dam ti jih, samo da mi pomagaš!« odgovoril je vitez hitro.

»Hi, hi, to je poštena govorica! To bi ga peklo, Jurčka s Turjaka, ko bi jo čul pošteno to govorico! A ta Jurče me je danes metal po stopnicah, zategadelj sem postal previden kakor lisjak! Ne bom terjal, da mi plačate vseh trideset koj v trenutku. Vendar pa tudi nočem, da bi me kdaj po stopnicah metali, gospod Sonce! A ni ta pametna? Narediva takole! Ko bo pri očetih jezuitih zapel večer- ni zvon, čakal vas bom v zelenih grmih tam zadaj za Golovcem. Onda imam nekaj prijateljev svojih in dobil se bo konjiček tudi za vas, gospod Janez! Prinesite s seboj petnajst rumenih benečanov – v svojih skrivnjah jih imate dokaj in plesnivih! – in teh petnajst benečanov mi odštejte čitno in brez sleparstva, kakor je med poštenjaki navada. Potem pa hajd konjičem na hrbet in kakor sapa proti Turjaku! A je pametno tako?«

»To veš, da hoče danes v noči tudi Jurij Ljudevit na Turjak,«

»Ravno prav nam dojde! Vroč bo lonec, ki se zanj kuha!«

»Recimo, da ga ulovimo, tega bastarda!«

»Prav lahko se zgodi!«

»In če se zgodi in če bom jaz tebi in tvojim prijateljem rekel: Vrzite mu vrvico okrog vrata in obesite ga na vejo med potjo, ali se bode to tudi zgodilo? He!«

»Brez skrbi bodite, gospodine! Tudi to ljubav vam storimo! Samo – –«

»No kaj?«

»Samo da potem velja štirideset benečanov! Zaradi vrvice, ki je zrabljena potem, hi, hi!«

»Dobro! Dobiš jih, kakor gotovo želim deležen postati večnega zveličanja!«

»Tako je torej vse lepo prav! Pod Golovcem se vidimo. Potlej pa hajd na Turjak!«

»Na Turjak!« vzklikni je vitez ponosno.

»Na Turjak!« viknil je tudi dijak Vid. »In sveta Marija, naša ljuba gospa, naj dá, da se izteče vse dobro!«

»Obrnil se je proti kraju, kjer se je kazal Šmarne gore belokipeči holm.

»Sвета Marija s Šmarne gore, ti nam pomagaj!«

Globoko se je priklanjal dijak ter napravljaval križ za križem.

Medtem je bil vitez Sonce že odhitel po vrtni stezi. Kljukec pa je zopet zlezel v gube, da se mu je prikazala grba med ramami. Ko je vstal s klopi, videlo se je tudi, da je mož kruljav.

»Na Turjak torej! In sveti beneški cekin, ti nam pomagaj, ti se nam množi, da te bo končno poln klobuk! Amen!«

To rekši, odgugal se je po poti. Iz previdnosti pa je izvlekel velik molek iz žepa in tu in tam je pričel glasno moliti.

»Očenaš! Krščanski ljudje, dajte siromaku kaj daru, v imenu Kristusovem, dajte mi kaj daru, daru!«

Prihital je nadzornik ter ga z vihtečo palico podil z vrta. To pa je bilo ravno po volji našemu Kljukcu, ki je hotel prej kot mogoče priti iz ozidja ter iz kraja, kjer ga je lahko vsak hip dosegla oblast gospodov s Turjaka!«

Ko je temna noč v črno svoje krilo zavila jesensko krajino, podila se je po Dolenjski cesti tolpa jezdecev. Imeli so suhorebrne konje, a ti so šli kakor blisk. Če pa jim je hotela upehati noga, tedaj

so zapele po rebrih gorjače, da je glasno tleskalo. In če so se hoteli utruditi jezdec, tedaj je zakričal dolgi vodja: »Na Turjak! Na Turjak! Za sveti beneški cekin!«

In drvili so se dalje, neprestano v temni hlad!

Tedaj pa je na dvoru knežjega dvorca v Ljubljani vodil hlapec Cesare osedlana konja tja in sem. Zeblo ga je in preklinjal je svojega gospoda in mrzlo podnebje slovensko!

»Nič ne bo, Cesare!« oglasil se je Jurij Ljudevit s hodnika. »Hudič je posegel vmes in doma moram ostati! A jutri zvečer od-rineva gotovo in naj se vsi visoki gospodje na glavo postavijo! Razsedlaj!«

Preklinjaje je izginil gospodič. Cesare pa je hvalil vse svetnike in sveto madono, da ga je danes obvarovala nočnega mraza! –

IX

Medtem se je cesar Leopoldus približeval deželni stolici. Dne 5. septembra zvečer je došel veliki gospod v Tržič. Tu sem je bil prihitel deželni glavar Volk Engelbreht z odličnim spremstvom ter je pozdravil vladarja z ogovorom, o katerem trdi letopisec, da je bil sicer kratek, pa prav čeden in lepo sestavljen. V tem ogovoru je deželni glavar srečo voščil cesarju, da je tako »težavno in nevarno« pot uspešno končal, ter mu je zagotavljal pokorščino in vdanost v imenu pokrajine, njemu z najvišjo milostjo izročene. Z veliko ljubeznivostjo se je zahvaljeval Leopoldus, razkladajoč namen svojega potovanja na Kranjsko. –

Tako po sprejemu je odrinil volk Engelbreht zopet proti beli Ljubljani. Cesar pa je prenočil v Tržiču ter ostal ondi do poludne 6. septembra. Nekoliko zategadelj, da se je odpočil, nekoliko pa tudi zategadelj, da je počakal svoje spremstvo, ki je bilo v soteski zaostalo. Taki gospodje so tedaj potovali s spremstvom, podobnim trenu, ki ga ima v naših časih mala armada!

Dne 6. septembra opoludne je zapustil cesar Tržič ter je v družbi z nadvojvodo Viljemom krenil proti starodavnemu Kranju. Ondi ga je pred mestnimi vrati pričakoval mestni sodnik z mestnim starešinstvom ter mu slovesno izročil mestne ključe. Na

obeh straneh ceste je stalo meščanstvo v orožju ter streljalo iz težkih mušket. Po mestnem ozidju so imeli topiče in ž njim so treskali, da se je zemlja tresla. In tu te je čakala tvoja bridka nesreča, gospod Miha Dienstmann! Bil je ta gospod doctor utriusque iuris in brez dvojbe kak advokat ali kaj enakega. Moral je v vsako stvar vtakniti svoj nos! Tudi tisti dan ni mogel mirovati! Splezal je na mestno ozidje ter se vmešal ondi med grmeče topiče. Srbeli so ga prsti, in hotel je s svojo roko zapaliti top, ki ga je nabil Janez Gogola, mestni cerkovnik, po vseh pravilih svoje umetnosti! Branil mu je cerkovnik, a kdo je še kdaj prepričal človeka, ki je doctor utriusque?! Gospod Miha Dienstmann je torej svoj topič zapalil, ali le-tá se je razletel na drobne kose, ker so bili vanj natlačili preobilo smodnika. Tak droben kosec je trenil gospodu Dienstmannu v čelo, da je tako na mestnem zidu mrtev obležal in da ni nikdar več gledal zemlje slovenske, v katero so ga bili poslali nemški roditelji! Navzlic tej nezgodi pa ni utihnilo Kranjčanov lojalno veselje. Ker je Leopoldus prenočil v mestu, napravil so mu proti noči slovesno razsvetljavo in s Šmarjetne gore so pokale muškete in topovi, da je odmevalo po dolu kakor ob najhujši nevihti. Je li se tedaj ponesrečil še kak Kranjčan, o tem nam ne pripoveduje letopisec ničesar; vsekakor je mogoče, samo da se našemu Valvasorju ni videlo vredno pisati o ljudeh, ki niso doctores utriusque! Sicer je pa znano, da gospod baron ni ljubil Kranjčanov, ki so ga s svojim ošabnim vedenjem razdražili in razkačili!

Iz Kranja se je odpeljal cesar drugo jutro proti Medvodam, kjer je na Goričanah v škofovem gradu obedoval. Že v noči sta bila zapustila mesto tajna svetnika knez Vaclav Lobkovic in Hannibal Goncaga ter sta že prej dospela v Ljubljano nego vladar na Goričane. Takoj po dohodu ter veljavnih dostojanstvenikov je

dobil baron Janez Gothard z Brda ukaz, naj oddirja na cesarjevo taborišče, da zve, kdaj in kako hoče biti vladar sprejet.

Bila je vse to sama ceremonija, ker so visoki stanovi vedeli že mnogo prej, kdaj pride Leopoldus; in tudi to so znali, da ga imajo sprejeti z največjim bleskom, z največjo slavo! A vendar je moral Janez z Brda osedlati svojega vranca ter v prahu oddirjati proti Goričanam! Vrnil se je pred poludnem ter naznanil visokim deželnim stanovom, da dojde Leopoldus ob štirih popoldne in da je cesarska njegova volja, da ga slovesno sprejmejo na polju pred mestom. Sedaj je bilo vse jasno, sedaj so visoki deželni stanovi za gotovo vedeli, da imajo svojega vladarja slovesno sprejeti!

Takoj so se pričela dotična dela. Pod šentviško vasjo sredi Ljubljanskega polja – v bližini velike in krasne lipe – postavili so deželnih stanov težaki šotor ter ga okrasili z deželnim grbom. Tla so pogrnili v tem šotoru z rdečim suknom ter postavili vanj z rdečim žametom pregrnjeno mizo; tik mize pa dva stola, prvi – za cesarja – bil je prevlečen z rdečim žametom, drugi – za nadvojvodo Viljema – pa z rdečim atlasom. Z rdečo barvo naši visoki stanovi niso štedili, kakor pričuje ta popis cesarskega šotora, ki smo ga dobili – seve – tudi pri našem letopiscu.

Ob eni uri je že bilo vse mesto na nogah! Kar je bilo mestnega stanovalca, vse je drlo na Ljubljansko polje, ki se je iz dalje videlo kakor mravljišče, živo in gomazeče. Gorenjsko cesto so obkroževale množice na levo in desno. Meščanov in poljedelcev je mrgolelo, in lahko se da trditi, daje bilo tisti dan zbrano več nego tretjina prebivalstva v Gorenjski po njivah med Šentvidom in Ljubljano. Hoteli so gledati svojega cesarja, prav tako kakor danes, če pride mogočni vladar na obisk k svojim vernim podanikom!

Ob poludveh se je prikazal iz šišenske vasi kirasirski polk. Tolpe ob cesti so ga sprejele z vzkliki strmenja. Bili so zares lepe

osebe ti jezdec; sami zarjaveli obrazi in mnogo izmed njih je kazalo srage, katere so si bili pridobili v nemški tridesetletni vojni. Štel je polk osem kompanij, a vodil ga je polkovnik Aricaga, ki je s svojim divjim pogledom posebno ugajal gorenjskim kmetom. Blizu cesarjevega šotora je zavil polk s ceste ter se postavil na odkazani prostor.

Ob dveh je zapustil deželni glavar mesto, krasno oblečen in na ognjevitem konju sedeč. Okoli njega je bilo plemstvo dežele. Vsi so jezdili ter bili nališpani kakor mlade neveste. Volk Engelbreht pa je pripeljal s seboj tudi kranjsko viteštvo, in to je še bolj vzbujalo neolikane množice začudenje in strmenje nego Aricagovi jezdec. Ti kranjski vitezi so bili brez dvojbe občudovanja vredni! Bilo jih je kakih 800 glav, v štirih kompanijah. Vsi so nosili na kasketah krasna peresa, okrog vrata kolarje od jelenove kože in ob rami svilnate predpasnike. Tej izborni pehoti, ki je obsegala cvet kranjske aristokracije, zapovedoval je »obristlajtenant« Janez Ljudevit baron Gall, vojak v pravem pomenu besede. Mož je bil zelo sloveč, kakor pravi naš letopisec, in to zategadelj, ker se je v nemški vojski odlikoval s srčnostjo in skušenostjo.

Kompanije kranjskega viteštva so kazale v opravi barve deželnih stanov: dve kompaniji sta nosili modra peresa na kasketah in modre predpasnike ob rami; pri drugih dveh je bilo to žolto. Tudi pri praporih so se kazale barve deželnih stanov: dve kompaniji sta imeli prapore modro bele, drugi dve pa žolto bele. Da je vsa ta zmes barv napravljala pri tedanjem neolikanem okusu mnogo vtisa, ni treba posebej naglašati; istotako ni treba posebe naglašati, da so zbrane množice z burnimi vzkliki pozdravljale tolpo, katero je pripeljal Janez Ljudovit Gall na šentviško polje. Marsikak kmetič, katerega je bila rodovednost prignala isti dan s pogorja na plan, opazil je pod žolto belo ali modro belo zastavo svojega

graščaka ali pa vsaj njegovega vorčekravnega sina, pred katerim se je morda še bolj tresel nego pred očetom samim! Tak revež si je štel v veliko dolžnost, da je ta slovesni dan klical slavo svojemu krutemu nemškemu gospodarju in da mu je izkazoval vso le mogočno čast; to pa tembolj, ker je svojega gospoda opazoval v barvah in trakovih, prav tako, kakor je časih nališpan in nabarvan oltar v pogorski cerkvi!

Naš letopisec nam je še celo zapisal imena tistih gospodov, ki so tedaj načelovali štirim kompanijam deželnega viteštva. Imenovali so jih »lajtenante«, kar se čuje prav moderno. Istotako nam imenuje gospode, ki so tisti dan nosili prapore. Pod vodstvom barona Galla so lajtenantovali: Franc Bernard baron Lichtenberg; Melhar Haisber; Janez Jakob baron Prank in Ljudevit Valerij baron Barbo. Imena praporščakov nimajo za nas nikakega pomena, samo postranski naj omenimo, da je pri četrti kompaniji nosil prapor gospod Julij Henrik Apfalter, ima, ki nam Slovencem še sedaj časih v kosteh leži.

Tudi baron Gall je s svojimi kompanijami blizu cesarjevega šotora krenil s ceste ter je sredi polja zasedel ti pehoti odkazano mesto.

Koj za vitezi je pridirjala hrvaška konjica iz mesta. Vodil jo je junak Simonović sam, ker je bil Herbart Turjaški prevzel nalog, pozdraviti cesarja s prvim ogovorom. Začudenje množice je tem jezdecem nasproti vzkipelo do vrhunca! »Je barbarischer dieses Spectacul war anzusehen, desto mehr raffte es die Augen der Zuschauer an sich, zumal der Fremden und Ausländer!« Tako piše naš letopisec, in mi radi verujemo, da je omenjeni »spectacul« prav močno vplival na živce radovednega ljudstva! Saj bi tudi danes ne bilo drugače. Naj pa je bila ta radovednost še tako vznemirjena, pomirila se je vendar v hipu, ko se je nuncij Caraffa,

oblečen v purpur, prikazal po prašni cesti izmed zadnjih hiš poštene šišenske vasi. Škof iz Averse je sedel navzlic svoji cerkveni službi visoko v sedlu in ukroti je šele takrat svojega konja, ko je opazil ob poti klečečo množico, pričakujočo njegovega blagoslova. Imel je diplomatski, ostro risan obraz, kakor ga je zgodovina vseh časov opazovala pri papeževi nuncijih! Z rahlim smehljajem je obstal pred cesarjevim šotorom, kjer so ga tudi gospodje in graščaki z veliko vdanostjo in pobožnostjo sprejeli. Prihitel je sam Janez Vajkard ter mu pomagal s konja. Potem pa mu je z veliko ponižnostjo poljubil belo roko; a za njim je prihitela cela druga družba ter istotako pobjubljal to belo roko! Ko bi ti nemški gospodje mogli sedaj iz slovenskih grobov vstati, to bi se čudom čudili nad svojimi potomci, ki so sedaj tako sovražni sveti veri in pobožnim njenim služabnikom!

Proti štirim se je prikazala prva težka in okorna karosa izmed hiš šentviške vasi. Pozdravljali so jo topovi na Ljubljanskem gradu, po mestu pa so zapeli zvonovi, da je vsakdo vedel, da je ravno kar stopil cesar Leopoldus na Ljubljansko polje.

»Sedaj bodi pripravljen, frater Herbarte!« izpregovoril je Volk Engelbreht k bratu Herbartu, kateremu se je očitvidno poznalo, da ga teži ogovor, s katerim je imel pozdraviti Njega Veličanstvo.

»Rajši bi šel v turško bitko,« vzdihnil je general, »kjer se koljejo glave ter izgublja življenje! Vojak ni govornik, in res ne vem, čemu nisi ti prevzel tega govora!«

»Jaz sem govoril v Tržiču,« dejal je deželni glavar zavestno, »in povsod že tudi ne morem biti! Sicer je pa cesar Leopoldus tako milostiv, da se ti bode tako srce raztajalo in da ti bode sama iz ust vdanost beseda! Ojači se torej, hrabri moj general!«

»Kaj hočem! Sedaj tičim v pasti!«

Nato si je general obrisal čelo ter v duhu še enkrat premlel svojo govor, o katerem piše naš letopisec, da je bil »eine zierliche Oration«.

Takrat je dospela dolga vrsta cesarskih karos do mesta, kjer si je postavil Aricaga svoje jezdece. Z rjovečim glasom jima je zapovedal, da so izkazali salut vladarju; istotako je komandiral tudi baron Janez Ljudevit svojim kompanijam salut: zapele so trombe, začul se je turškega bobna doneči glas, in globoko do zemlje so se povесili prapori!

Obstal je cesarski voz in Leopoldus je poklical oba poveljnika k sebi. Pridirjala sta od ene strani baron Gall, od druge pa Aricaga ter tik voza poskakala s sedla in oddala konja cesarskim trabantom. Razoglava sta pristopila potem ter z globokimi prikloni poljubila belo roko, katero jima je iz voza podalo Njegovo Veličanstvo.

»Trudno je vaše telo od nemške vojne sem, mi liber baro! odgovoril je cesar barona Galla z veliko milostjo. »Upajmo, da se bodete odpočili pod našim vladarstvom, ker bomo mir bolj ljubili nego krvavo vojno. In tudi vam mora to ugajati, ker ste svoje življenje že tako prenapolnili s slavnimi deli, da nimate skoro mesta za zopetno slavo!«

Od sreče je okamenel Janez Ljudevit. A prej nego je mogel kaj odgovoriti, obrnil se je Leopoldus k Aricagi.

»Častno znamenje nosite na svojem licu, polkovnik,« in tu je pokazal na brazgo, ki se je svetila Aricagu na črnikastemu obrazu. »Veseli nas, da imamo tako zvestega in hrabrega služabnika!«

Nagnil je glavo ter dvignil z roko, da se je voz dalje odpeljal. Ta dva pa sta zopet sedla v sedlo.

»Tolike milosti! Bog nam ohrani takega vladarja dolgo let! izpregovoril je baron Janez Ljudevit.

»Za takega vladarja umreti na bojnem polju, to bi bila moja želja, gospod obristlajtenant!« dostavil je Aricaga navudšeno.

Medtem je bila cesarska karosa dospela do štor. Ondi je stopil cesar Leopoldus iz nje ter najprej govoril nekaj besed s Caraffo, papeževim nuncijem. Potem pa je stopil v šotor ter sedel na rdeči stol; tik njega je sedel nadvojvoda Viljem. Zopet so zagrmeli z grada topovi in množica je kričala svoj »vivat«!

General Herbart se je približal cesarskemu stolu ter z zgoraj omenjenim kratkim, a prijetnim ogovorom pozdravil vladarja kot »dežele dediča«. Govoriči vojak je napravljaval vtis neokornosti in prav močno mu je bilo srce pod jeklenim oklepom. Končavši, se je spustil na kolena ter klečeč poljubil Leopoldu roko. Za njim so prišli vsi visoki stanovi na vrsto: eden za drugim so poljubljali cesarju roko. Leopoldu je bilo tedaj dobrih dvajset let, in njegov deviški obraz, na katerem ni bilo o bradi nikakega sledu, kazal je pravilne črte, da ga ni kazila čez mero debela spodnja ustnica, katero še danes lahko opazujemo na starih trdnjakihi, nosečih podobo njegovo. Ali navzlic svoji mladosti se je vedel tisti dan s celim ponosom pravega vladarja in niti za trenutek ni opešal med težavno in brez dvojbe tudi dolgočasno ceremonijo, kateri se je moral podvreči, če je hotel še tisti dan dospeti v belo mesto ljubljansko.

Ko je bilo poljubljanje zvršeno, zadonele so zopet trombe, in znova se je oglašal turški boben, v znamenje, da se ima pričeti slovesni vhod. Ker je naše mesto šele pred kratkim imelo v svoji sredi visokega potomca Leopoldovega in ker nam je še vsem dobro v spominu, kako je slovensko mesto v najnovejšem času sprejemalo svojega vladarja, ne bode brez zanimivosti, če opišemo Leopoldov vhod v naše mesto, ki se je pred več nego dvesto leti vršil in ne manj slovesno nego vhod potomca Frana Josipa.

Preteklo je dobre pol ure, da se je uvrstil dolgi sprevod. Na čelu je jezdarila kompanija izbranih karlovških plemičev: že večkrat omenjena telesna straža generala Herbarta. Zapovedoval ji je junak Simonović, kateremu je bila dana prilika razkazovati celo svojo jezdarsko spretnost. Iz mesta je bil prijezdil na neosedlanem konju ter ga sukal in z ostrogami mučil, da je žival skakala in se vzpenjala na vse mogoče načine. Vse se mu je čudilo, ko je z junaško desnico krotil svojega vranca ter mu neomagljivo sedel na širokem hrbtu. Sedaj, ko je bilo zopet v mesto odriniti, iskal se je Krištof Simonović še večjega čarobnika: podil se je na konju stoječ (kakor umetni jezdec današnjega časa) pred tolpo svojih stražnikov ter brzdal konja z eno roko, z drugo pa je sukal pet vatlov dolgo sulico in niti za trenutek ni izgubil ravnotežja, dasi je jezdil po stezah, ki so bile tedaj v naši Ljubljani še mnogo slabejše, nego so danes, in dasi je kakor z loka izprožena puščica švigal sedaj tja, sedaj sem.

Ob cesti sta stala gorenjska kmetiča z rdečimi telesniki. Sveta sta poznala ravno toliko, kolikor ga je uro daleč ležalo okrog domače vasi.

»To ni krščanski človek,« dejal je prvi bojazljivo; »ta mora biti s hudičem v zvezi!«

»Prav praviš! Bomo pa še spet slišali, da ga bodo kje na grmadi sežgali!«

Prekrižala sta se oba in s čudno groza zrla za junakom, ki je konja neprestano naganjal ter vihtel svojo sulico. Ko mu je pri tem divjem jezdarjenju žvenketala okrog vitkega telesa kriva turška sablja ter so mu s kalpaka frfetala peresa, bil je zares precej grozovitega pogleda, in to tembolj, ker mu je okrog ram plapolala tigrasta kožuhovina! Prepričani smo, da jih je bilo tisti dan mnogo na Ljubljanskem polju, ki so bili za trdno uverjeni, da je

to čarobnik, katerega bodo nekdanj trkali hudobni duhovni v peklenem ognju.

Za čudnim tem jezdecem so peljali v sprevedu pet prav krasnih turških konj, pokritih z dragocenimi šabakami. Za tem se je vrstila cela tolpa hrvaških jezdecov; za Hrvati pa je vodil baron Janez Ljudevit svoje štiri kompanije kranjskega viteštva.

Za njim se je odpela dolga vrsta tako imenovanega cesarjevega spremstva, o katerem nam naš letopisec na drobno poroča. To spremstvo se je vrstilo takole: 1. nadvojvode Viljema dvorni furir; 2. dva konjska stražnika istega nadvojvode; 3. šestindvajset nadvojvodovih jezdni konj, krasno pregrnjenih; 4. šest cesarskih »hačirjev« ; 5. šestindvajset cesarskih jezdni konj, istotako krasno pregrnjenih; 6. cesarjev dvorni furir s svojim hlapcem; 7. šest nadvojvodovih trombarjev; 8. ravno toliko cesarskih trobentačev; 9. cesarski vojni bobnar; 10. zopet šest cesarskih trobentačev; 11. cesarski in nadvojvodovi dvorni gospodje, grofje in baroni, katerim se je pridružilo tudi deželno plemstvo; 12. deželni glavar Volk Engelbreht in vicedom Friderik grof Attems, oba na konju; 13. nadvojvoda Viljem, na konju, in okoli njega njegovi trabanti; 14. nadvojvode hačirji; 15. državni in podedinski pokrajni glasniki; 16. vicemaršal grof France Lamberg, z golim mečem v roki; 17. cesar sam na konju s svojimi trabanti; 18. papežev nuncij; 19. cesarjevi in nadvojvodovi dvorni plemiči; 20. zopet šest cesarjevih trombarjev z bobnarjem; 21. cesarskih trabantov vicesotnik grof Oetingen; 22. cesarjevi hačirji; 23. štiriindvajset cesarjevih in nadvojvodovih karos; 24. polkovnik Aricaga s svojimi kompanijami.

To je bil bleščeči spreved, ki se je istega dne premikal proti našemu mestu. Lahko je umreti, da so mogli veliki gospodje tedaj prav počasi potovati, če niso hoteli kaj spremstva pogubiti, in da

so morali marsikak cekin s seboj vzeti, če niso hoteli na potu od glada poginiti. –

V opisanem redu se je vlekel potem slovesni sprevod po Gorenjski cesti proti mestu, v katero je zavil pri samostanu očetov Diskalceatov (sedanja deželna bolnica). Od tega samostana se je vila vrsta mimo samostana klarisinjskega in od tam po sedanjih Slonovih ulicah mimo očetov Avguštinov (sedanji frančiškanski samostan), dokler ni dospela mimo kapucinskega samostana, ki je stal na mestu današnje »Zvezde«, do vicedomskih vrat, to je nekako na mesto, kjer se danes pričenjajo tesne in temne Židovske ulice.

Tam je pričakoval cesarja mestni župan s starešinstvom. Tudi je tu stalo sto mož oboroženega meščanstva. Župan je pozdravil vladarja v imenu meščanstva ter mu izročil na rdeči blazini ključe mesta. Ker je naš letopisec vsakega govornika, ki je tisti dan odprl usta, posebe pohvalil, naravno je, da je dobil tudi ljubljanski župan primeren kosec hvale. O njegovem govoru trdi naš letopisec, da je bil umljiv in dobro sestavljen.

Pred vicedomskimi vrati je stopil cesar s konja ter se vstopil pod šopirno nebo, katero so nosili štirje člani mestnega starešinstva. Tudi drugo spremstvo je poskakalo s sedla ter se uvrstilo za cesarskim nebom. Sprevod je dobil po tem podobo nekake procesije, kakor jih opazujemo v dan svetega Rešnjega telesa. POčasi in slovesno se je pomikala cela tolpa po Vicedomskih ulicah na Novi trg, ki mu pravimo sedaj trg Turjačanov. Tu je bila združena pehota oboroženega meščanstva pod zapovedništvom Ljudevita Schönlebna, očeta našega slavnega zgodovinarja. Ti meščančki so vzdihovali pod težkimi mušketami, katere so v znamenje velikega češčenja pred cesarskim nebom k zemlji povsili.

Pred knežjim dvorcem je zaukazal Leopoldus, da se je sprevod ustavil. Poklicati je dal deželnega glavarja Volka Engelbrehta k sebi v namen, zasvedočiti mu posebno milost očitno pred celim svetom.

»Tu je vaše bivališče, grof Engelbreht!« – cesar je dvignil roko proti mogočnemu poslopju ter z milostivim pogledom osrečil deželnega glavarja.

»Verujete nam, gospod glavar, da smo že dolgo želeli gledati zemljo, ki je nam in našim cesarskim prednikom rodila toliko zvestih služabnikov! Tu pred vašim domom zagotavljamo vas naše vedno vladarske milosti ter vas uvrščamo s tem med tajne naše svetnike!«

Volk Engelbreht je bil v tistem hipu najsrečnejši človek na širni zemlji: padel je na kolena ter poljubil roko vladarjevo. A Njega Veličanstvo ga je dvignilo kvišku ter dostavilo še bolj milostivo: »A koliko je do grada Turjaškega, ljubi naš tajni svetnik? Janez Vajkard, naš ljubljeni ajo, pravil je nam obilokrat o tem gradu, v katerem so se za sivih časov rodili slavni predniki vaši. Muči nas radovednost, obiskati ta starodavni spomenik starodavne vaše obitelji! Ali kaj pravite vi k temu?«

»Veličanstvo! Veličanstvo!« vzdihoval je Volk Englebreht. Hotela ga je zapustiti zavest od samega razkošja. »S čim sem si pridobil pravico do takega odlikovanja! Koliko je do grada Turjaškega? Če sedemo v sedlo, smo v dobri uri ondi. Ali pot je slaba in staro poslopje nikakor ni pripravljeno sprejeti Vašega Veličanstva!«

»Nič ne škoduje! Jutri popoldne utegnemo! Naš ljubi stric bode hotel na lov, ali mi vas bomo obiskali na vašem gradu. Da se tedaj skoro snidemo na Turjaku! Do tedaj vas Bog ohrani, dragi naš tajni svetnik!«

Z globokim poklonom je odstopil Volk Engelbreht, in sreča mu je poganjala vse mogoče cvetove po razgretim srcu.

»Kaj ti je povedalo Njega Veličanstvo?« vprašal je Janez Vajkard. Bil je rodnemu bratu toliko dane nevoščljiv za zasvedočeno odlikovanje. »Veličanstveno je bilo s teboj silno milostivo!«

»Čez mero, čez mero! Imenoval me je za svojega skrivnega svetnika, mi Waicharde!«

»Skrivnega svetnika!« začudil se je knez. »No, sedaj bodeš lahko zarote koval proti meni v družbi s tem Lokovicem ali Schwarzenbergom! Bog blagoslovi kosilo! In o meni ni nič izpregovorilo Njegovo Veličanstvo?«

»Gotovo, gotovo! ›Naš ljubi ajo!‹ bil si imenovan!«

»Ajo! Za boga, dozdeva se mi, da sem bil ljubši njegovi milosti tedaj, ko sem mu bil še ajo, nego sedaj, ko sem njegov minister!«

»Še bolj nas hoče počastiti Njegovo Veličanstvo!« dostavil je glavar ponosno.

»Še bolj?« začudil se je Janez Vajkard. »Jaz bi vsaj menil, da se je izlila nate vsa milost in da toliko še ni bil nikdo počaščen, ki je kdaj glavaril v tej ponižni pokrajini, nego si bil ti danes!«

»Na Turjaku nas hoče obiskati presvetli Leopoldus!

»Kaj vraga! Na Turjak hoče, na stari naš grad!«

»Na Turjak,« odgovoril je Volk Englebreht, »in jaz vsaj menim, da je zavezana naša obitelj napeti vse moči, da sprejme spodobno v tem starem gradu velikega vladarja!«

Vtem se je pomikal cesarski spreved po Novem trgu ter je, prekoračivši lesen Čevljarski most, dospel na Meščanski trg in potem mimo mestne hiš (ki je že tedaj stala na mestu, kjer stoji še danes) do stolne cerkve. Okoli cerkve je bilo takrat precej obširno in obzidano pokopališče; pri vratih tega sedaj že davno pozabljenega grobja je pričakoval stolni kapitelj z vladiko Pedenskim

cesarja. S tresočim glasom je pozdravil Janez Vaccano vladarja v svojem in v imenu duhovščine, katera ga je obkroževala v polnem ornatu. Pohvalo omenja naš letopisec vse govore, samo o tvojem govoru, Janez Vaccano, ne omenja ničesar. bog zna, kaj je dalo temu povod; naš baron Valvasor je bil občuten gospod, in morda se mu je zameril stari vladika, da sam ni vedel kdaj! –

Vstopili so v stolno cerkev. Mogoče so zabučale orgle, in pred oltarjem se je zapel slovesni Tedeum, s katerim so se zaključile slovesnosti cesarjevega vhoda. –

Samo po sebi je umljivo, da se je po ulicah ljubljanskega mesta vse trlo od same množice. Pri kraju ob hišah so stali radovedneži, istotako so oblegali okna; nekateri so bili zlezli še celo na strehe. Na stopnicah pred mestno hišo si je bil izbral naš znanec Kljukec svoje prostorček ter ž njega opazoval cesarja in njegove gospode. Nekje v gneči se je bil seznanil s hlapcem Jurija Ljudevita, s tistim Lahom, o katerem smo že pisali. Kljukec, ki je za silo drobil laški, vedel se je novemu znancu takoj prikupiti in ga je zvabil s seboj na stopnice pred mestno hišo.

»Kako ti je že ime, amico?« vprašal je Laha.

»Cesare, Cesare, moj ljubi, Cesare!« hitel je óni, ki je slovenščino tudi za silo lomil.

»Kje si pobral to ime, caro mio?« govoril je Kljukec. »Na Hrvaškem sem imel prijatelja, in njegovemu psu je bilo tudi nekako tako ime!«

»Si, si!« blebetal je Cesare, ki očividno ni vsega umel, kar mu je lagal Kljukec.

»Pri kom si sedaj?« vprašal je Kljukec znova. »Kje že služiš?«

»Pri Turjačanu. Jurij Ljudevit –!« –

»Aha, pri Juriju.«

Nekaj časa sta oba molčala. Potem pa je Kljukec še enkrat za-
tegnil: »Torej pri gospodu Juriju! To je pa človek, ki ima rad žen-
ske! Belle donne! Hej, ali ni tako, laška kost!«

»Si si, fratell mio!«

»Poglej, poglej! In ali sta zadovoljni s svojo službo, signore?«

»Ej, tako, tako! Ali to so stvari, o katerih ni da bi človek govoril
na vsakem mestu!«

»Veš kaj, prijatelj Cesarek,« izpregovoril je Kljukec, »ti si člo-
vek, kakšne imam rad! Lah si sicer, a tudi med Lahi so dobri lju-
dje! Ne zameri, da te tikam, pa me še ti, pa bo račun v kraju!«

»Si, si!«

»A veš, kje ima plavček svojo gostilno?«

»Tisti ob mestnem zidu?«

»Ravno tisti. Kaj bi bilo, če se snideva danes zvečer tam v piv-
nici? Tako pošten obraz imaš, da bi ti še mnogo rad povedal. Pila
bova in moževala!«

»Danes zvečer,« vzdihnil je Cesare, »danes zvečer ne bo mo-
goče, caro mio!«

»Ne bode mogoče! Saj nisi pri cesarju povabljen, signore Ce-
sarek!« rogal se je Kljukec.

»Moja služba ima svoje težave,« trdil je Jurija Ljudevita hlapec;
»ko boš ti ležal v mehki postelji ali pa za Plavčevo mizo od dobre-
ga vina pijan dremal, sedel bom na svoji suhi kljusi, ki me bodo
nosila v mrzli burji proti Turjaku! E diavolo!«

In grdo je klel.

»Vraga, ponoči vendar ne boš jezdaril, če so ti draga tvoja re-
bra! In sedaj, ko imamo cesarja v mestu!«

»Kaj hočemo! O polunoči moram sedlati in potem jo odrine-
va z gospodom Jurijem proti Turjaku. Oj ta diavolo, ta diavolo!«

»Imate li kaj na Turjaku! Kaj ženskega, he!« In Kljukec je zvito zamežikaval s svetlimi očmi.

»Si, si!« dejal je Lah ter istotako zvito gledal proti novemu svojemu znancu.

»O polunoči tedaj odrineta!«

»Si, si, signore!«

To pa je ravno hotel zvedeti naš pošteni Kljukec. Ničesar ni več vprašal, samo prvi priliko je porabil, da je izginil Lahu iz bližine.

Proti noči se je pričelo po mestu še bolj živo življenje. Cesar je stanoval v škofiji, in sicer v prvem nadstropju proti jugu sem, kjer so sedaj knezoškofijske pisarne. Neprestano so oblegali ljudje škofijski dvor, samo da bi ugledali morda vladarjev obraz na oknu.

Okoli sedme ure je pripeljal Aricaga svoj polk na trg pred škofijo ter ga razstavil ondi v dolgi vrsti. Tudi mestni stotnik Ljudevit Schönleben je razpostavil po istem tlaku svoje meščančke ter jim ukazal, da so nabili neokorne svoje muškete. Ko se je cesar usedel k večerji, zapokalo je na trgu, izstrelile so se muškete kakor tudi karabinjerji Aricagovih jezdecev. Vse to pokanje je bilo gledalcem silno po godu, dasi se je streljalo v slabem redu.

O mraku se je razsvetilo mesto. Vsaka hiša se je kopala v bleščeči luči in grad ljubljanski istotako. Bila je to tako izborna razsvetljava, da trdi letopisec o nji, da je ž njo Ljubljana prekosila vsa druga mesta, katera je tedaj obiskal cesar Leopoldus.

Pozno v noč se je trla po ulicah mestnih pehota za pehoto, občudovala posamična posebno krasno razsvetljena poslopja ter hvalila različne napise in transparente, s katerimi so lojalni Ljubljančani že tiste dni slavili svojega cesarja.

Tako je bil sprejet Leopoldus leta 1660 v belem našem mestu.

X

Pod Turjaškim gradom po hribu navzdol se je razprostiral tiste čase košat in star gozd, ki je segal od ozidja grajskega do potoka spodaj v dolu. Tik tega potoka so bili postavili Kljukec in tovariši svoje šotorišče, da bi od tod prežali na Jurija Ljudevita, če bi hotel v temni noči na grad k ukradeni ljubici. Prvo noč so čakali brezuspešno, ker je moral Jurij Ljudevit na povelje gospodov ostati doma v mestu.

Viteza Sonca je že hotel zapustiti pogum, in naš Kljukec se je pričel tresti za obečane mu cekine! Takoj, ko je mladi dan izza gorovja pokazal rožno svoje lice ter poslal prve žarke v globoko Želimeljsko dolino, zasedel je stari grešnik konja koščenjaka ter ga podil po slabi poti ob šumečem potoku proti ljubljanskemu mahu in proti belemu mestu.

Prijatelji njegovi pa so na mestu slabega prenočišča zanetili ogenj ter se pripravili za daljši obstanek v tem samotnem logu. Bili so to sami rokovnjaški obrazi, katerim se je poznalo na prvi pogled, da so preživeli svoje dneve po gozdovih in da so morali že prenesti brezbrojno nezgod slabega in hudega vremena. Surovost in brezbožnost sta se skladno združevali na teh obrazih; vedenje in govorica pa sta pričevali, da so to junaki, ki žive ob tujem blagu

in ki v trenutku nevarnosti ne pazijo na to, ima li človeško življenje kaj vrednosti ali ne. Za pasom so nosili dolge nože; ta ali oni je imel tudi orjaški in neokreten samokres pri sebi; a zvečine so bili le bolj slabo oboroženi, ker niso živeli ob svojem orožju nego v prvi vrsti ob dolgih svojih prstih.

Pod visoko smreko so bili zakurili; poleg ognja ležeč so si grela otrple ude ter bili prav slabe volje.

»Cela stvar mi ni všeč,« izpregovoril je dolg črnikač človek; »tu bomo spali in lakot trpeli. V Ljubljani pa je vse polno samo rumene pšenice, ali mi držimo križem roke, a ne da bi želi. Hudič ve, kaj hoče ta Kljukec, in čemu smo se pripodili tu sem z zeleno ono sirotko?«

Tu je temno pogledal proti vitezu Soncu, ki je zamišljen slonel ob bukovem deblu.

»Kaj boš ti stokal, Tinač,« oglasil se je droben možiček; »kaj boš ti stokal, ti si bil vsaj včeraj v mestu, mi pa smo dremali za Golovcem v zeleni šumi in druge tovarišije nismo imeli kot ta suha kljuseta, ki rezgečejo tu okrog po grmovju! To so nas roke srbele! Po cesti so neprestano dohajali ti tepci, ti kmetje, in denar so nosili s seboj. Vsak hoče videti cesarja, vsak hoče v mesto! Kakor zabodeni voli bodo odpirali usta od samega strmenja, in če bi jaz ali ti, Tinač, zagazil med nje, prerešetal bi jim žepe, in marsikak srebrnjak bi prišel v poštene tvoje roke! Ali ni res tako?«

»Prav govoriš, Nacón,« odgovoril je Tinač, »prav govoriš. Celo leto sem se veselil na cesarja, in zdaj, ko je prišel, moram pa tu pod Turjakom ležati, prav kakor bi nalašč ne hotel po denarju poseči, ki se mi sam ponuja!«

»In ta blede vitez tu pa tam,« dostavil je tretji, ki se je od drugih s tem odlikoval, da ni imel skoraj nič nosa; »ta blede vitez se mi tudi ne vidi, da bi mu ostajalo denarja. Bog ve, kako je nasleparil

našega starca; potem ko bomo končali delo, bode pa stal pred nami s prazno pestjo, in če ga bomo še tako pretepavali, ne bomo cvenka stolkli iz njega!«

»Vse je mogoče,« izpregovoril je Nacón. »Taki gosposki ljudje so v to ustvarjeni, da jim kaj ukrademo, ne pa v to, da bi se bratili ž njimi! Ali ni res tako, Tinač?«

»Res je, res! Ali sedaj smo si že nalili lonec, in čakati nam je, da vidimo, kaj bo zavrelo v njem. Hudiča in lačen sem tudi! A Danes ne bode naših babnic?«

»Miholec jim je šel naproti. V logi pri Pijavi gorici bodo čakale nanj. Sama Marija, mati božja ve, kdaj pridejo! Morda se bode dalo medtem kaj pozobati tam gori okrog gradu! Gotovo se pase kje grajska drobnica, in vi dobro veste, kako jo speljem s soljo in kruhom vstran, da se kaj zmane. Udariva jo kvišku, breznosnik, morda imava srečo, da nama ostane tolsto jagnje pod prsti ali kaj drugega takega, kar je zdravo za naše prazne želodce!«

»Celo noč nisem spal,« zatogotil se je breznosnik, »in zdaj naj ti lazim po rosnem hribu okrog! Nočem!«

»Dobro leto je pri nas, in že bi bil rad gospod!« zatulil je Tinač. »Tu imaš, da se predramiš!«

Sunil ga je z nogo v trebuh, da je óni odletel ter med velikim krohotom cele družbe zdrsnil – po zeleni tratini navzdol.

»Zdaj si zbujen, ali ne? vprašal je Nacón porogljivo. »Hajdi torej!«

Oni se je preklinjaje vzdignil, potem pa je odšel za Naconom v gozd; nerad je sicer zapustil gorki ogenj, a bal se je udarcev, s katerimi bi mu bili tovariši obložili pleča, da se je bil stavil.

Pri ognju so ostali dolgi Tinač in še štirje drugi. Nekaj časa so molčali.

»Tu doli je gotovo dosti postrvi,« izpregovoril je Tinač naposled. »Voda je že takšna, da jih mora vse mrgoleti po nji! Ko pridejo babnice z oslom, vzela bodeta dva koša, morda jih kaj naložita. Boljša pečena riba kot nič!«

Ker mu ni odgovoril nikdo, dostavil je še: »Dolgočasno bo to čakanje! Vrag vzemi Kljukca in njegove viteze ž njim! Danes bi se v mestu denar služil! Včeraj popoldne sem ravno pri Dolenjskih mestnih vratih srečal debelega Tolščaka iz Šmarja. Celo svojo hišo je naložil na voz in počasi se je pripeljal v mesto, da bi gledal cesarja. Po oblekah so se mu svetili srebrni gumbi, in njegova žena ti je nosila pas, da se je žarilo kakor od samega sonca. Temle boš ostal za petami in iz pogleda jih ne boš pustil! mislil sem si. In mislil sem si tudi, da gotovo ne bodo prinesli vse srebrnine domov, če jim ostanem na vratu! A zunaj mestnega zida je že prežal name suhorebrni Kljukec ter mi vrtal v trebuh beneške cekine, da me je premotil in zvabil tu sem, kjer ni drugega nego skalovje in voda! No, pa bodeva že še napravila račun. Za Tolščaka mi bo moral plačati odškodnino, da bo črn, kakor so črne saje pod streho!«

»A v mestu sploh nisi ničesar pobral?« vprašal je nekdo.

»Kaj bom pobral! Če ni kmeta v mestu, pa so ondi sami be-rači. Kmet je naš gospod, ob njem živimo. Gospoda pa zapira v težke zaboje, kar ima, in če jih hočeš do mesa, takoj si v pasti in v nevarnosti, da te ne raztezajo s kolesom. Vrag vzemi to gospodo. V Vicedomskih ulicah sem srečal gospoda vicedoma, tistega debelotrebušnika, in poprosil sem ga daru in miloščine. Dejal sem proseče, da imam osem otrok, da vsi stradamo, da smo vsi prišli cesarja gledat in da nam naj kaj da njegova milost. Zasukal je svoj trebuh, raztegnil usta ter kričal: Guardia, guardia, kje je guardia! Namesto daru mi je hotel mestno stražo podariti, da bi me peljala pod trančo. Ko pa je takisto zasukal debeli trebuh, opazil

sem v žepu njegovem šiljasti robec. Le kriči, mislil sem si ter mu obenem spulil to rutico iz žepa (tu je izvlekel nekaj iz umazane obleke gospoda vicedoma nežni robec), da si njegova milost ni mogla brisati tolstega obraza! Potem pa sem se raztopil, da me ni zasačila mestna straža, ki mi nikdar ni bila prijateljica! To pa naj gre v grm!«

S temi besedami je vrgel Tinač robec med zeleno vejevje. A tovariš je priskočil ter ga pobral, govoreč: »To bo za naše babnice!«

Tretji pa je vprašal: »Ali si jo potem popihal iz mesta, Tinač?«

»Ne takoj! Obiskal sem grede še očete kapucine ter vtaknil svoj nos v dolge samostanske hodnike!«

Vsi so se čudili.

»Kaj si hotel zvohati ondi!« rogal se je Tinač; »moliti sem hotel, kakor imam sploh navado. Na hodniku očetov kapucinov, takoj ko se vstopil, imajo pobožni menihi v steni za umetno železno mrežo iz voska ulitega svetnika, ki je oblečen v svilo in zlato. Nekaj dni poprej sem bil pri Plavčku ob mestnem zidu in tam so se prepirali, je li to, kar se sveti in lesketa po svetniku, zlato ali drago kamenje. Radovednost me je mučila od tistega dne, in neprestano mi je tičalo v spominu, da bi stopil k očetom kapucinom ter ondi pretipal svetniku voščene kosti ter ga preiskal po zlatu in biserih!«

»Aha!« zakričali so tovariši. »In si ga staknil, da je bil sam za mrežo, ko si vstopil?«

»Za mrežo je bil pač sam,« odgovori Tinač, »ali pred mrežo je tičalo nekaj starikastih babnic, ki so s koleno gladile tlak ter se polivale s sveto vodo. Stopil sem nato še dalje po hodniku in žalost se me je lastila, da bom moral s praznimi rokami odriniti! Ko pa sem jo zasukal okrog stene, viselo je ondi na steni, kar imam tu v vreči. Vreča sama je pa ležala spodaj na tlaku. Devet let – in vse ti

prav dojde! mislil sem si ter snel to, kar je viselo, ter pobral óno, kar je ležalo spodaj na tlaku! In tu imam vse!»

Napeli so se hudobnikom obrazi, in z veliko radovednostjo so opazovali Tinača, ki se je stegnil proti bližnjemu grmu ter izpod njega izvlekel umazano vrečo.

»Ugibajte, kaj je v nji?« režal se je Tinač.

»Morda je za kak mašen plašč s tistimi debelimi zlatimi in srebrnimi žilami, kot jih je imel óni, ki si ga lani dobil pri nunah v Velesovem?« ugibal je prvi ter dostavil: »Štiri tedne smo živeli ob njem, ko smo bili žile potrgali ž njega ter jih prodali! Sedaj bi prav potrebovali kaj takega, ker je naš starec, če se ne motim, z denarjem pri kraju!«

»Plašč ni,« odgovoril je Tinač, »a nekaj svetega je pa vendar! «

Rekši izvleče iz vreče obnošeno kapucinsko kuto ter jo z velikim krohotom obesi na smrekovo vejo. »Radoveden sem, bode li naš starec kaj cvenka izvabil iz svetega tega oblačila! Ha, ha!«

»Tu dohajajo naše babnice!« oglasil se je nekdo. Nato je potihnil smeh, in vseh oči so se obrnile proti kraju, kjer se je med zelenim vejevjem prikazoval tovariš Mihač s svojim spremstvom. Bile so štiri ženske, v slabih raztrganih oblekah in razuzdanega lica. Tirale so s seboj starega osla, ki je bil obložen s koši in drugim pohošjem te tolpe, ki ni bila nikjer doma ali pa povsod, kamor jo je ravno nanesla usoda. Kakor se je v družbi že pripovedovalo poprej, bil je Mihač zares vinjen, in ženske so nad njim neprestano kričale, ko se je opotekaval pred njimi. Dospevši na mesto, kjer so imeli drugi taborišče, zložile so breme z osla ter ga zapodile v gaj.

»Kaj bodele skuhale?« vprašal je Tinač, »vsi smo lačni. Ali imaš kaj prida v košu, Barba?«

S temi besedami se je obrnil k starki, ki je bila nekaka zapovednica ženskemu oddelku Kljukčevega krdela. Temno je gledala

ter imela tako resast nos, da se je takoj videlo, da je to nestrpljiva in hudobna ženska. Njene tovarišice so bile nekoliko mlajše, a navzlic temu so napravljale še slabejši in odurnejši vtis.

»Bodem vam že kuhala, če že naprej vse sneste in požrete! jezila se je Barba ter zlagala iz koša sklede in lonce. »Pesek in vodo vam bom kuhala in drugega nič! Namesto moke tlačila vam bom pa blato v sok, če mi vse požrete, lačni požeruhi!«

»Kdo ti je pa stopil na prst, da si taka, kakor da imaš v sebi sršenovo gnezdo, Barbika, he!«

»A meniš, da imam kaj moke?« togotila se je starka. »Lahko bi je imela, pa je nimam!«

»Potlej si pa sama kriva, če je nimaš, ha, ha!«

»Sama kriva! Temu Mihaču sem dala zadnje vinarje in dejala sem mu: Idi na Pijavo gorico in kupi moke! Tinač je lačen, vsi bodo lačni, a skuhati jim kaj nimam! Vzel je denar, ali prišel je zopet k nam tak, kakor ga vidite! Oj tebi, preljubi sveti Valentin z Limabsrke gore, bodi potoženo, da ste vi taka praseta!«

»Denar je zapil, praviš?« rjul je Tinač. Hipoma je skočil kvišku ter pri bližnjem vrbovju urezal mehko šibo. »Denar je zapil in za moko ga je bil vzeti!«

»Saj ni res, saj laže,« jecjal je Mihač ter z debelimi očmi premeril družbo, prav kakor bi prosil vsakega pomoči. A nikjer ni srečal usmiljenega pogleda.

»Kako pravi naša postava – »govoril je Tinač in vihtel šibo po zraku, da je žvižgaje zapela. »Kako govori naša postava? Naša postava govori: Kdor okrade svojega prijatelja, naj jih ima dvajset, a kdor ga oslepari, naj jih ima deset! Kolikor časa sem jaz pri Kljukčevi tovarišiji, veljalo je tako; ali ni res, prijatelji?«

»Res je!« zaklicali so vsi.

»Lezi torej, moj Mihola, lezi z lepo mirnostjo!«

Mihaču ni bil všeč ta poziv. »Saj laže Barba, saj me ni nikdo videl!« izgovarjal se je.

»Zapil je vse, zapil!« oglašale so se ženske kakor žabe v luži.

»Kdo me je videl, prekleto!«

»Videl te ni nikdo!« pritrjeval mu je Tinač, »ali kje imaš denar?«

»Denar – denar,« in Mihač se je zagledal v sivo nebo. »Denarja nimam! Izgubil sem ga!«

»Aha, zdaj je pa sodba končana!«

To rekši je pograbil Tinač pijanca za tilnik ter ga z veliko silo vrgel na zemljo. Potem mu je pa še z večjo spretnostjo naložil deset težkih in skelečih udarcev, da se je Mihaču majila koža mesec dni in da je končno tulil, kakor bi ležal sredi peklenskih muk. Ječe je vstal, ko mu je bil odštet celi dar. Oni pa, ki ga je tepel, izpregovoril je z važnim naglasom: »Zdaj veš, kako govori naša postava! Ker si osleparil svoje prijatelje, imaš jih deset! Če ti je ljuba taka moka, pa se še oglasi; mi smo vsak dan doma!«

Tedaj se je povrnil Nacón. Ob rami mu je visela zaklana ovca, katero je bil pograbil nekje na paši. Pozdravljali so ga vsi s klici radosti, in nastal je hrup in hohot, da se je komaj čula beseda.

»Kazalo je, da ne bo soka, a sedaj kaže, da bo pečenka! kričal je Tinač. »Ho, ho! Nacón, ti si poštenjak, da ti ga po Hrvaškem in Turškem ni para. A si jo spet s soljo?«

»S soljo in kruhom in z dobro besedo!« odgovoril je óni ponosno.

»Je li še dosti takih?«

»Cela senožet se jih pase! In pastir je pol gluh, pol slep! Nekaj dni bomo živeli kot Judje v Egiptu in meso se bo kuhalo v loncih!«

Precej se je razvilo živo življenje. Eni so kopali jamo, da bi napravili v nji ogenj, kjer bi se peklo in kuhalo; drugi so vlečili

hosto, in Tinač je privlekel kar celo suho hojo, katero je bil sneg podrl nekje v gozdu. Nacón se je spravil k vodi ter odiral in pral ondi svoj plen. Ženske so čedile posodo, brusile nože ter prinašale vodo v lonce. Dolgonosi mož pa je nagnal Mihača, da je moral s košem v vodo ter ž njim prežati za ribami, katere mu je priganjal z dolgim drogom. Vsi pa so bili edini v hvali, s katero so obsipali poštenjaka Nacóna in njegovo bistrost in premetenost v kraji.

»Pri njem se lahko veliko učite, vi mlajši,« ponavljal je Tinač obilokrat, »in če nimamo njega, morali bi vsi – beračiti. Tako pa se vsaj pošteno preživimo!« –

Ves ta čas je slonel vitez Sonce na strani ob deblu ter se ni me-nil za umazano družbo, s katero ga je bila spravila v dotiko bridka usoda. Občutil ni ostre jutranje sape, ki je srpo brila med vejevjem ter silila človeku do kosti. Polastila se ga je bila po prebedeli noči velika trudnost, tako da so mu bile otrpnile malone vse telesne moči. Toliko čvrsteje so se mu napenjale moči razburjenega duha, in neprestano je koval naklepe, kako bi si pomagal v tej grozni stiski. Če je dvignil pogled po hribu navzgor, opazil je brez težave stari stolp Turjaškega grada. In takrat ga je pretresavala zavest, da tiči tam gori za debelimi zidinami tisto bitje, ki mu je bilo na svetu najdražje. V obupu je škripal z zobmi in v svoji zlobi bi bil zdolbel z ostrim bodalcem globoko duplo v deblo, pri katerem je slonel.

Tik viteza je čepel na zelenem mahu dijak Vid in je sopol v otr-ple roke ter od samega mraza venomer rožljajal s svojim zobovjem.

»Vid,« izpregovoril je Sonce, »tukaj ne moreva ostati! Ob tem krasnem dnevu ne smeva rok križem držati! Vidiš ga, stolp tam gori! Morda ravno v njem vzdihuje Ana Rozina in si niti ne do-mišlja, da čepi tu spodaj kakor bojazljiv zajec njen soprog v gr-movju! Ne vem, čemu bi ne šel v grad ter ne poskušal ondi svoje sreče junaške!«

»Umorili vas bodo, milostivi gospod!« vzdihnil je dijak. »Tudi so vrata zaprta in odprli jih vam ne bodo! In v grajskem jarku je voda globoka!«

»Kar ni več Turka v deželo, ne zapirajo vrat po gradovih, in jarki so suhi, da se po njih laže sprehajaš nego po beli cesti!«

»In če vas ne umoré, vkujejo vas pa gotovo v težke verige in zapro vas v podzemeljsko ječo. Pater Theobaldus nam je časih pripovedoval, da imajo Turjačani kakor vodnjak globoke jame, kamor so metali svoje sovražnike, da niso nikdar več gledali zlatega dneva luči in da jih je končno oglodala podzemeljska lezečina ter jim vzela življenje. Krute hlapce imajo še sedaj po svojih gradovih!«

»A vendar pojdem!« Morda me varuje preblažena devica Marija!«

»Turjaški grad je slabega spomina pred Bogom!« tarnal je Vid. »Pravijo, da se je tam skrival Primus Truberus, ki je bil največji krivi prerok, kar jih je po Karnioliji trosilo lažnivo vero meniha Martina, ki se sedaj že davno peče v peklenškem ognju! Tu gori se je skrival Primus Truberus in prikazoval se mu je sam satan in skupno sta kovala tiste grozne knjige, ki so jih potem častitljivi očetje sežigali na ljubljanskem trgu in ki so bile tako hudobne, da niso hotele prej goreti, da jih niso polili s smolo! Vidite, tako je branil svoje delo satan, ki je že od nekdaj gospodaril tam gori v starem gradu! Pravemu kristjanu se je tedaj bati te zidine, in prosim vas, premilostivi gospod, ne hodite po nepotrebnem v skušnjavo!«

»Moja stvar je pravična in ne bojim se peklenškega zapeljivca! Res je, že dolgo časa se nisem spovedal svojih pregreh in tudi h Gospodovi mizi nisem pristopil, kakor je ukazano! A Bog me

bode varoval zaradi nje, ki nima pregrehe ter je čista kakor jutranja rosa!«

»Moj Bog, moj Bog! Kar tako ne smete v grad. Spoznali vas bodo in premagali brez težave! Ondi imajo kapucinsko kuto in šale uganjajo ž njo. Kaj bi bilo, če se oblečete v njo! Očetje kapucinci pobirajo sedaj pšenico po deželi, in ravno včeraj sem čul, da je krenil oče Winibaldus proti Šmarju. Če pridete v grad kot kapucinec in če nosim za vami vrečo, menil bode vsak, da je naju poslal pater gvardijan, da zbirava miloščino za sveti samostan. V noči potem pa se bode dalo vse preiskati in morda nama dodeli Odrešenik sveta milost, da ugledava predobro gospo Ano Rozino.«

»Dobra je tvoja misel, Vid, in če se nama posreči pot na grad Turjaški, spominjal se te bodem, da ti ne bode treba stradati in ne beračiti pri dobrih ljudeh! Idi in vprašaj, koliko hočejo imeti za meniško obleko. Tudi vrečo jim odkupi!«

Nato je Vid vstal ter pristopil k družbi pri ognju. »Moj gospod,« izpregovoril je, »kupil bi rad to meniško obleko in to vrečo. Na grad hoče, in dobro mu bode služilo oboje!«

»Kam hoče! Na grad! Oho! Tu bi se nam rad izmuznil. Pil bi vsakdo, plačal pa nič!« Tako je kričal Tinač ter kazal svojo nezadovoljnost zaradi viteza, ki se je hotel po njegovem mnenju samo plačilu odtegniti, zdaj ko ni bilo Kljukca doma. »Oho! Iz te moke ne bode kruha! Povej ti gospodu Mesecu ali Soncu ali kako se mu že pravi, da nam taki računi niso pogodu in da imamo tudi mi brušene nože, čeravno nismo vitezi in ne grofi!«

»Samo na grad greva! Celi dan utegnemo, in gospodu se zdi škoda, da bi se zamudila lepa prilika. Sicer vam pa pusti tu svojega konja, ki je več vreden, kot ne vem kaj. In če ga razdražite, gospoda, posekal vas bode s širokim svojim mečem in bodalcem

vas bode obodel! Prodajte mu vrečo in dajte mu kuto! Morda pa vam plača cekin za njo!«

»Pusti ju, naj gresta,« oglasil se je Nacón. »Sedaj bode skuhana južina in z nami bodeta hotela jesti! Ti gosposki ljudje časih veliko snedo. O dveh turjaških grofih se pripoveduje, da sta kar sama obrala volovsko četrt in še nista bila sita! Naj gresta v hudičevem imenu in za tisto meniško obleko naj ti kaj plačata!«

»Meni tudi prav!« odgovoril je Tinač čmerno. »Naj gresta, a če se več ne vrneta, naša je ta stvar! In kar dobim za meniha, je moje. Sam prislužil, sam jedel!«

Tu se je obrnil k dijaku: »Idi k svojemu gospodu in povej mu, d mu izpod treh cekinov ne morem dati te svete obleke. Reci mu, da sem pri spovedi za gotovo zvedel, da jo je nosil še sveti Frančišek Salezijanski. In če mi tvoj gospod Mesec ne plača treh cekinov, prodal jo bom za štiri papežu v Rimu! Vrečo seve vama dam skoraj zastonj. En cekin, pa je prodana!«

Z glasnim smehom so pozdravljali tovariši izborna to odiranje. Vitez Sonce pa je moral šteti rumeni denar, samo da je potolažil drhal, ki ga je nerada puščala s pogleda. Potem se je odpravil z dijakom na usode polno pot. Komaj sta izginila v logu, ukazal je Tinač dvema svojim postopačev, da naj sledita za njima.

»Vohajta za nima in pazita, gresta li res v grad. Jaz le mislim, da jo namerjata popihati čez goro, da bi nas opeharila za pošteni zaslužek! Pojdita za njima, in če opazita, da kreneta na napačno stezo, pa meni poročita! In takoj ju bomo imeli zopet v zanki!«

Zgodilo se je, kakor je zaukazal vodja.

XI

Medtem je vitez Sonce s svojim mladim spremljevalcem po slabi stezi korakal navzgor. Visoko drevje je raslo naokrog ter napravljalo gosto streho, da je skoraj niso mogli predreti sončni žarki. Tu in tam se je steza popolnoma izgubila, tako da sta morala naša potnika po mehkem mahu na drobno srečo plezati navzgor. Od vej je kapalo. Vladala je samotna tišina, katero je tu in tam premotilo ostro svedranje žolne; oglašala se je tudi sedaj in sedaj drobna pevka med listovi; in zajec, prebujen na svojem ležišču, odrinil jo je kakor blisk po bregu. Še celo srna je pogledala časih iz zelenega grma ter z debelim pogledom opazovala samotna potnika, ki sta se v ranem jutru trudila po zapuščeni strmini. Dospevšima na malo ravan, prikazal se je zopet stari stolp starega gradu in v gozdu se je pričelo svetiti, kar je pričalo, da sedaj in sedaj poneha stari gozd. Treba je bilo pozornost obračati po okoličih, da bi ju ne opazilo nepoklicano oko ter ju ne izdalo potem grajskim hlapcem. Na tem mestu je zlezel naš vitez v meniško obleko, ki mu je na srečo sezala do pete, tako da se je skrivala pod njo noga, ki ni kazala veliko samostanskega ali meniškega! Ker je nosil Sonce kratke lase, bil je na prvi pogled vsekakor podoben kapucincu, in ni se mu bilo bati, da ga bodo spoznali hlapci v

gradu, ki so tako le malokrat imeli z redovniki opraviti. Dijak Vid pa si je obložil ramo z vrečo, v katero je bil nasul nekaj peska, da se ni videla prazna.

Tako preoblečena in izpremenjena sta stopala opazno iz šume ter dospela na plan, kjer je ponehalo drevje ter se pokazalo modro jesensko nebo. Ravno pred njima pa je dvigal stari grad visoko svoje zidovje v nekaki grozno-lepi osamljenosti.

Mesto, kjer sta vitez Sonce in dijak Vid dospela do grajskega ozidja, bilo je bolj proti jugu. Morala sta torej prehoditi precejšen ovinek, da sta prišla pred grajski vhod. Tik jarka pred ozidjem je vodila ozka steza; po nji sta krenila naša znanca ter molče stopala ob robu že omenjenega jarka. Nekdaj je bil globok in z vodo napolnjen. Ali že v tistih časih niso Turjačani vode več spuščali v grajski jarek: že davno se je bil posušil, in zelena trava je poganjala po njem. V dnu je raslo na mestih nekaj ločka, kar je pričevalo, da se ob deževju nabira ondi voda, edina voda, ki jo je še dobival turjaški grajski jarek!

Sploh je napravljala mogočna zidina vtis zapuščenosti. Mala okna, oblačene stene, tu in tam raztrgana streha, vse to je dajalo poslopju že tiste dni toliko da ne ravno tisto podobo kot danes, ko je ostalo o slavi in bogastvu Turjačanov le malo spominov! Na grajskem zidu je slonelo nekaj topičev, ki so melanholično zrli v dol, prav kakor bi sami ne vedeli, čemu so tu gori. Vrabiči so jih obletavali in skoraj se je smelo sklepati, da so nosili gnezdišča v žrela, ki so od nekdanj gmela z ozidja ter smrtonosno pozdravljala napadovalca! Ni ga bilo opaziti hlapca ali stražnika: tatovi bi bili brez težave splezali na ozidje ter ž njega o belem dnevu lahko odnesli orožje, s katerim je bilo obloženo za trenutek sovražnega napada.

Ko sta vitez in mladi njegov spremnik zavila okrog ozidja po stezi bolj proti severu, prihitel je jima naproti sivolas starec. Za njim se je trla čreda ovac, kakih trideset glav. Bralo se mu je razoranem licu, da ga morita strah in skrb. Klobuk je bil izgubil nekje v gošči, in sedaj mu je sapa gonila redke bele lase, da so mu plavali okrog obraza.

»Pikašca, Pikašca, na, na-a!« tako je vpil neprestano in s slabimi pogledom premeril sedaj ta, sedaj oni kraj zelene gošče. Ob njegovem klicanju so silila druga jareta za njim ter se mu bleketaje oglašala. Samo Pikašca se mu ni oglasila, ker se je tedaj že kuhala v širokih loncih spodaj pri potoku. Njena s črnimi lisami pokrita koža pa je visela na vrbovi veji, in Tinač je pripovedoval Naconu, da si bode dal kožuh napraviti od nje za mrzlo zimo. –

Ugledavši kapucina, obstal je starec, obrisal si z dlanjo potni obraz ter vprašal: »Duhovni oče, ali niste videli ovco v gošči? Črne lise je imela po volni, in če je človek zaklical: soli, soli! bila je takoj pri roki! Krotka žival je bila in danes se mi je izgubila! Če je ne dobim, bom tepen in jesti mi ne bodo dali!«

»Nisem je videl!« odgovoril je vitez in smilil se mu je ubogi pastir, ki je tako brezuspešno iskal izgubljeno ovco.

»Oj hov, hov! to bom tepen, to bom tepen!« tarnal je ter odšel kričeč: »Pikašca, na, Pikašca, soli!«

Ta dva sta dospela pred grajska vrata ter se napotila potem, prestopivši most, na tisto ozko, temno, niti okroglo niti štirivoglato dvorišče, katero pričuje, da so Turjačani zidali svoj grad počasi in polagoma; tedaj so prikrpali k prvotnemu poslopju novo poslopje in potem k temu zopet drugo, tako da se je končno nagrmadilo zidovja, ki je sicer v zvezi med seboj, ker je zidar tako hotel, ki pa nima v svojem slogu nikake harmonije.

Nikjer ni bilo čuti človeka! Samo tam v kotu je lajal pes ob verigi ter se zaganjal proti prišlecema. A skoro se je zopet umiril in grčaje legel na slamo tik ulice. Naša znanca sta obstala sredi dvorišča in opazovala okna, če bi se ne prikazal kak človeški obraz. Precej časa je preteklo, a vendar se ni prikazal nikdo. Šele potem, ko se je pes znova pognal ob svoji verigi ter nekolikokrat grdo zatulil v zrak, začul se je nekje v poslopju hripav glas: »Kaj vraga renčiš spodaj, prekleta pasja dlaka!«

In ko je pes še vedno tulil, začuli so se težki koraki zgoraj po hodniku, in čutilo se je rožljanje meča in ostrog.

»S svojim mečem ti bom preštel rebra, da boš črno gledal kakor peklenski zmaj! Tiho bodi!«

Po stopnicah navzdol se je privalil trebušen mož s širokim klobukom na glavi in z dolgim silnim mečem ob strani. Ž njim je rožljal po kamnitih stopnicah in neprestano se je togotil nad psom, ki ga je bil premotil v jutranjem počitku. Ugledavši kapucina, pomiril si je takoj glas ter je rahlo in mehko spregovoril: »Santo padre, santo padre!«

Snel je široki klobuk z glave ter prilomastil v nekakem svetem oduševljenju do dozdevnega meniha, padel pred njim na kolena ter mu z gorečnostjo poljubil roko.

»To je španjolska navada, sveti oče,« govoril je ponižno, »to je španjolska navada. Ko sem še služil v nemški vojski, dejal nam je senyor Montez, naš slavní zapovednik, sto in stokrat: Otroci, kadar srečate sveta služabnika božje cerkve, tedaj raz konja in na kolena! In dostavil je še tudi: Kadar pa srečate Lutrovega hlapca, tedaj mu z mečem prerinite trebuh, ker drugega ne zasluži! Po ti španjolski navadi se vedem vselej, kadar stopim v dotiko z božjim duhovnikom!«

Vstal je ter si brisal prašna kolena. Tu sta imela naša znanca priliko opazovati, da je bil ta hišni maršalek zapuščenega gradu že v sivi starosti in da je nosil obraz, na katerem so bakrene lise pričevale, da je lastnik tega obraza vdan pijači. Motno oko je dalje pričevalo, da je mož pil že na vse jutro in da se nahaja v tisti prijetni navdušenosti, ki jo daje prva, še ne popolnoma razvita pijanost.

»Vi ste bili v nemških vojakih?« vprašal je vitez.

»Hvala za vprašanje, sveti oče! V vojskah in v moritvah! Da bi Tomaž Ručigaj spil še toliko sodov sladkega vina, kolikokrat je stal v sovražnem ognju, oj, potem bi imel prijetne dneve v svoji starosti! Pa kaj hočem, ko ne gre, ko ne gre!«

»Vi ste Tomaž Ručigaj! Dobro ime imate kot vojak, in mnogo sem že čul praviti o vaši hrabrosti!«

Vitez Sonce je lagal, ker do tistega trenutka še ni nikdar čul besedice o Tomažu Ručigaju. A ta laž je dobro dejala gospodu Tomažu.

»Vi se že čuli o meni? Morda so vam pravilo o mojih tercah, ki so bile še celo med Španjolci imenitne. Hé, ali ste kaj čuli o njih? Oj to so bili časi, to so bili časi!«

Prikazala se mu je debela solza iz očesa.

»Če bi mi bil kdo pravil takrat, ko sem se z Wallensteinom drvil za Švedi ter sem bil za Valonci in Španjolci najboljši jezdec v celi armadi, da bom na stare svoje dni ležal v tem podrtem gradu ter vzdihoval vsak dan za kapljo kislega vina, tako mi moje grešne duše in vseh hudičev pekla, prebodel bi ga bil z mečem, da bi ne bil nikdar več odpiral ust!«

Potem je napravil velik križ čez razljučen obraz.

»Ne zamerite mi, sveti oče, da kolnem. A časih mora kleti najpobožnejši človek! Pa kaj bomo tu stali na mrazu in hladu.

Vstopite v našo hišo, duhovni oče, in blagoslovite jo, kakor je španjolska navada!«

Po stopnicah ju je vodil navzgor.

»Imam gorko gnezdo tu gori. Za mizo bomo sedli in na mizo prinesli vina in še kaj drugega. In če vam bo všeč, sveti oče, spregovorili bomo katero o davno preteklih časih in o vojskah in o prijetnih jahanjih po širokem svetu!«

Na hodniku jim je prišla nasproti mlada dekla cvetočega lica in žarečega pogleda.

»Hej, Marjanica, mojega srca roža in moje duše studenec, ali dobro kuhaš? Pristavi k ognju še dva velika lonca in napolni ju z mesom do vrha! Poštene goste imamo in sam Bog jih je nama poslal pod streho.«

Marjanica je poljubila menihu roko. Ko je bila odšla po hodniku v kuhinjo, kričal je Tomaž Ručigaj za njo:

»Naj se ti ne smili zabela in ne piščeta v kurniku! Kaj takega ne boš doživela tako skoro, Marjanica, mojega srca zaklad in tolažba!«

Ko je bilo dekle izginilo, obrnil se je k menihu ter spregovoril: »Pošteno dekle je, santo padre, in dobrega imena. Če sem tako sladak ž njo, nikari misliti, da imam kaj ž njo. To je španjolska navada! In don Montez nam je pravil sto in stokrat: kdor je možak in poštenjak, ta je z žensko sladak! To je dobra španjolska navada!«

Vstopili so v malo, zakajeno in nizko sobico. Imela je edino okno, pri katerem se je videlo na dvorišče.

Tomaž Ručigaj je posadil meniha za mizo, dijaku pa je odkazal mesto na klopi tik vrat, govoreč: »Za vrata sedi, dečak, in poslušaj, kaj bodo pametni možje govorili! Ne šteje nama žlic pred usti in čakaj ponižno, dokler ne pride z ostanki vrsta na te! Ali niso to pošteni nauki, ki mu jih dajem, sveti oče?«

Vid je sedel za vrata.

»Nauki so dobri, capitano, a saj poznate mlado kri. Preleta se rada in težko tiči na enem in istem mestu! Kaj, ko bi mu odsekali kos kruha ter ga spodili potem na dvorišče ali pred grad, kjer naj počenja, kar se mu ljubi! Tudi ni, da bi otročaj poslušal vsako besedo, ki jo spregovoré odrasli možje. Ni li to tudi vaše mnenje, capitano?«

»Capitano« Ručigaj se je čutil močno počaščenega po novem naslovu. Z velikim nožem je odrezal mogočen kos od hleba, ležčega na mizi.

»Tu imaš, dečko, in jej! Potem pa stori, kar ti je ukazal sveti oče! Poljubi mu roko in odrini!«

Vid je pristopil ter poljubil menihu roko.

»Malo okrog poglej!« govoril je le-tá in malo se odpočij! Kaj takega ne boš skoro doživel, d bi ti bil turjaški grad na stežaj odprt. Vsak kamen preglej in v spomin si ga zapiši! Vsak kamen pripoveduje o slavi mogočnega turjaškega rodu, katerega naj Bog blagoslovi! Odrini in imej odprte oči, da ne boš nikdar pozabil, kdaj ti je naš capitano dodelil vstop v ta preslavni grad!«

Dijak in vitez sta se ujela s pogledi in zadnji je bil prepričan, da mu bode mladi tovariš pazno ogledal grad in njega posebnosti.

Komaj je bil dijak zapustil sobico, odprl je Tomaž Ručigaj omaro v steni ter iz nje vzel veliko majoliko, polno vina.

»Danes sem sam doma, santo padre, in lahko se malo oddahnem. Vse je šlo cesarja gledat, a jaz sem ostal doma. Kaj če mi cesar, ko sem se vendar že tolikokrat bojeval v armadah, katerim je zapovedoval sam cesar! Kje so časi, kje so časi, tisti časi!«

Nalil je vina v kupo ter jo na hip izpraznil. Tudi menihu je nalil.

»Kisla je kapljica, santo padre, a če vam rečem, da še take nimam vsak dan, ne bodete mi hoteli verovati!«

»Ni mogoče!« začudil se je Sonce.

»In vendar je tako, sveti oče,« pritrjeval je Tomaž Ručigaj. »Kadar je oskrbnik doma, tedaj pretekó tedni in tedni, da dobim kaj moče v grlo! Ej naša gospoda je nehvaležna gospoda. Dokler si mlad in trden, hoče, da se pehaš in trudiš zanjo, da ti jezik moli iz ust kakor psu o vročini. Če pa ostaraš, pozabijo te lepo, prav kakor tudi pozabijo na starega psa!«

»Res je tako,« dejal je menih, »a mene vendar veseli, da sem vas spoznal danes, senjor capitano!«

»To je še moja edina tolažba, da pride časih kak pameten človek k nam, ki ni tak kot ta kisla gospoda! Zaradi nje se mora človek vedno jeziti ali pa greh delati!«

»Ha, ha!« smejal se je kapucinec, »vi morate za svojo gospodo tudi greh delati! Kaj mi ne pravite? Ta je pa smešna, capitano!«

»Nič smešna, santo padre! Resnična in pravična je! Ko bi vam jaz hotel vse povedati!«

Umevno je, da je Tomaž Ručigaj ves ta čas prav pridno pil in da se mu je pričelo na licih žariti, kakor se žari gorovju pred vstajajočim soncem. Vitez Sonce je z radostjo opazoval, kako je Tomaž Ručigaj vedno bolj v pijanost gazil, in bil je prepričan, da se bode temu zvestemu slugi turjaških grofov jezik razvozlal, tako da bode morda vse zvedel, kar je hotelo njegovo kipeče srce zvedeti.

»Tako stari in zvesti služabniki,« pričel je, »kakor ste vi, capitano Tomaž, zvedo marsikaj, kar se godi v hiši, v gradu in kar tlači gospodu srce in dušo!«

»Istina, istina, padre!« gonil je Ručigaj. »Marsikaj vem, o čemer bi vedelo mične reči pripovedovati kamenje v teh zidinah. H, he! Ali poznate tisto kislico, tisto bledolično stvar, tistega Jurija

Ljudevita, ki Turjačane spodjeda ter jim manjša imetje? He, poznate li ga, santo padre?»

»Poznam ga!«

»Koliko je ljudi, ki vedo, kako je ta žival na svet prilezla? He, povejte mi, koliko jih je, santo padre! Veste li vi, kako je Jurij Ljudevit na svet prišel!«

»Ne vem.«

»Vidite, ne veste! In ste vendar svet in učen mož. Tomaž Ručigaj pa ve, he, he, he!«

»Čul sem že, da ste uživali zaupanje gospodov turjaških, senjor!«

»Da, da, sveti oče! Ko smo stali v boju proti Benečanom, bil sem z Janezom Vakjardom na Goriškem. In lahko zastavim svoje življenje, da ni imel nikdo gospodov lepšega orožja in ne čednejšega konja, nego ga je imel premilostljivi Janez Vajkard. Tako vestno sem mu snažil orožje in konja. In še tako dobro vem, kako je bilo! Mladi gospod je imel tiste dni ognjevitega turškega konja, ki so ga bili hrvaški prekupci kupili pri paši v Bosni. Vsako dlako so mu bili z zlatom plačali. Vrag je tičal v ti živali. Če nisi pazil, takoj ti je ril z gobcem v meso in s kopiti je sekal po tebi, da so se kar iskre kovale! Nekdaj me je vsekali čez koleno, da je vse zateklo in a nisem mogel mesec dni rabiti noge. In še sedaj me trga po tistem mestu! Ako se hoče vreme izpremeniti, tedaj mi je vsekdar, kakor bi se mi sprehajalo žareče železo po starem mesu. Toliko smo trpeli, santo padre, za te ljudi, in sedaj so nas pozabili, popolnoma pozabili.«

Tomaž Ručigaj je pričel jokati, kakor imajo to navado stari pijanci.

»V kot so nas vrgli! A mi smo trpeli zanje, santo padre! In to ni malenkost!«

»Naš gospod Bog ne bode napravljaj razločka med grofom in beračem!« tolažil ga je menih.

»Kaj?« zakričal je óni. »Kdo ve! Malo mu je verjeti! Čemu pa je potem ustvaril grofe in berače? Čemu ni ustvaril samih grofov? He? To vas vprašam, jaz Tomaž Ručigaj!«

»Pregrešno govorite, senjor capitano!«

»Pregrešno, pregrešno! Saj se kesam, sveti oče, saj se kesam! – Stari pijanec je padel na kolena. – »Tu vidite, kaka zver postane človek, najboljši človek, če ga zapro v tak kurnik, kot je ta preklicani grad! Najboljši človek se premeni v zmaja, če mora dan za dnevom glodati to plesnivo zidanje. Poglejte me, kak sem. A sem podoben človeku? Gotovo nisem! Ko bi bili nekdanj poznali, ko nas je še vodil Johannes Vörth, ter smo se na bistrih konjičih drveli po tolikih porenskih krajinah, pili vino in poljubljali dekleta, to bi vi stremeli in se čudili, da je taka izpremembra mogoča. Takrat sem bil mož, da je don Montez večkrat pravil, da jih ima malo takih pod svojo zastavico! Danes sem pa ženska, stara, slaba ženska, in skrbi me, kaj bo na onem svetu!«

Zopet je pretakal solze. Vmes pa je junaško pil, da je vidno ginilo vino iz majolike na mizi.

»Toliko vam povem, sveti oče, če bom na onem svetu gorel v večnem ognju, gorel bom zaradi svoje gospode. Ona se bode pa morda po nebeških višavah sprehajala ter uživala božjo milost. A jaz se bom kuhal v hudičevem kotlu kakor zaklana kokoš. Carambo!«

»Škripal je z zobmi in tiho pri sebi klel. »Videti je, da vam nekaj dušo teži, capitano, in za take prilike je najbolje če svoje srce olehčate ter se spoveste služabniku božjemu.«

»Res je, duhovni oče, velika skala leži nad mojim srcem in po spovedi hrepenim kakor jelen po vodi. Nisem tak hudobnež,

kakor se govori. Oj sveta Marija, ti me napolni s pravim duhom, in prav ti si mi danes poslala tega pobožnega moža, da reši Tomaža Ručigaja peklenskega ognja!«

»Naša sveta vera ima za vsako pregreho svojo tolažbo. Ni je pregrehe, da bi se za njo odpuščanja ne dobilo.«

Vitez Sonce je govoril te besede s pobožnim naglasom.

»Ej, saj stvar končno tudi ni tako grozna, da bi me moral zaradi nje Lucifer gristi!«

Videti je bili, da si Tomaž Ručigaj ni upal prav na dan in da se je že kesal, da je sploh zašel na to polje.

»Vendar bi vam svetoval, da se spoveste, capitano. Potem imate vsaj belo dušo in smrti se vam ni bati!« Tako mu je prigovarjal menih.

»Smrt je zmeraj huda. Don Montez nam pa je večkrat dejal: Spoved je zadnja! Spovejte se takrat, kadar vam tiči svinčenka v drobu in niti trenutek ne poprej. To je španjolska navada!«

»Pregrešna navada je. Bog daj, da se ne bodete kesali kdaj, da so se ravnali po nji, senjor.«

Vitez Sonce je utihnil ter nabral obraz v tožne gube, kakor bi mu velika boleost stiskala srce, da je staknil tako trdovratnega grešnika. Tomažu Ručigaju se je pričelo tajati srce.

»Vraga, kaj se tako držite, kakor bi imeli poln trebuh pelina, santo padre! Saj res ni nič. Tam gori je mlada ženska in drugega nič. Koda pa nima rad mladih žensk? He, padre santo! – Tu se je Tomaž Ručigaj dolgo smejal.

»Mlada ženska zapelje lahko in brez težav človeka v greh. Take grehe nam bo pa gospod Bog prav rad odpuščal, ker bi sicer ne bil ustvaril mladih žensk. Hé, a ni tako?«

»Morda je že oženjena!«

Vitezu Soncu se je krčilo ob teh besedah srce, in najraje bi zadel starega grešnika, če bi mu bil mogel s tem iztisniti skrivnost, katero je moral zvedeti.

»Oženjena,« odgovoril je oni lahkodušno. »Na obrazu se ji ne pozna, in lice, ličece ima, santo padre, ki mora sladko biti kakor ravnokar namolzeno mleko! He, padre, da je Tomaž Ručigaj še tisti korenjak, kot je bil nekdanj, ko je lazil za nemškimi dekleti ob Renu in Labi – ne zibal bi Jurij Ljudevit tega grozdja! Pa kaj čem, ko sem ves gobav in bolan, kakor star konj, ki solze toči, če se mu še toliko ovsu nasuje v jasli. Oj ti preklicana usoda, da se mi mora na stara leta kaj takega prigoditi!«

Že je hotel Janez Sonce v svojem srdcu pograbit za bodalce, katero mu je tičalo za pasom pod kuto, kar se odpró vrata in v izbo stopi Marjanica ter postavi polno skledo na mizo.

»Dobra je ta!« kričal je Ručigaj, »zdaj se bo jedlo po stari španjolski navadi! Don Montez je nam večkrat pravil, da sta brušena sablja in polna skleda za poštenega vojaka več vredna nego mlado dekle, s katero ste v mraku sami v – zaprti stanici! In tako mi svete nebeške Trojice, tudi moja vera je taka, posebno zdaj, ko sem star in bolehen, he, he, he!

Z veliko zadovoljnostjo je sesal dobro vonjavo vaze, ki je puh-tela iz sklede.

»Pa nikar ne zameri, Marjanica, če tako govorim! Ej, da sem mlad, kakor sem bil, hodila bi ti okrog mene kot belo jagnje okrog volka. In jaz bi te raztrgal, raztrgal, kot raztrga volk belo jagnje! Kaj pa čem sedaj, če sem star in brez zob; Marjanica, brez zob! A ji nisem prav povedal, santo padre!«

»Stara šleva, bodi že pametna kdaj in kaj sram te naj bo, če si pri tujih ljudeh!« oglasila se je z ostrim glasom Marjanica, tedanja

prva dekla na gradu turjaškem. »Že vidim, da si se nalil in da si gospodu vse spil, stari požeruh ti!«

»Res je prazna – majolika,« odgovoril je Tomaž Ručigaj z veliko ponižnostjo, »in upam, da jo boš zopet nalila, Marjanica, zlata rožica! Če bi bilo kaj pravice na svetu, morala bi ti biti grofinja na Turjaku, ne pa dekla. To je moje prepričanje, Marjanica, in zategadelj upam, da mi boš zopet nalila majoliko!«

»Ne vem, če smem,« branilo se je dekle. »Gospod major je šel od doma in dejal mi je: ›Glej na ključe h kleti, da jih ta prasica, ta Tomaž ne stakne.‹ Ravno tako je govoril in nič drugače!«

»Prasica, dejal je!« tulil je Ručigaj, »santa trinidad, od žalosti bom umrl. In kje imaš ključe, Marjanica! Če te je strah iti v klet, daj mi ključe in sam bom prinesel svetemu očetu vina, dasi je to proti mojemu stanu moji vrednosti!«

»V klet ga ne puščaj, ker bi se potem upijanil in mi škodo napravil, več kot je celi Tomaž vreden!« In gospod major je še dostavil: »Včeraj so hlapci naklali drv tam spodaj na dvorišču, jutri bo naš Tomaž cel ljubi dan čas imel in naj torej znosi ta drva v drvarnico in naj jih zloži v skladovnico, da bomo pozimi imeli kaj kurjave. Dela naj ta potepuh, da ne bo vedno zastonj žrl pri grofu!« Ravno te besede je govoril gospod major in nič drugega ne!«

»Jenjaj, Marjanica!« kričal je Ručigaj. »Boš videla, da se bo še nesreča zgodila! Nabrusil bom svoj meč in do ročaja ga potisnem temu hudiču v trebuh. Potem pa naj sam drva sklada na dnu pekla v peklenski drvarnici! Koj ko domu pride, umorim ga! Na to lahko vzameš sveto obhajilo! Sedaj pa prinesi vina, da bo konec besed!«

»Enkrat si jo že spraznil, majoliko, in v sodu se pozna. Ne vem, naj li prinesem vina ali ne!«

»Tako mi pet Kristusovih ran, prinesi ga, Marjanica! mledoval je Ručigaj. »Še na sodni dan bom govoril zate, da ti ne bo treba v peklenški ogenj, kamor bodo hudiči odnesli turjaškega majorja!«

»Zaradi gospoda bom prinesla; pa glej, da ne piješ preveč, ker ga imaš že sedaj preveč!«

Vzela je majoliko z mize ter odšla v klet po vino.

»Slabo vas čislajo, capitano,« oglasil se je menih s satiričnim glasom, »in vidi se mi, da komaj čakajo na vašo smrt. Predolgo jim živite in žlice vam štejejo. Slabo življenje je to za starega, za služnega vojaka!«

»Vse ste slišali, padre,« vzdihoval je starec, »tako se mi godi dan za dnevom. Vsak me brca, vsak me grize, in vendar sem več skusil nego marsikak turjaški grof, ki s svojim pustim obrazom visi sedaj gori v veliki grajski sobani na steni!«

»Res je,« pritrdil je menih, »mnogo ste skusili, senjor, in menil bi človek, da ste si prislužili košček kruha na stara svoja leta in tudi kupico vina, da jo v miru spijete vsak dan. Nehvaležni so ti Turjačani!«

»Pošteno govorite in srce ste mi ogreli, sveti oče! Sedaj vam bom vse povedal, prav vse, da boste vedeli, koliko sem jaz storil za te Turjačane!«

»Veliko ste storili in trpeli!« pritrdjeval je menih, upajoč, da bode s tem onega še bolj razdražil.

»Trpel in delal!« kričal je Ručigaj, »a sedaj bi moral skoraj beručiti od hiše do hiše. Vse vam bom povedal! In tudi o tisti mladi ženski, ki jo imajo ti grofovski grešniki zaprto tam gori. Tu imam ključ od nje, ha, ha, ha!«

»Odpuščeno vam bo vse, če se skesano spoveste, capitano. Čemu bi tudi za to malovredno gospodo z grehom obkladali dušo!«

»Prav govorite, sveti oče! Do čistega se vam bom spovedal, do zadnjega greha! Da bi jo hudič pobral, to gospodo! Poslušajte torej, sveti oče!«

Nato se je pričela Tomaža Ručigaja spoved. –

Medtem je dijak Vid stikaval po grajskih hodnikih in kotih. Pri marsikaterih vratih prijemal je kljuko ter hotel odpreti. Ali vse je bilo trdo zaklenjeno. Končno je šel pred grad ter lazil okrog zidov, skrbno opazoval visoka okna, če bi kje ne ugledal krasnega obraza preljube gospe Ane Rozine. Ničesar ni ugledal. Po razpokah v zidu tičali so vrabiči ter grdo kričali. Nekoliko kavk in sokolov zibalo se je po zraku, a drugega življenja ni bilo niti videti niti čuti.

S tožnim srcem sedel je dečak ob rob grajskega jarka ter se zamislil tja v dol. Časih se mu je dozdevalo, kakor bi čul globoko pod seboj v dolini peket konjskih kopit in glas vesele družbe. A če je bolj poslušal, ni čul niti konjskega kopita niti človeka! Ondi pri zidu je slonela stara hruška, ki je s svojim mogočnim vejevjem objemala še bolj staro zidovje. Rumeno ji je listje, a ondi malone v vrhu rumeno je tudi nekaj dozorelega sadu.

»To je hruška Gospodična« – izpregovoril je dijak sam pri sebi, »in zgoraj pri vrhu visi jih nekaj rumenih! Kdaj je že nisem pokusil, hruške Gospodične!«

»Vzdihovaje je odtrgal pogled od zrelega sadu ter zopet prišel zreti v tihi dol.

»Doma smo jo tudi imeli! Nagnjena je bila na malo hišo domačo, in jeseni je cepal zlati njen sad na slamnato streho. A še veliko več ga je segnilo na deblu, da ga ni mogel zaužiti ne človek ne sršen, brenčoč po vejah!«

Poslušal je znova v dol, in sedaj se mu je zdelo, da je čul prav gotovo, kako je bilo konjsko kopito ob kamen. Pa zopet se je prevaril, ko je poslušal bolj vestno, ni bilo čuti ničesar.

»In jaz tudi vem, čemu da mora segniti hruški Gospodični sad na deblu, še prej nego je dozorel. Stari oče mi je pravil in vse povedal. Ko je naša sveta Porodnica« – tu je napravil dijak znamenje križa – »bežala pred kraljem Herodom, da ji ni umoril presvetega Odrešenika« – tudi tu se je dijak pobožno prekrižal – »prišla je s svojim Jožefom v široko puščavo. Veliko žejo je trpela božja Porodnica, in žejo je trpel sveta Odrešenik. Tudi sveti Jožef je bil žejen, a vrelca ni bilo in pod pekočim soncem je vse koprnelo. Tam na meji dežele Kanaan in dežele Egipta stala je hruška Gospodična. Njene veje pa so bile nasute z zlatim sadom, da so se kar šibile. A te veje so bile visoko od zemlje, in sveti Jožef, ki sta ga morila lakot in žeja, bil je slaboten, da ni mogel na ošabno drevo. Moj Bog, kaj bi bilo, če bi sedaj prišel gospod Jurij Ljudevit. Umoril bi me in umoril bi tudi mojega dobrega gospoda viteza Janeza!«

Zopet je vzdihoval dijak, in polastila se ga je čudna tesnost, da mu je silila solza v oko.

»Saj ga ne bo, gospoda Jurija Ljudevita! Pri cesarju je gotovo; in če pride, čul bom poprej njegovega konja, da bom zlahka pobegnili v gozd zeleni. In tedaj je izpregovorila Marija Devica: »Hruška Gospodična, usuj svojega zlatega sadu na zemljo pod seboj, da ga bode zaužil sveta Odrešenik, da si žejo utolažim jaz, njegova sveta mati, in da se uteši tudi moj preljubi mož, sveti Jožef!« Kaj ti odgovori nato hruška Gospodična? Ošabna hruška Gospodična odgovori: »Dvesto let stojim že tu na meji dežele Kanaan in dežele Egipta. In še vsako leto sem iz svoje moči obrodila toliko sadu, da so ga veje komaj nosile in da je ptica puščave bila uverjena, da sem posuta z živim zlatom. In vsako leto se je usedala ptica puščave na zelene moje vrhe in raztezala je blesteče svoje kolo, ki se žari živeje od jutranje zore! In vsako leto je bil moj sad samo nji, mnogobrojni ptici puščave in drugemu nikomur! Vam ga pa ne

dam, vam beračem, ki mi bosonogi in z raztrgano obleko kradete senco predragega mojega drevesa.« Tako je govorila šopirna hruška Gospodična!

Ali ni bil to krohot gospoda Jurija Ljudevita?« Dijak Vid se je dvignil kvišku. Napel je svojega sluha moči, a zopet ni mogel ničesar začuti. Sedel je na zeleno rušo ter govoril sam sebi:

»Sapa brije med vejami in menil sem, da je to krohot pijanega gospoda Jurija Ljudevita. Ali ta leži sedaj kje pod cesarsko mizo in je pijan od najboljšega vina, ki si ga moremo misliti! Tedaj pa je prvič izpregovoril naš preljubi gospod Jezušček: »Hruška Gospodična! Ti nisi hotela pripoznati svetega svojega Boga. In več ti je ptica puščave in več tvoj sad od tvojega Boga! Tako naj se zgodi, da ti zgnije sedaj vsakoletni sad pred dozorenjem, da boš ostudna, kakor je ostuden gobavi bolnik v puščavi! Samo pri vrhu ti naj ostaja nekaj rumenega, sladkega sadja, da se boš spominjala, koliko dobrega bi lahko obrodila bila, če bi živela v strahu božjem!« To so bile prve besede, katere je izpregovoril naš gospod Odrešenik potem ko je bil postal sin človeka! In hruška Gospodična občutila jih je težko; hujše so ji bile od toče, ki časih raztolče zelena polja. Hipoma ji je izginil zlati sadež in pocepal ji je v trenutku z zelenih vej, kakor bi jo bil otresel in pretresel najsilnejši vihar puščave. Pričela je solze točiti hruška Gospodična, solze radi svoje revščine. Zbrale so se te solze v studenec, ki je pri njenem deblu privrel iz kamnite zemlje, da se je napil hladne vode sveta Odrešenik, da si je ž njo žejo utolažila njegova sveta mati, naša Marija Devica in njen sveti mož sveti Jožef! Čuj, ali bi bil to meča žvenket, če se zadene jezdecu ob ostrogo?

Ničesar ni! Samo strah me je tako preobvladal, da se tresem pred vsakim listom, ki ga sapa odnaša z veje! Od tedaj pa zgnije vsako leto hruški Gospodični sad na veji še prej, nego je dozorel;

samo pri vrhu ga ji nekaj ostaja, da ji vedno živi v spominu, koliko dobrega bi lahko obrodila, da je rasla v strahu božjem! Tudi tu gori je nekaj rumenih, in najbolj bo, če splezam po nje, da jih ne ogloje mrčes!«

Vstal je, da bi splezal na drevo. –

Splezal je na drevo. Med z mahom obraslimi vejami se je stiskal kvišku, dokler ni došel do vrha, kjer je zaužil rumeno sadje. Potem pa jo je zopet odrinil navzdol. Tedaj je opazil na veji, ki je segala do graščinskega zida, staro ščinkavčevo gnezdo. In iz dalje se mu je videlo, kakor bi čepela drobna jajčka v tem gnezdu. Zategadelj bilo je naravno, da se je dečku vzbudila radovednost v duši in da je želel preiskati malo gnezdišče. Lagano se je spustil po veji proti zidu ter končno prilezel čisto do zida in do starega gnezdišča. To je bilo prazno, in samo nekaj suhega, pikasto listastega listja ležalo je v njem, kar se je videlo iz dalje kakor drobna jajčka.

»Kje se naj sedaj v jeseni dobe ptičja jajca po gnezdiščih, zjezil se je Vid, »in sam peklenski satan me je udaril s slepoto, da sem videl nekaj, kar se vidi le v cvetoči pomladi!«

Ozrši s po steni navpik, opazil je ravno nad sabo malo okence v debeli zidini. Bilo je tako tesno, da bi se človeško telo nikakor ne bilo moglo preriniti skozi njega lino na prosti zrak. Kdor je bil torej zaprt v prostoru, kamor je to okence dajalo ravno svetlobo, bil je dobro spravljen in shranjen brez čuvaja in brez železnih stebričev, s katerimi so sicer zapažena okna pri ječah.

Vid se je naslonil ob steno ter skušal pri oknu pogledati v skrito sobo, ki je tičala za njim. Zidovje je bilo tako debelo, da ni mogel z roko doseči do umazanega stekla, katero je zapiralo pot vsakemu daljšemu pogledu. Že je hotel zopet odriniti po veji, kar ga prešine misel, da morda tiči za umazanim tem oknom gospa Ana Rozina.

Z vso močjo svojega mladega glasa zaklical je proti oknu:
»Gospa Ana Rozina, oj preljuba gospa Ana Rozina!«

Zaklical je dvakrat in trikrat. In glejte, pri zadnjem klicu odprlo se je umazano okno globoko v zidu in prikazal se je drobn obrazek gospe Ane Rozine, ki je bil tedaj tako bled, kakor da je zlit iz samega belega voska.

»Jaz sem, Vid sem,« zaihtel je dijak od samega veselja, »in z vašim gospodom vas iščeva že dolgo časa! Sam Jezus Kristus mi je pomagal, da sem splezal na to hruško Gospodično!«

»Vid,« izpregovorila je gospa, »poglej, tu sem so me zaprli, da morem komaj dihati. Ali veš, čemu so me zaprli? Vedno mislim na našega gospoda in morda me je ukazal cesar zapreti, ker sem se predrznila ljubezen gojiti do njega, ki je tako visoko nad mojim stanom.«

»Nikar ne vzdihujte, preljuba gospa! Vaš gospod je tu in jaz sem tu! Gotovo vam pomagava! Vi ne veste, kako je žalosten gospod vitez Janez!«

Ravno v tistem hipu prikazal se je na ovinku tik grajskega jarka – Jurij Ljudevit. Neprestano je zrl s kalnim očesom na hruško Gospodično, na kateri je bil že iz dalje uzrl nekaj sumljivega. Bil je pijan in v silni razburjenosti. Tako močno je stopal, da je letal pesek na vse stani in da so mu ostroge glasno rožljale. V roki pa je držal samokres z napetim petelinom.

»Zdelo se mi je,« izpregovoril je škripaje, »da lazi neki polh tu gori! In ta tepec, ta Ručigaj spi! In pravil sem Aricagi in Simonoviću, kako dobrega čuvaja imam! Oj ti prekleti hudič ti!«

»Jezus Marija, Jurij Ljudevit je tu!« zaječal je dijak na veji. Otrpnilo mu je telo, a se niti ganiti ni mogel. Oni je obstal pod hruško in v silnem srdi škripal z zobmi.

»Zdelo se mi je, da sem čul konjska kopita,« vzdihoval je Vid sam pri sebi, »a sedaj je Jurij Ljudevit tu in umoril me bo! Gotovo me umori!«

»Hej, kaj počenjaš tam gori,« kričal je Jurij Ljudevit, in njegovo krvavo oko ujelo se je s trepetajočim pogledom dijakovim.

»Z gospo Ano Rozino sem govoril,« zajecljalo je revče v groznem strahu, »in sedaj vas prosim, da me nikar ne ubijte, preblagi gospod Jurij!«

»Z gospo Ano Rozino,« siknil je Jurij Ljudevit. »Da bi te peklo požrlo! Z gospo Ano Rozino! In to vse se je meni zgodilo, in na gradu Turjaškem!«

»Dvignil je brez usmiljenja velikanski svoj samokres ter ga sprožil proti dečku na veji, da se je pok razlegel široko naokrog. Ko se je dim razkadil, ležal je dijak Vid na zemlji, mirno, kakor bi spal. A njegova srčna kri pojila je tedaj rušo in korenine hruški Gospodični.

Hladnokrvno je Jurij Ljudevit zopet nabil samokres ter krenil potem k tovarišem, ki so ga čakali pred grajskim vhodom.

»Kaj si streljal?« vprašal je polkovnik Aricaga, ki je z junakom Simonovičem sedel v zelenem bregu. V bližini pa je stražil hlapec Cesare štiri konje.

»Kaj sem streljal?« odgovoril je Jurij Ljudevit zaspano, »po drevesu je skakala veverica in nad njo sem poskusil svoj novi samokres, katerega mi je prinesel knez Vajkard iz dunajskih zalog.«

»Ali si zadel?« oglasil se je Simonović.

»Sem, dobro orožje je. Tam pod hruško leži in mislim, da sem ji prestrelil srce! Ha, ha!«

Nekaj časa je potem opazoval grad ter dostavil:

»Pretiho je vse! Prijatelji, stvar mi ne ugaja! Nekaj tiči v tem gradu, kar mi ni pogodu. Ni ga človeka, in to je čudno, preklicano čudno!«

»Veš kaj,« kričal je Aricaga, »če tiči sovražnik v gradu, potegnimo sablje in z orožjem v roki ga naskočimo!«

In potegnili so orožje ter opremo ter oprezno šli v tihotni in samotni grad.

Tomaž Ručigaj in vitez Sonce sta še vedno sedela pri vinu. Prvi se je bil tako zelo nasekal kisle kapljice, da je vsak trenutek hotel pod mizo zlesti. Pamet pa ga je bila že prav davno zapustila.

»Prav tako je bilo, kakor vam pravim, santo padre,« kričal je, »in ne besedice drugače! Naša gospoda je hudič, in mi moramo večno zveličanje zastavljati za njo! Ali je to pravica, sveti oče! A je nebeško zveličanje kaj takega, kar se lahko pobere v vsakem kotu? Vprašam?«

»Resnico govorite, capitano, ali sedaj mi povejte, kako je bilo tisto noč!« odgovoril je Sonce.

»Tisto noč torej! Vse vam povem! Že popoldne pripodil se je naš Jurij Ljudevit na Turjaški grad in takoj sem opazil, da mu gore lica in da mu peklenski satan razsaja po krvi. Jaz tega tiča hipoma spoznam, če ga polt srbi. Saj ni bil takrat prvič na Turjaškem gradu! ›Ručigaj,‹ dejal je, ›si li ti oseba, na katero se smem zanesti? Si li ti taka oseba?‹ – ›Rekel bi, da sem,‹ odgovorim mu z vso odločnostjo; ›vsaj španjolski kavalirji zanašali so se name ter mi zaupali! Španjolski kavalirji pa so tisti, ki so najboljši po Nemškem in po Laškem in po Francoskem, menil bi!‹ Tako sem se mu odrezal ter mu po španjolski navadi od strani povedal, da v mojih očeh nima tiste veljave, kot španjolski kavalir! In tudi je nima! Kje pa jo naj vzame, če niti ne ve, za katerim plotom se je rodil!«

»Kaj vam je odgovoril?«

»Kaj mi je hotel odgovoriti, če je vse res, kar sem mu pravil! Malo je pordečel in malo se je srdil v srcu, in to vse radi tega, ker je Tomaž Ručigaj španjolske kvalirje bolj cenil nego njega, bastarda. ›Dobro, dobro!‹ pričel je potem, ›saj te poznam, da si zanesljiv in da si nekaj sveta skusil! Zatorej si bil tudi prvi, na katerega sem pri ti stvari mislil. In tvoja škoda ne bo, Tomaž!‹ Ob tisti priliki stisnil mi je dva španjolska trdnjaka v roke, da so mi kar žile zaražale po celem telesu. Res sem drugi dan potem od ranega jutra do pozne noči tam spodaj tik ceste pri Miciki pil sladko vino za nje, in še druge sem napajal! Rekel mi je nato Jurij Ljudevit: ›Mlado žensko imam in ne imel bi rad, če bi me drugi opazili ž njo!‹ – ›Resnica je,‹ odgovoril sem, ›z mlado žensko je človek najraje sam, vsaj španjolska navada je to, ha, ha!‹«

Tomaž Ručigaj spil je merico vina, da bi se oddahnil od težkega pripovedovanja.

»›Mlada ženska,‹ dostavil sem še, ›je pa tudi nekaj takega, kar se more dobro spraviti in kar se drugim ne posoja, ha, ha!‹ Pohvalil je Jurij Ljudevit mojo modrost ter izpregovoril: ›Vse je lepo, kar pripoveduješ, a najlepše bi bilo, če mi poveš, kam naj skrijem tisto mlado žensko. Ni li v gradu čumnate, kjer bi je nikdo ne zavohal, ker vem, da jo bodo iskali in vohali za njo?‹ Pogledal me je kakor ris ter treščil z nogo ob tla, ko mu predolgo nisem odgovoril. – ›Vraga, odgovori mi kaj, saj vendar poznaš vse kote tega gradu!‹ ›Poznam jih, milostivi gospod,‹ tolažil sem ga, ›in zagotovo vem, da se bode dobil kotiček za vas in mlado vašo gospodično! Tu je predvsem čumnata Martina Lutra, v kateri se je skrival, ko so ga bili nemški cesarji zapodili, in so ga potem pitali turjaški grofje, da ni izgubil debelega trebuha.‹ Vi tega še ne veste morda, santo padre, ali vendar je živel tu na turjaškem gradu Martin Luter, in

hudič se mu je prikazoval, in bratovščino sta pila, da se je vse kadilo in po peklenškem ognju smrdelo!«

»Sem že tudi nekaj bral o tem,« izpregovoril je Sonce, »dasi je težko verjeti, da bi bil tisti pogubljeni menih zašel celó v našo Karniolijo!«

»Jaz pa dobro vem, da je bil tu! In Juriju Ljudevitu sem dejal: ›Najbolje bo, če jo vtaknemo v Lutrovo sobico. V debelem zidu tiči in samo malo okence ima in še to je skrito za vejami hruške Gospodične, ki stoji spodaj tik grajskega zidu.‹ Ugajalo mu je, kar sem govoril. ›Tvoja škoda ne bo, Tomaž Ručigaj, če mi boš ob ti priliki spodobno in zvesto služil. Ti me poznaš, da sem dober človek in da denara rad odpada od mojih prstov. A tudi zverina sem lahko, če se prevarim tam, kjer sem zaupal! Zapomni si to, Tomaž Ručigaj, da se ti ne bo slabo godilo na zemlji! Danes ponoči ti jo pripeljejo in glej, da jo varno spraviš v Lutrov zaboj! Tudi na hruško Gospodično pazi in na okence za njo! Z Bogom, prijatelj Ručigaj, vedi se dobro, če ti je ljub tvoj trebuh in želodec v njem!‹ Že je hotel odriniti, pa se je vrnil in dostavil: ›Ženica bo prej kot ne tarnala, jokala in solze točila! Vse po nepotrebem, ker vem, da me ljubi, da je torej blago za mé, gospod Ručigaj! Obračaj skrb v to, da ne bo nepotrebega krika in ihtenja. Sicer si mi pa odgovoren, s svojim malopridnim življenjem odgovoren, da se bode lepo ž njo ravvalo. Ne pozabi, da je to blago za mé, gospod Ručigaj!‹ Še enkrat me je zelo osato pogledal, potem pa skokoma oddirjal proti belemu mestu!«

»In vi, capitano, kaj ste počeli nato?«

»Pripravil sem Lutrovo čumnato in jo pomedel. Vi si niti ne sanjate, kje tiči ta kurnik! Tam zgoraj v veliki dvorani, kjer vise po stenah podobe grofov turjaških, visi med temi gospodi tudi bleedoličnega Turjačančka slabotna oseba na zidu. To žival, kateri

se prav vidi, kako jo tišči železje, in katera ni bila za drugo na svetu, nego da je dobro jedla in pila, uvrstili so torej tudi med grofe turjaške in nje grižasti obrazec pribili na steno. Ali na tej podobi je spodaj skrito pero, in če pritisnete na to, odpre se vam vhod k Lutru in njegov kurnik, ki je bil tisti čas preprežen s pajčevinami kakor želodec psa, od lakote poginulega! Vse to sem očedil in prezračil. A na mizo sem postavil šop pisanega jesenskega cvetja, ker – santo padre – v meni je tičalo od mojega rojstva sem nekaj – kavalirja. Tako mi duše, da je tako!«

»Kdaj so jo pritirali tu sém?«

»V pozni noči so jo pripeljali, in meni se je, padre santo, smilila, do srca smilila, ker jaz sem dober človek, predober človek, da bi le kaj takih na svetu bilo! Pa jih ni, carambo!«

Zopet je izlil vso merico vina v jezi, da je na svetu le malo poštenjakov, ki bi se mogli meriti s Tomažem Ručigajem.

»Sedaj, pravite, da jo imate tu gori, v Lutrovi sobi?« vprašal je vitez s tresočim glasom.

»Dá, dá, tam gori čepi kakor golobica v golobjaku in noč in dan prejoka. To je revščina, pravim vam! Skrita je pa že tako, da je ne dobite, če do sodnega dne nosljate po gradu! Pa nikar ne zamerite, padre santo, da tako govorim!

»Cele noči prejoka, pravite?« – Da Tomaž Ručigaj ni bil že popolnoma pijan, čuti bi bil moral, kako je menih z zobmi škripal, ko je to vprašal.

»Saj veste, kaka je ženska. To vam joka za vsako malenkost, tako da ženska solza niti vinarja vredna ni. To jaz vem, ker marsikako solzo prejkale so krasne oči za me! Valga me dios, da je res tako!«

»Brez tolažbe krščanskega duhovnika ste jo pustili v njenem obupu? To ni bilo pošteno, to je bilo krivično, posebno od vas, ki ste tako rekoč tudi kavalir, senjor capitano!«

To je Tomaža pretreslo, da je pričel v hipu jokati.

»Saj se kesam, santo padre, saj se tisočkrat kesam! In danes ste vi tu, in krščanske tolažbe naj ji bodi, kolikor je more želeti. In s tem ključem vam odprem sobano – tu je izvlekel nekje velik ključ – in odprem vam tudi Martina Lutra zaboj, da laže pridete do globice nego gospod Jurij Ljudevit, ta prekleti jastreb, katerega bi morali na kolo nategniti, da bi mu vse pregrešne kosti popokale po pregrešnem telesu! In zagotavljam vas, sveti oče, tako mi svetih ran Kristovih in vseh bolečin njegove božje porodnice, da je ni moči, ki bi mogla zabraniti, da bi vas ne popeljal k nji, ki joka tam gori. Sveti oče nebeški, če pride sam Jurij Ljudevit ter bi se hotel nama ustavljati, spoznal bi bistrega jezdarnika Tomaža Ručigaja, ki je grešnike krstil nekdanj ob Labi in ob Reni ter so ga poštenjaki častili in čislali po španjolski navadi!

Pravim vam, sveti menih, da pride Jurij Ljudevit sam in da mi le edino zoprno besedo izpregovori, pa mu premerim s starim svojim mečem čreva ter mu v usta povem, da je grešnik in malo prida, ki naj si v čast šteje, če pogine pod mojo roko, katera je morila že boljše može, nego so bili roditelji tega paglavca, tega Jurija Ljudevita!«

Tedaj se je Tomaž Ručigaj dvignil izza mize ter je v svoji pijanosti z otročjo oholostjo zakričal proti vratom: »Jurij Ljudevit, prikaži se, zver turška!«

In klic le-tá ni ostal brezuspešen.

V tistem hipu so se odprla vrata na stežaj in na pragu prikazal se je Jurij Ljudevit z bledim svojim obrazom in z golim mečem v roki. Tik njega tiščala sta v malo sobico polkovnik Aricaga in junak Simonović ter s svetlim orožjem zabranjevala izhod.

Tomažu Ručigaju zavrtela se je tedaj mala čumnata okrog in okrog; vse mu je plesalo pred pogledom; a v tej vrteči se zmešnjavi

tičal je kot nekako središče gospoda Jurija Ljudevita temni obraz, okrog katerega so se strahovito blesketali svetli meči. Pričel se je tresti stari pijanec in prešinil ga je takov strah, da se je čulo, kako so mu klopotalale čeljusti.

Vitez Janez je v trenutku izprevidel svoj nevarni položaj. A vendar ga niti za trenutek ni zapustila bistrournost. Premeril je z jastrebovim očesom malo sobico. Nikjer ni bilo izhoda! Tam pri vratih stal je Jurij Ljudevit s svojima tovarišema, in pričakovati je bilo, da bodo na mah planili z mečem po njem! Postati mu je mogla edina rešitev – edino okno! To je takoj vedel! Na srečo je bilo odprto in toliko široko, da je človeškemu telesu dajalo primerno prostora, če se je hotelo zriniti skozi njega. Vitez Sonce obrnil se je z obrazom k steni ter se sklonil pod mizo. Pri tem pa je bliskoma spravil dolgo haljo raz sebe ter izza pasa potegnil ostro bodalce.

»Pijan menih in pijan vratar!« izpregovoril je Aricaga srdito, »kaj nam hočeta ta dva!«

»Čakaj malo!« vpil je Jurij Ljudevit! »Ručigaj, svinja, ali tako izpolnjuješ moja povelja! S kom pijančuješ tu notri? :«

»Plemeniti gospod – Jurij – Ljudevit! Nedolžen sem – menih me je zapeljal!« Tomaž Ručigaj je sekal z rokami po zraku ter z veliko težavo spravljal besede iz grla. Pri tem odpadel mu je debeli ključ, s katerim je hotel odpreti vrata menihu, da bi prinesel duševne tolažbe zaprti gospodični. Ta ključ je padel pod mizo, kjer se ga je polastil vitez Janez.

»Nedolžen!« zastokal je Tomaž Ručigaj še enkrat, potem pa so ga zapustile moči in kakor posekan hrast je telebnil po sobi, da je s svojim debelim trebuhom v hipu pregradil ozko čumnato čez in čez. Tisti trenutek porabil je Janez Sonce v svojo korist. Kakor strela planil je izza mize, kjer je bil na tleh zapustil znak svojega meništva, ter priskočil k oknu. Tam pa se je kakor urna veverica

zmuznil po steni navzdol, da je kar migoma izginil onim v sobi iz pogleda. Njegova sreča je hotela, da je bil grajski zid nagnjen nekoliko, ter je proti tlom debelejši in debelejši postajal. Tudi je imel vitez toliko previdnosti, da se je uprl z bodalcem v zid, tako da je bolj polagoma drsal navzdol, ker se je ostro jeklo zadrževalo v zida razpokah. Strgalo se mu je nekaj obleke, v ostalem pa je brez škode zdrknil k tlom, in to tembolj, ker je priletel ravno na kup gnoja in smeti, ki se je že od nekdaj ondi nahajal ter je kvaril zrak na dvorišču Turjaškega grada.

Ravno, ko je vitez hotel pri oknu izginiti, spoznala sta ga Jurij Ljudevit in polkovnik Aricaga.

»Tako mi vseh hudičev, Sonce je tu!« zatulil je polkovnik ter izvlekel izza pasa velikanski svoj samokres. Tudi Jurij Ljudevit pograbil je po svojem samokresu ter napel petelina. Hitela sta k oknu. Ali oba opoviralo je široko telo pijanega Tomaža Ručigaja, ki je kakor v sladkem spanju še vedno raztezal onemogle ude po umazanih deskah. V besni togoti suvala sta ga v trebuh ter ga tudi med kletvinami odrinila na stran. Ko sta potem dospela k oknu, imela sta priliko opaziti, kako se je Janez Sonce ravno vzdigoval z gnojnega kupa. Dvignil je obraz ter ju s krvavim pogledom opazil pri oknu. Trenil je z roko za pas po samokresu ter ga izstrelil proti oknu. Zadela je svinčenka tik okna v zid, da sta šipa in apno zapršla na vse strani. To je prejkone rešilo vitezu življenje.

»Aricaga, streljaj!« zatulil je Jurij Ljudevit. Oba sta namerila na onega, ki je z dvorišča uhajal ter s pestjo grozil proti oknu. V hipu sta izstrelila samokrese, da se je razlegel pok po ozkem dvorišču. Ko se je dim razkadil, lovil se je Janez Sonce z roko po sivi steni, z drugo pa je grabil po levi rami, kjer se mu je cedila rdeča kri iz obleke.

»Ta jo je iztaknil,« kričal je Aricaga. »Vsaj levo perut sva mu razdrobila, da ne bo mogel odfrčati več.«

»Tako mi svete matere Božje,« dostavil je Jurij Ljudevit, »sedaj ga imam v pasti in danes se bode te uverili, prijatelji, da Jurij Ljudevit ne pozabi besede, če se mu je rekla proti časti! Da bi le preveč zadet ne bil! Ženico mu hočem pokazati in vpričo njega snubiti za njo, da se mu polajša smrtna ura. Zadel sem ga jaz, ker sem mu ravno v levo ramo meril!«

»Tudi jaz sem tja meril,« ugovarjal je Aricaga, »in ne ve se, čigava je svinčenka, ki tiči vitezu v kosteh. A jaz imam preklicano gotovo roko, kar bi o tebi ne trdil, Jurij, posebno, če si pijan. Danes si pijan!«

»Pustiva prepir,« odgovoril je Jurij Ljudevit hladno, »in pogledajmo raje na dvorišče, kaj počenja obstreljeni naš vrabič ondi!«

Drli so na dvorišče. Ali prostor, kjer je še ravnokar slonel in ječal vitez Janez – bil je prazen. Na tlaku je ležal sicer njegov samokres, in tudi se je poznalo nekaj rdečih lis po steni in po zemlji. A ranjenec sam bil je izginil, kakor bi ga bila sapa odnesla.

Usuli so se pred grad ter prebrskali vse grmičevje daleč naokrog, ali ranjenega viteza vendar niso iztaknili.

XII

Zgodaj zjutraj ravno tistega dne zapuščala je precej številna družba belo Ljubljano ter prijezdarila pri Dolenjskih vratih na mah, kjer so hoteli po divjih racah streljati. Sam cesar in njega stric, nadvojvoda Viljem, bila sta lovcem na čelu; posebno zadnji kazal je veliko lovsko navdušenje ter izpraševal Volka Engelbrehta z vztrajno milostjo, če je po mahu obilo pertunine in če se pridno strelja in pobija.

Stopivši iz mestnega ozidja, krene četa po mehki senožeti proti Ljubljanici, kjer je čakalo primerno število čolnov, po katerih so se lovci, pustivši konje slugam, hipoma posedli. Leopoldu pa je obsedel na konju, voščil svojemu stricu prijetno zabavo, potem pa se obrnil k deželnemu glavarju ter dejal: »Sedaj na Turjak, ekszellenca!« Bil je prav dobre volje, in Volku Engelbrehtu bila so odprta nebesa, da je gledal v deveto nebo.

»Veličestvo!« viknil je ter se v sedlu tako globoko priklonil, da je s svojim obrazom zadel skoraj ob konjevo grivo, »predrznem se še enkrat odsvetovati od tega pota! Če nas obišče naj najmilostivejši gospod v gradu naših pradedov, moram se vsaj nekoliko pripraviti! In še na smrtni postelji bom se sramoval, da sem na Turjaškem gradu sprejel svojega veličastnega vladarja med golimi stenami in pri prazni mizi!«

»Pomirite svojega duha, gospod glavar,« odgovoril je Leopoldus, »saj toliko imate vendar v shrambah turjaških, da se bomo opoludne najedli mi in naši konji. In če ne, bomo lakot trpeli! Imel bom vsaj priliko opazovati, kako bo raztezaval naš Lobkovic svoj obraz, ko je vendar tako nerad lačen in ki je za dva in tri, če sedi pri polni mizi!«

Dvorniki so se spodobno zasmeli. Velikega gospoda dovtip zdel se jim je preizvrsten in tudi so se radi smejali na račun imenitnega, a tedaj – ko je Janez Vajkard še vedno imel v svoji roki celo moč in veljavo – še nikomur groznega veljaka. Nekoliko let pozneje ne bil bi se pač upal nikdo smejati se dovtipu, namenjenemu proti knezu Lobkovici, ki je bil tedaj s svojo bistrostjo izrinil Janeza Vajkarda iz cesarjeve milosti ter ga poslal v pregnanstvo v ravno tisto belo Ljubljano, ki je tedanje dni gledala najvišjo srečo in slavo onih, kateri so tedaj zastopali kruto in oholo turjaško pokolenje.

Smeh ni spravil kneza Lobkovica v zadrego. »Presrečen sem, dejal je lahkodušno, »da me Vaše Veličastvo opazuje še med jedjo in da še tedaj vzbujam pozornost svojega premilostivega gospoda!«

»Naš Lobkovic,« izpregovoril je cesar, »ima jezik in zobe v svoji oblasti in uverjeni smo, da si bode ž njimi pridobil še mnogo slave!«

»Posebno z zobmi,« dostavil je Janez Vajkard zlobno, »s katerimi je posebno pečenkam na mizi nevaren, Veličestvo!«

Zopet so se smejali dvorniki, opazivši, da je Leopoldus s povšečnostjo začul neokorni dovtip svojega prvega ministra. Posebno glasno se je zasmel – v kolikor se je sploh smel smejati v cesarjevi družbi – Janez Vajkard, in prav videlo se mu je na ošabnem obrazu, kako mu dobro de, da je na vse rano jutro smel

zasmehovati svojega nevarnega nasprotnika, o katerem je predobro vedel, da rije proti njemu kakor krt pod zemljo.

»Veličestvo,« odgovoril je Lobkovic hladnokrvno, dasi se je srdil, »moji zobje so za sedaj moja edina moč, in radosten sem, da mi še trdo stoje v čeljustih! Pač pa opazujem pri našem vojvodi, da izgublja zobe, da se sumljivo stara in da bode Vašemu Veličestvu skrbeti za sposobnega naslednika!«

Prebledel je Janez Vajkard in strupeno je pogledal po Lobkovicu. A smejati se sedaj ni upal nikdo; še celo cesarju se je za trenutek ulegel mrak nejevolje po mlademu obrazu. Potem pa je hitro izpregovoril: »Ničesar ne odgovorite, vojvoda, ničesar mu ne odgovorite! Lobkovic bi rad pokvaril dobro voljo svojemu gospodu, ali danes v tem prekrasnem jutru ne dopuščamo, da bi z ostrim svojim jezikom sekal po zvestih nam služabnikih. Takoj ga tudi kaznujemo s pregnanstvom ter mu proti cesarski svoji nemilosti nalagamo, za kratek čas zapustiti naš dvor. Zajezdite konja in pred nami dirjajte na Turjak in glejte, da nam preskrbite ondi stanovanje in vse potrebno! Za toliko časa vas odpuščamo v nemilosti!«

Navzlic temu ponudil mu je cesarsko svojo roko, katero je knez gorko poljubil, govoreč: »Dicto audiens sum, augustissime imperator!« potem pa je zabodel ostroge konju v trebuh, a se je visoko vzpel, zavihtel široko klobuk po zraku ter vzkliknil:

»Vivat Leopoldus!«

Oddirjal je po cesti proti Turjaku, klobuk pa si je dejal na glavo šele tedaj, ko je bil družbi izginil iz pogleda, ko je vedel, da ga več ne vidi cesarsko oko. Tako globoko bil je vdan svojemu velikemu gospodu!

Po ti cesti odrinil je potem tudi Leopoldus. Le malo dvornikov imel je s seboj; v varstvo izborni ti družbi pa je jezdilo za njo deset oboroženih hlapcev. Ubogi kmetič, ki je tik ceste ril po

neplodovitem polju, pa se je čudom čudil, kako da je zašla tu sem ta oborožena tolpa, danes, ko je vendar vse odhitelo v belo Ljubljano, da bi gledalo cesarja in vladarja. In če bi mu bil kdo pravil, da je óni mladi človek, ki je, skoraj revno opravljen, jezdi tam po cesti z manjšim spremstvom, nego so ga imeli Turjačani, kadar so jezdili mimo, sam cesar Leopoldus, smejal bi se mu bil v lice, češ cesar nosi zlato obleko in spremlja ga cela armada, če se prikaže na dan!

Navzlic zbadljivem napadu Lobkovica proti vsemogočnemu ministru ostal je cesar židane volje tisto jutro. Počasi so jezdili po beli poti ter opazovali okolico na vse strani. Pričetkom je ležala po mahu gosta megla, a skoro se je vzdignila ter se razvlekla proti jasnemu nebu. Odprl se je pogled na širno barje in na hribe, ki ga obkrožujejo v ozadju.

Njegovo veličanstvo bilo je na vse kraje radovedno. K sebi poklical je Volka Engelbrehta in Janeza Vajkarda ter vprašal sedaj po tem, sedaj po onem. Sreča Turjaških cvetela je tisti dan šopirno, in kakor pomladanskega sonca rahli žarki razlivala se je cesarjeva milost nad Janeza Vajkarda in ponosnega njegovega brata. Ali že so se zbirali črni oblaki, ki so grozili zakriti to sonce ter s hladno točo posuti šopirni cvet šopirne sreče turjaškega pokolenja!

Knez Vencel Lobkovic je potem jezdil po slabi cesti ter kuhal srd v častihlepni duši svoji. V zasmeh je bil dvornikom, in ti Turjačani ravnali so ž njim, kakor da je kak dvorni šaljivec! Ali hotel jim je stopiti na tilnik ter jih ponižati, da se bodo zvijali kakor črvi v prahu! Prilika že pride in sveti Devici je hotel zidati kapelico na svojem gradu, če mu pomaga, da bode ponižal turjaškega kneza! In prej ko pride pomoč, lepša bode kapelica! Napočijo časi, ko se dvorniki v njegovi navzočnosti niti sopsti ne bodo upali, ali danes –

Ravno v tistem hipu spotaknil se mu je konj ob kamen sredi pota. S kopita odletela je podkev ter žvenketaje zdrknila v stran. Prebudil se je knez iz svojega zamišljenja ter šele sedaj opazil, da je bil medtem zašel v ozko samotno dolino. Tik pota je med gostim vrbovjem in olšjem šumel potok in napravljaj tu in tam v ilnati zemlji precej globoke tolmane, obraščene z bičjem in ločkom. Na drugi strani pota dvigalo se je s smrekami in bukovjem prepreženo strmo robovje, s kojega se je tedaj, ko je knez svojega konja ustavil, vzdignila mnogobrojna tolpa divjih golobov ter z močnim šumom plaho odplula v zakajeni mah. Na vse strani obračal je knez svoj obraz, da bi opazil kje človeško selišče. V nasprotnem bregu čepelo je pač nekoliko revnih koč in dim se je vzdigoval s slamnatih streh – ali te so bile preodaljene in tudi ni bilo upati, da bi se s težkim konjem dalo do njih! Tu v dolu pa je vladala popolna samota. Da se ni strnad oglašal s svojim tožnim čivkanjem v smrečju in da se ni stržek jezil po gosti šumi okrog vode, bi naš knez ne bil čul niti najmanjšega nemira.

»Vrag vedi, kje sem?« izpregovoril je sam s sabo. »Tega turjaškega gnezda tudi ni nikjer ugledati, dasi se mi je pravilo, da je pokrita cela gora ž njim in da je pri nas doma malo takih gradov! Zgubil sem podkev, in če mi živinče hromo postane, pripeti se mi lahko, da prikrevsam na Turjak, ko je njegovo veličastvo že davno zopet proti Ljubljani odrinilo. Sveta Marija, sedaj mi pomagaj!«

»Ha, ha! Tičimo v pasti! Ha, ha!«

Zopet se je smejal nekdo nad knezom Lobkovicem! Poprej v prvi osupnjenosti premeril je le-tá dolino na vse štiri vetrove, samo bližnjo svojo okolico puščal je iz pogleda. A ravno tu, tik njegovega konja skoraj, raztezala je na zelenem mahu dolga človeška podoba koščene svoje ude ter z zvitimi očesci blesketala proti knezu, prav kakor lisjak, če ugleda kuretino. Tudi se je brez

vsake spoštljivosti smejal ter gonil svoj »haha«, četudi je lahko opazil, kako je gospodu na konju kri zaihtela v belo lice.

»Ha, ha, smo v skopcu in ne znamo ne naprej ne nazaj! Oj, preljubi gospod, kako se mi smilijo!«

Prav pri nogah ležala mu je podkev, ali naš Kljukec se je delal, kakor bi je ne videl. Tudi se mu ni mudilo vstati in nikakor ni kazalo njegovo obnašanje tiste bojazljivosti, ki je navdajala tedanjega kmeta pred plemenito gospodo.

»Govoriš nemški?« vprašal je knez osorno.

»Nemški in laški, signore moj! In če mi plačate pot do paše v Bosno, naučim se vam tudi turškega, ha, ha!«

»Kje je prva kovačnica?« vprašal je knez dalje, in srbeli so ga prsti, porednežu s ploskim mečem pretipati hrbet.

»Kovačnica? Na gradu jo imajo! No, pa saj je prah mehak in do tja bode že še priplezal vaš vranec!«

»Pa mi vsaj pot pokaži!«

»Ne utegnem. Tu zdaj leži. Vmes so dolinice, žlebovi in skoraj povsod vlečejo se pota na hribovje za Kureščkom, meneč, da ste na Turjaku. Hej, jaz jih poznam, ta preklicana pota. Brez vodnika – pametnega moža težavno vam bo kreniti na pravo stezo. Taka je! Da naj Bog pomaga!«

»Koliko imam še do tja?«

»Več ali manj, kakor si pot izvolite! Želimeljska dolina je zavita in zamotana, da je malo takih na svetu! Ko bi vi vodnika imeli, žlahtni gospod, bi že bilo! Ali kje ga dobiti? Tu ravno tiči vrag. Jaz moram še nekaj časa ležati, potem pa hajd proti Ljubljani!«

»Morda se da tvoja stvar odložiti! Kako službo pa opravljaš?«

»V službi svojega dobrega gospoda sem.«

»Kdo ti je gospod?«

»Imenitni vitez Janez Sonce.«

»Do sedaj še nisem čul o njem.«

»Kaj, o Soncu niste čuli in tudi o njegovi zali gospe ne?«

Tu dvignil se je Kljukec z zelenega ležišča ter ognjevito znova povprašal: »Tudi o njegovi zali gospe ne?«

»Do sedaj še ne!« odgovoril je Lobkovic hladno.

»E, kaj ste spali, milostivi gospod! Vam niso še nič pravili o gospe Ani Rozini, ki ima mestnega ranarja za svojega očeta in viteza Sonca za svojega moža?«

»Pravi vitez mora biti ta tvoj gospod!«

»Nikar se ne pregrešite, gospod! Lepa ženska je, lepega telesa, lepih oči! In še celo turjaškim gospodom ni dalo miru in pograbili so jo ter jo vzeli in odtirali na svoj grad, ha, ha!«

Knez Lobkovic se je stegnil v svojem sedlu kakor zajec, ki sredi polja po sapi razmotruje, odkod mu preti nevarnost.

»Kaj so storili turjaški gospodje?«

»No, zakonskemu možu so vzeli zakonsko ženo in sami bi jo radi imeli! Če bi nas kdo kaj takega počel, napravijo mi sredi Ljubljanskega polja grmado in vso mast bi mu ocvrli s telesa kakor polhu, ki je z nosom obtičal v pasti. Ti turjaški gospodi pa se nič ne zgodi!«

»Kaj so storili gospodje na Turjaku? He, te prav umem?«

»Prav, prav! Zakonsko ženo so ukradli in moža so jih hoteli pobiti, ker jim je stal v potu!«

»Ti se šališ ter misliš, da imaš kakega grajskega pisarja pred sabo!«

»Kaj se bom šalil, kaj bom to mislil! Oj jaz jih poznam gosposke obraze, in koj ga spoznam grofa od strežeta! Vaš obraz, milostivi gospod, zlit je iz prave in dobre rude. Če bi le jaz vaše gradove imel in vaše cekine, ki jih kar čujem žvenketati v dnu

vaših žepov. Kaj se bom šalil? Sicer pa greste tako na Turjak, in če gori pridete, pozdravite mi Ano Rozino.«

»Moj Bog, ali je še vedno v gradu!« vzdiknil je knez raznena-den in v duhu je polagal temeljni kamen svetišču, kojega je obljubil zidati v čast Božji porodnici.

»V gradu in pod težkim ključem! Njen mož, naš ubogi vitez Janez, pa tiči v grmovju pod Turjakom ter milo ječi, ker mu je Jurij Ljudevit razstrelil ramo, da se mu vidi skoraj do srca!«

»Jurij Ljudevit! Kdo je to?«

»Jurij Ljudevit; ga li ne poznate našega Jurija, ki nam je ukradel Ano Rozino, da bi spal pri nji, za hrbtom njenega moža! Hudič je in Bog zna, če je krščen po krščanski veri. Turjačan je in njegov oče, pravijo, je koj za cesarjem: iz iste skledе jesta in iz ene in iste mošnje denar rabita! Dobre čase ima pri cesarju in ime mu je Janez.«

»Janez Vajkard! Brat glavarjev?«

»Ravno tisti, milostivi gospod! Njegov sin pa tiči sedajle na Turjaškem gradu in Bog ve, kaj se je že vse zgodilo, ha, ha!«

»Kolikor mi je znano, Janez Vajkard nima sina!

»V zakonu ga nima, mogoče, da ga nima! Ali zunaj zakona je še široko polje, na katerem marsikaj zrasede. Saj veste, kaj hočem povedati, ha, ha!«

Tu se je Kljukec od samega veselja s koščenimi rokami tolkel po tankem svojem trebuhu. »Zunaj zakona tudi rož'ce cvetó, moj dragi, in dostikrat je še lepše kot v zakonu, ha, ha!«

»Janez Vajkard ima nezakonskega sina!«

»Od glave do nog je nezakonski! Pa kaj mu to škoduje? Belega kruha je sit vsako uro in vina je že popil kakor malokdo turjaških grofov, dasi se je rodil v zakonu in po postavah naše svete

vere. No, pa če greste na Turjak, vidite ga tako in recite mu, da ga pozdravljam!«

»Janez Vajkard ima nezakonskega sina!« vzkliknil je naš knez znova in v duhu je že gledal dozidano kapelico, posvečeno materi božji, ki mu je tako hitro priskočila v pomoč. »Njega veličestvo bode raztezalo oči, če se bo vse to zvedelo!

Moj ljubi Janez Vajkard, zdaj se bom jaz smejal. Čast in hvala božji porodnici, ki se me je usmilila! Čast in slava! Ave Maria, gratia plena!«

Tu je knez Lobkovic z veliko pobožnostjo in s kipečo gorečnostjo premolil »Češčena si Marija«, med molitvijo pa se mu je srce širilo v zvesti, da ima svojega nasprotnika v rokah, da ga lahko uniči. In uničiti ga je hotel!

Cesar je v tem dohajal po dolini. Dasi je bilo vroče, bil je mladi vladar vendar neprestano najboljše volje. Med živim razgovarjanjem dospelo se je k vznožju turjaškemu holmu. Ondi opazili so v svojo veliko osuplost kneza Lobkovica. Napravil si je bil ležišče pod senčnatim drevesom ter privezal konja k smrekovemu vršiču.

»Ali ni tu naj tajni svetnik Lobkovic?« vprašal je cesar in skoraž se mu je zamračilo lice.

Odgovoril mu je Janez Vajkard: »V senci leži, Veličanstvo, ter leno počiva, dočim mora visoki njegov gospod prenašati žarke pekočega sonca. Gotov še niti na Turjaku ni bil! In menda je tik pota zaspal kakor prosjak, če se je napil žganja. Taki so Vašega Veličestva najzvestejši služabniki!«

Knez Lobkovic pristopil je k družbi.

»Kako je to, moj ljubi tajni svetnik, da ležite tu v senci, ko se kopičijo stolpi Turjaškega grada ravno nad vami? Upali smo, da nas pričakujete pred širokim portalom z veselo novico, da ste pripravili nam stanovanje in našim konjem polne jasli!«

Skoraj nemilostno je govoril cesar te besede. Z globokim poklonom odgovoril je Lobkovic: »Veličestvo! S tugo mi je izvestiti, da je na Turjaku že vse zasedeno: pri jaslih zobljejo oves tuji konji in po sobah se šopirijo tuje osebe. Z orožjem v roki branijo mehke blazine, kjer sedé in polne mize, s katerih jedo.«

Temno je pogledal cesar ter dejal malone osorno:

»Knez Lobkovic! Prepovedujem si vsako prazno šalo. Utrujeni smo od slabega pota in prav močno že želimo, skočiti s sedla ter si odpočiti trudne ude!«

»Pri sveti Materi v Loretu prisegam, da ne bode Vašemu Veličestvu drugega ostalo nego storiti, kar sem storil jaz: vleči se v zeleno travo ter ustanoviti visoko taborišče pod milim nebom. Ali na gradu danes nimajo prostora za visokega vladarja in s samokresom ga pozdravljajo, kdor se danes približuje gostoljubni strehi gospodov s Turjaka! Silno sem nesrečen, da mi Vašemu Veličestvu boljšega poročiti ni mogoče!«

Tu je knezu Lobkovicu po celem obrazu zažarila škodoželjnost, in z neprikrito radostjo je opazoval, kako težko sta gospoda s Turjaka sedela v sedlih!

»Kaj pomenja to, Volk Engelbreht?« obrnil se je cesar k deželnemu glavarju, ker ga je vendarle osupnila resnost, s katero je Lobkovic vse to pripovedoval.

»To pomenja,« oglasil se je Janez Vajkard namesto glavarja, »to pomenja, Veličestvo, da je gospod knez ali sanjal ali pa kje med potjo preveč pil!«

»Brez dvojbe preveč pil,« dostavil je Volk Engelbreht strupeno, »ker bi sicer ne govoril kaj tako žaljivega za mé, ki mi bode največja sreča, pozdraviti Vaše Veličestvo na svojem gradu!«

»Ne razburjajte se, gospod glavar,« zavrnil ga je knez hladno, »kar sem povedal, gola je resnica. Ko je danes vitez Sonce hotel v grad, streljali so nanj, da je moral s krvavo rano odriniti!«

»Vitez Sonce!«

In Volk Engelbreht je prebledel, kakor bi niti kaplje krvi ne imel v nežnem svojem obrazu.

»Naj mi je dovoljeno, Veličestvo,« – in tu je knez Lobkovic sklonil koleno v prah – »da razložim, česa je iskal vitez Sonce na Turjaku. Če mi je dopuščeno, potem bom govoril, Veličestvo!«

»Vitez Sonce!« oglasil se je tu Janez Vajkard, »krasnega varovanja imate, gospod knez! Ali ni to tisti človek, ki si je za ženo izbral ranarjevo hčer in ki je bil potem izčrtan izmed deželnih stanov?«

»Ravno isti!« odgovoril je Lobkovic brez strahu. »Izbral si je za ženo ranarjevo hčer, ki pa se je tudi drugim ljudem videla!

Videla se je tem ljudem tako zelo, da so jo s silo vzeli njenemu zakonskemu možu ter jo odtirali na Turjaški grad, kjer še sedaj zdihuje pod zaporom. Na njenega moža pa so streljali, da je komaj odnesel življenje, dasi ni zahteval ničesar drugega nego ženico, po cerkvi in božjih zakonih mu izročeno. In vse to se je zgodilo pod vlado našega velečastnega in slavnega cesarja in gospoda, na katerega bodo morda tudi streljali, če se bode v svoji pravicoljubnosti potegoval za stvar nesrečnega viteza!«

Vse je otrpnilo. Cesar sam vzdržal se je mirnega ter vprašal zamolklo: »Ali govorite resnico, knez, ali se samo šalite?«

»Čisto resnico, Veličestvo! Pri svoji čisti časti prisegam na to!«

»In zakonsko ženo so odtirali! In sedaj, ko sem jaz v mestu. Ne upam si verjeti kaj takega!«

»Vaše Veličestvo uveri se lahko samo! Tam gori pri gradu pričakuje nas vitez Sonce in hrepeni, pritožiti se pri najvišjem svojem gospodu!«

»In kdo se je predrznil vse to storiti?« vprašal je cesar in kar videlo se mu je, kako je vse zakipelo po njem.

»Prosim za najvišje varstvo, Vaše Veličestvo! Mogočnega nasprotnika si bom nakopal, če povem resnico, in svoje življenje stavljam si v nevarnost!«

»Govorite, knez, in imejte zavest, da se pod mojim varstvom, ki sem tudi v tej deželi za Bogom najprvi! Kdo se je predrznil izvršiti dejanje, ki niti v Turkih ni zelo v navadi? Tako mi svete Trojice, ostro sodbo hočem imeti! Sedaj govorite! Kdo je zločinec?«

»Jurij Ljudevit, in kolikor sem pozvdel, sin je našega Janeza Vajkarda!«

Knez Lobkovic je govoril te besede počasi in mirno. Napravile so primeren vtis. Dvorniki niso si upali niti sopsti, prav kakor bi čutili, da je to usodepoln trenutek zgodovinskega pomena. Sam Lobkovic je bil prebledel in utripalo mu je srce, ker je dobro vedel, da je sedaj smrtonosno zamahnil proti svojemu najljutejšemu nasprotniku. In Janez Vajkard? Tičal je v svojem sedlu ter bil prav podoba onemoglosti. Udarec prišel je tako nepričakovano, da je bil spretni diplomat v tem slučaju popolnoma brez orožja.

»Sin Janeza Vajkard!« zajechal je Leopoldus, ki sam ni pričakoval, da se bode stvar tako zasukala. »Moj Bog, Janez Vajkard vendar nima sina, kolikor je meni znano!«

»Oprostite mi, Veličestvo, da sem se premalo jasno izrazil. Jurij Ljudevit je nezakonski sin našega Janeza Vajkarda!«

Tedaj pa se je vzbudila pobožna navada vladarju, ki je bil izmed najzvestejših božjih služabnikov, kar jih je imelo habsburško pokolenje.

»Vi imate nezakonskega sina, Janez Vajkard!« vprašal je srdito. Leopold imel je še celo za Habsburžana silno debele spodnje ustnice, katere so se mu tedaj v jezi čudno zavlekle, tako da je postal celi obraz nekako grozen in strašen.

»Vi imate nezakonskega sina!« ponavljal je, in glas mu je zastajal v grlu. V tistem trenutku pa se je izkazal Volk Engelbreht večjega diplomata od svojega brata!

Da, za tisti trenutek rešila je hladnokrvnost deželnega glavarja prvega ministra ter slavo turjaške hiše. Volk engelbreht opazil je takoj, da je odpadlo mogočnemu bratu krmilo iz rok, in opazil je tudi, kako se visoka igra. Ni ga zapustila duševna bistrost kakor ubogega Janeza Vajkarda, ki je s potnim obrazom tičal na konju, da se je bilo bati, da hoče sedaj in sedaj omedleti. Naš glavar je torej skesanega lica zdrknil s sedla ter ležal v prahu na kolenih še prej, nego se je visoka družba zavedela, kaj da hoče. Dvignil je roki proti cesarju ter prosil ponižno: »Veličestvo, vsa krivda preži nad mano, ki sem najnevrednejši vaših služabnikov! Na me naj se izlije pravična jeza Vašega Veličestva!«

»Kako naj umejem vaše besede, glavar?« vprašal je cesar ostro, »Morda imate tudi kaj nezakonskega v hiši kakor naš Janez Vajkard? Ha!«

»Janez Vajkard je nedolžen! In če molči, dokaz mi je to o tisti neskončni ljubezni, katero goji za mé, slabega mu brata!

Če bom na smrtnem ležišču vse pozabil, te ljubezni, Janez Vajkard, pozabil ti ne bodem!«

Govoril je patetično in tako prepričevalno, da je Leopoldus pričel postajati nekoliko mehkejši.

»Govorite torej jasno,« pozval ga je temno, »saj vidite, kako mučni so nam in našemu spremstvu ti prizori! Čemu klečite v prahu ter govorite o svoji krivdi?«

»Edini grešnik sem jaz, Veličestvo, in Janez Vajkard je nedolžen, bolj nego prvi sneg v pozni jeseni!«

»Kako to?«

»Jurij Ljudevit je – moj sin!«

»Vaš sin! Vaš nezakonski sin!«

»Moj nezakonski sin, Veličestvo! Ali šiba je v rokah Boga, s katero me biča na stare dni! Biča do kosti!«

Nekaj čas je molčal cesar ter divgal svoje poglede proti gradu, ki se je ponosno belil raz zeleni holm.

»Slavnega pokolenja ste, Volk Engelbreht, ali da smo to prej vedeli, nikdar niste postali tajni nam svetnik! Govorite in povejte nam vse!«

»Moje življenje je v vaših rokah, Veličestvo! Samo enkrat me je zapeljal peklenski duh, a sem zašel s pravega pota! Ali ta greh, Veličestvo, preganja me sedaj dan za dnevom in najhujše pri tem je, da mi je narava do tega otroka vlila v srce čundo, prečudno ljubezen. Pred celim svetom prikrivam svojo sramoto, ali njen sad korenini globoko v srcu. Senca tega greha vlačí se za menoj kakor senca mojega telesa. Zaradi tega greha tepe me nadloga in tepe me Bog, tepla me bodeta – do trenutka, ko se bode sklenila zelena ruša nad menoj!«

Volk Engelbreht je govoril te besede s tako izvrstno premišljenim naglaševanjem, da se niti za trenutek ni čutilo, d mož taji svoje prave občutke ali da jih samo hlíni. Vse se je čulo naravno, iz srca skesanemu grešniku kipeče! Vtis na poslušalce bil je tak, kakor ga je gospod deželni glavar pričakoval. Omehčalo se je srce še celo cesarju, ki je dejal manj osorno: »Vstanite, gospod glavar!«

Volk Engelbreht je nato vstal ter dostavil: »Do vrha bi priklopela moja nesreča, če bi se Vašega Veličestva pravična jeza izlila nad nedolžnega! Kolikokrat mi je očital Janez Vajkard pregrešno ljubezen in kako gorko me je opominjal, naj se spokorim! Poslušal ga nisem, Veličestvo, in zategadelj gleda me današnji dan ponižanega, in kakor Job sem na gnojišču, dočim se je še včeraj moje ime kopalo v neskončni slavi in Vašega Veličestva milosti. Prav, ko sem se hotel dvigniti do najvišjega vrhunca te slave, udaril me je Bog ter mi odprl staro rano na pregrešni moji duši. Oj, da sem tebi bil pokoren, Janez Vajkard, nikdar bi ne bil tako zelo ponižan!«

Tudi Janez Vajkard je bil medtem zlezel s konja. Duševna zavest se mu je zopet povrnila in z diplomatsko hladnokrvnostjo pričel je nevarno stališče preudarjati. Priskočil je svojemu bratu na pomoč ter se mu v istem trenutku oklenil okrog vrata, tako da sta kazala brata podobo iskrene in najvdanejše ljubezni, ko sta se sredi družbe objemala. Prav kakor bi bila pri goreči tej ljubezni pozabila na celi svet, in še celo na visokega gospoda, ostala sta nekaj trenutkov v gorkem objemu. Ko pa je končno Janez Vajkard dvignil glavo s prsi bratovih, bil je že toliko diplomat, da so mu v očeh igrale svetle solze.

»In vi, Janez Vajkard, vedeli ste za vse to?« vprašal je cesar skoraj ginjen.

»Da, Vaše Veličestvo! In jemalo mi je spanje v marsikateri noči!«

»In molčali bi bil, da se je nevihta razburila nad vami in ne nad vašim bratom?«

»Molčal, in če bi se mi bi bilo življenje v nevarnost stavilo!«

Dolgo časa opazoval je vladar obraz svojemu prvemu ministru. Ali ta obraz videl se je sedaj, kakor da je od kamenja izsekan

in niti črtica se ni ganila na njem, ko je bliskal Leopoldov pogled po njem. Janez Vajkard čutil je sedaj zopet trdo in varno zemljo pod sabo; stal je tedaj zopet trdno.

»Da,« ponavljal je navdušeno, »molčal bi bil – do smrti. Mi Turjačanje smo že taki, da eden drugega ne zapuščamo!«

»Velika je vaša ljubezen, zategadelj naj vam bode tudi mnogo odpuščena! Sedaj pa poglejmo na Turjak, ondi hočemo dalje soditi!«

Govoreč pognal je cesar konja. Bil je potolažen. Olehčalo se je srce Janezu Vajkardu in občutke je imel, kakor da je ravnokar prestal veliko nevarnost. Knez Lobkovic pridružil se mu je. Strupeno sta se merila nekaj časa. Potem pa je siknil knez: »Čestitam, gospod vojvoda!«

»Na čem?« razsrdil se je Janez Vajkard.

»Na vašem bratu, ki se vam je o prvem času porodil!«

Cela družba odjahala je nato proti Turjaškemu gradu.

Tako je spodletel Venclu Lobkovicu prvi naskok, s katerim je hotel v prah podreti svojega najsilnejšega nasprotnika. Mati božja mu za sedaj še ni pomagala, in ostala mu je tolažba, da mu ne bode treba zidati kapelice nji v čast. Tolažil se je tudi s prihodnostjo ter sklenil, vse svoje moči darovati samo namenu, izpodnesti Janeza Vajkarda v cesarjevi milosti. Vedel je, da današnji prihodki ne bodo brez vplivov ostali v rahli in pobožni duši vladarjevi. Breg se je s tem dnevom pričel meliniti, in gotovo je, da bode Janez Vajkard nekega dne zdrknil v prepad! Kot krt hotel je knez Lobkovic riti pod zemljo ter prvemu ministru izpodriniti tla, katera so se mu danes zamajala prvič pod nogami. – Kar je knez Lobkovic upal tisti dan, vse se je izpolnilo, četudi leta pozneje!

Ravno takrat zbral je bil Kljukec svoje tovariše okrog sebe. Sedel je na smrekovem štoru in štel denar, pri čemer so se mu dolgi koščeni prsti čudno zvijali. Vsakemu je nekaj odštel, a vsakemu se je dozdevalo, da je dobil premalo. Največ obtičalo je gospodarju v žepu. A nikdo si ni upal godrnjati, ker so se bali svojega suhega gospoda. Tudi je temu izza pasa gledal dolg nož, in vsi so še pre-dobro spominjali, kako je bil s tem nožem okljuvan črni Tinač, ko se je nekdanj Kljukcu po robu stavljal. Molčali so torej vsi ter pokorno spravili tisto malo borov, ki so za nje odpadli od zapovednikov mize.

»Tako,« izpregovoril je Kljukec, »dobro letino smo imeli, Bogu bodi zahvala za njo in materi Božji na Šmarni gori! Sveta mamika božja na Šmarni gori, v zlat plašč si zavita in že dolgo me je bodel v oči, da bi ti ga vzel, ker vendar ne čutiš ne mraza ne vročine! Jaz sem pa revček, poleti mi je vroče in pozimi me zebe. Plašček sem ti hotel vzeti, a sedaj, ko si mi ti tako znatno pomagala, sedaj, ko si mi tega peklenskega kneza dala v pest, da so cekini kar deževali od njega, zagovoril sem se, da ti pustim še tisti plašček – za eno leto! Potem ti ga pa vzamem, in to tako gotovo, kakor je Bog v nebesih! To je, če me do tja ne ujamejo in mi ne napravijo ostre sodbe, da mi osekajo dolge roke, ali mi požgô z žarečim železjem ude, ali me obesijo na hrastovo vejo, ali me pa še celô nategnejo na hudobno kolo, da bodo zapokale kosti po meni, da bo joj in groza! Zategadelj se je pa treba varovati in kakor lisjak ob pravem trenutku odnesti telo in kožo. Ali ste vse pripravili?«

»Vse,« odgovoril je Tinač čmerno. »Pa tudi smo se še komaj najedli! In malo pospali bi radi, ko smo se vendar celo noč trudili za tebe in napolnjeno tvojo mošnjo!«

»Hudiča,« zjezil se je Kljukec, »ali češ zaspati ter spati toliko časa, da se prebudiš na sodni dan popoldne, da boš Boga gledal, ko bo ravno z apostelji vstajal ter se napravljal na veliko sodbo! Tam gori v gradu je sedaj gospoda in med seboj se kolje. Vrana ne izkljuje vrani očesa! Nekaj časa se bodo klali, potem pa se bodo zopet objemali in povpraševali: kje pa je Kljukec, da ga obesimo na kakovo vejo tik pota, kjer je vse to zakrivil?

Taka je! Da sem jaz tak tepec, kakor si ti, ljubi moj Tinač, obtičal bi tu v grmu, dokler ne pridejo dobri gospodje s težkimi verigami in me odtirajo na ljubljanski grad, kamor tako še kdaj prideva, jaz kakor ti!«

Smejal se je ter dostavil: »Hajd na noge! V treh tolpah jo odrinemo čez gore. Tinač, ti greš s svojo čedo na Mengeš; ondi ima Tonhovec tolsto tele in hlev se slabo zapira. Kar pri jaslih ga zakolji, in če se prebudi hlapec, porini mu tudi nož med rebra! Ti, enooki, pojdi s svojimi na Šmartin pred Kranjem! Ondi imajo gospod fajmošter debelo vrečo srebrnih tolarjev in vsak večer jih pokladajo pod vzglavje svoje postelje, da spijo na njih kakor kolkja na jajcih! Glej, d izviješ to posvetno blago pobožnemu možu, da mu odslej ne bo več delalo preglavice v spanju. Če se vrneš s praznimi rokami, izbijem ti še drugo oko in vržem te v Savo, pod Podveškim vrbovjem, da te požro sulci in lipani! Sam pa krenem na Zatičino, kje rje drugi dan semenj in kjer me gospod opat h kosilu pričakujejo. Sedaj pa le na noge, zverine! V sredo pred vsemi svetniki bom pri Savi, kjer je v Podveškem robu tista jama. Da boste vsi tam, in tudi ve, babnice! Če ne – boste hudiča gledali!«

»Sončev konj je tukaj,« vprašal je Tinač ponižno, »ali ga smem za sé obdržati?«

»Kaj, za sé obdržati? Ti dlaka nepoštена, konja obdržim jaz, da ga dam – gospodu nazaj! To je, če se še srečava! Odrinite!«

V hišo so pospravili posodo ter obložili svojo tovarno živino. Potem pa so se razpršili na vse štiri vetrove ter lazili po logih in skritih stezah ter stezali dolge roke po tujem imetju, dokler jih končno ni zasačila pravica ter jih obesila ali pa s kolesom pokončala. Danes bili so tukaj, jutri zopet tam! Bali se niso ne Boga ni vraga; bali so se samo enega, svojega koščenega gospodarja Kljukca, ki jih je z ostrim dolgim nožem obdržal v strogi pokorščini. Po odhodu drhali obtičal je pošteni Kljukec še nekaj časa na svojem štoru ter se tolkel z roko po trebuhu: »Ha, ha, to so teleta, to so teleta! Hi, hi!«

Potem pa je tudi le-tá izginil v goščo in popolni mir se je ulegel na zapuščeno krajino! –

XIII

Ko so se bili Jurij Ljudevit in tovariši uverili, da brezuspešno iščejo viteza Sonca, planili so v svojem srdu po nesrečnem in pijanem Tomažu Ručigaju. Izvlekli so ga izpod mize ter ga vlekli na široki hodnik. Polivali so ga ondi z vodo in topli ga s palicami, da se je nesrečnemu kapitanu takoj povrnila zavest. Ali v hipu mu je zopet prešla, ko so mu udarci kakor toča sulji na staro telo! Pustili so ga potem na hodniku z bulami in rogovi pokritega. Sami pa so s silo razbili vrata v dvorano, kjer so po stenah viseli temni obrazi ostrih gospodov s Turjaka ter se je samo tu in tam kakor svetla zvezda med meglami prikazoval rožnati obrazek gospe s Turjaka, katera je nekdanj ob stani v železje zavitega moža pretrpela in prevzdihovala dolgočasno življenje. Ti pa so se malo menili za turjaško preteklost, sedli so okrog dolge hrastove mize in prinesli si dali pijače, dasi so bili že pri odhodu pošteno pijani. Marjanica, grajska kuharica, morala je zopet zakuriti ter k ognju pristavljati široke lonce.

»Kdo bi bil mislil,« izpregovoril je dolgi junak Simonović, »da je tu pri vas tako prijetno! Leži jih nekaj Kranjcev v Karlovcu, a povem vam, da so to puste stvarce, in če ti tako revče izpije vina za orehovo lupino, telebne ti pod mizo, kot bi se bilo najhujšega

strupa nasrkalo. Sramota za deželo, da ima take sinove! Vidva pa sta mi vrla vinska pobratima, in pravično vama govorim, da me bode srce bolelo, ko bom zapuščal belo Ljubljano; a bolelo samo zaradi vaju! Vse drugo naj vrag vzame! Vse drugo ni vredno, da bi se pobasalo turškemu konju pod kopito! A vaju naj krščanski Bog živi!«

Pili so sebi v čast.

»Nikdar vama ne bom pozabil,« pričel je Jurij Ljudevit nato, »da sta mi današnji težavni dan posvetila vrla svoja meča, draga prijatelja! Da bode nekaj vročega praskanja, vedel sem, ker dobro poznam tega hudiča, viteza Sonca. Verujta mi, da bi nam bil dal opraviti, da ga nismo pri pijanem Ručigaju zajeli kot polha v duplu in da mu nismo s strelom razbili rame. Morda sedaj ravno umira kje za zelenim grmom in jaz mu ničesar drugega ne želim, nego da bi prav težko umiral in umrl.«

»Isto želim mu tudi jaz,« kričal je Aricaga, »ker mu še nisem oprostil besed, s katerimi me je opsoval tisti dan, ko je tebi palec odsekal.«

»Tedaj sem mu pravil,« govoril je Jurij Ljudevit veselo, »da mu bode še žal tistega dne. Danes mu je žal! V pozabljenem logu umira pozabljen, meni pa se prikazuje obljubljena dežela in sad bom trgal z drevesa, ki si ga je bil Janez Sonce sam sebi zasadil! In to je nekaj prijetnega, prijatelja!«

»Kaj namerjaš sedaj?« vprašal je Aricaga, in napele so se mu črte po obrazu. Jurij Ljudevit premeril je s pogledom širno dvorano in podobe zamrlih Turjačanov po zakajenih stenah. Potem je odgovoril: »V Žužemberk jo odpeljem in upam ob zeleni Krki nekaj lepih dni preživeti ž njo! Vse se je izpolnilo, kakor sem sanjal, in do dan hočem izpiti kupo sreče, katero je dobrotljivi Bog postavil danes pred me na mizo!«

»Ali so jo videl danes?« vprašal je Aricaga radovedno.

»Ne še! Ondi za podobo koprne kakor golobica v golobjaku! In povem vama, da mi srce nekaj upada, če se spominjam trenutka, ko bom stopil pred njo!«

»Kaj se boš bal ženske!« kričal je junak Simonović. »Ko sem s svojim praporom ležal še v Bihačgradu, povedalo se mi je, da ima paša v Mostaru ženo, lepšo od lune sredi jasne pomladanske noči. Tedaj je po meni vse gorelo in kri je tekla po mojih žilah razgreta kot topljeno železo. In kar je bilo najboljšo, tedaj še nisem bil oženjen in ne vkovan v jarem, ki tlači junaka, če se je vdal mehkemu zakonu. Z dobrimi tovariši odrinem proti Mostaru. Ondi podkupim starega skopljence, drugim pa posabljam glave! In hajd smo v haremu, da sami nismo vedeli, kdaj smo vanj prišli. Oj prijatelja, to so bili krasni dnevi! Zorna Zulejka slonela je na divanu in bila tako zaspana, da niti glavice ni dvignila po meni, vstopivšem junaku. »Si li ti, Mustafa,« vzdihnila je, »kako da prihajaš tako pozno?« Ali tedaj sem že ležal pred njo na kolenih ter ji govoril, da sem slišal v Bihačgradu o njeni krasoti praviti. kaj je storila? Malo je jeknila, hitro pa je dostavila: »Džaur si, a sivih las nimaš, k kakor jih ima moj Mustafa, ki je ljubljene prerokov.« Potem pa je šla brez ugovora z menoj, in Mustafa paša ruval si je las za lasom iz sive svoje brade in preroka je preklinjal. Jaz pa sem preživel z Zulejko krasne, srečne dneve, in danes vam pravim: vidite, tako so ženske, take so vse ženske! Kaj se češ bati, Jurij Ljudevit! Prvi hip bode malo jeknila, a potem šla bode s teboj, če boš hotel do konca sveta!«

»Simonović,« vmešal se je Aricaga srdito, »a če lažeš, stori to tako, da ne opazi vsak otrok, da debelo lažeš! Tudi ni lepo, da svojima pobratimoma tako težke laži na hrbet pribijaš! Vrag te vzemi! Znaš li, kje je to, ti prekleti bahač ti? Ne misli, da Aricaga

ni nič sveta videl in da je tisti Karlovec, kje noč in dan koruzo in suhe češplje žrete, kaj posebnega in imenitnega! Zatorej govori nama resnico, če nočeš, da ti z ostrimi meči ne pogladiva lažnivega jezika. Čuješ ti moške besede, he!»

»Aricaga, pijan si!« odgovoril je oni hladnokrvno. »Na svoje besede in njihovo resnico prisegam, če bi to zahtevali boljši junaki od tebe, ki si junak v besedah, v dejanjih pa novorojeno dete! Sicer je pa tu moj meč in s svojo ostrino mi poroči za vsako besedo!«

To rekši, pograbi po krivem svojem meču, ki je tičal pri steni v kotu, ter ga treščil pred se na mizo, da je vse zažvenketalo.

»Tako govoriš ti meni,« tulil je polkovnik, »ter mi groziš s krivo tisto šivanko? Kaj takega si jaz dvakrat povedati ne dam in s svojo krvjo mi boš plačal, ker si oglodal mojo čast! Še danes boš gledal hudiča, in to tako gotovo, kakor gotovo si razžalil mene, polkovnika Aricaga.«

»Na besedo tega polkovnika jaz ničesar ne dam,« oglasil se je Simonović.

»Ničesar!«

»Ništa, kakor pravi Hrvat.«

»Tako mi vseh nebeških vragov, za te besede ti vzamem umazano življenje!« Tudi Aricaga je posegel po težkem meču, ali tedaj vmešal se je Jurij Ljudevit v ta prepir, govoreč: »Kaj mi pomaga, če se vidva prepirata in med sabo rujeta? Moja kri ostane hladna pri tem in niti ne razburila bi se, če bi Simonović tebi Aricagu presekalo čelo, da bi se takoj usuli možgani na mizo. Mirujta torej! Ti si pil čez mero, Aricaga, in ne tuli ves čas in spravi svoj meč, ki si ga danes samo moji stvari posvetil! In ti, Simonović, imej potrpljenje s pobratimom, ki bode obžaloval svoje besede, ko se bode

pijanosti iz njega skadila! Odložita meče vstran in pijmo vino v miru, ker smo vendar vrli pobratimi!»

Nerada in godrnjaje odložila sta sablje v kot in gledala sta se temno, kakor psa na verigi, ki si kažeta zobe, renčoč in togoteč se.

»Prepirata se lahko pozneje,« govoril je Jurij Ljudevit. »Saj imela bodeta časa dovolj. Ali danes spomnimo se na kaj takega, kar bi nam vsem kri ogrelo brez prepira na hujskanje! Povem namreč vama, da se me je sedaj v zadnjem trenutku polastila čudna tesnoba, prav kakor bi se tresel pred trenutkom, ko bom s strastno roko posegel po zlatem klasu, ki je dozorel na polju viteza Janeza Sonca. Izpil sem že obilo vina, a rečem vam, da se mi kri kot mrzel led vlačí po žilah in da mi je časih pri srcu, kot bi tičal v hladnem grobu in bi se pod težko prstjo ne mogel niti ganiti. Zatorej potrebujem nekaj, kar bi mi kri razpraskalo in srce upijaniło, da se ne trese v trenutku, ko stopim pred rožnato Ano Rozino, katero naj Bog blagoslovi!

Vprašam tedaj, vesta li kaj takega, kar bi srcu in bojazljivi duši do moči pripomoglo? Govori, Simonović, he!»

»Jaz bi že nekaj vedel,« odgovoril je dolgi Hrvat, »a če povem, odprl bo škrbasti Aricaga usta ter mi očital, da lažem. To pa je bridka beseda, ljubi moj Jurij Ljudevit, in da se mi je kaj takega očitalo ob zeleni Kolpi, govorim ti resnico, da bi se očitalec ne vselil dolgo časa več slabega svojega življenja! Ali tu sem tvoj gost in tvoje vino pijem, zatorej molčiva jaz in bridko moje orožje!»

»Izlij ga kupo, dragi Simonović, in povej nam, kar veš! Aricaga pa moraš poznati: veliko laja, a rep tudi rad stisne med noge, kadar se mu vidi koristno bežati! Ha, ha!»

»Tebi na ljubo bom govoril, dragi moj Jurij Ljudevit, ker ti si mi vrl pobratim!»

»In ti meni, ljubi Simonović!»

»Jaz vem nekaj, kar človeku srce in dušo razvname, da gorita kakor slamnata streha, na katero je vrgel Turčin svoj ogenj! Poslušaj! Ko sem s svojim barjakom ležal še v Bihačgradu –«

»Je že zopet ta prekleti Bihačgrad tu!« renčal je polkovnik.

Ali Simonović ga je mrzlo prezrl ter nadaljeval: »Ležali smo torej v Bihačgradu in načeloval nam je vrli in visokorojeni gospod in baron Janković, katerega spominu bodi večna slava (tu izpili so vsi trije kupo vina). Bil je to pravi junak in njegovo največje veselje je bilo, sekati Turčinom glave iznad ram. Oj kolikokrat vihrali smo že ž njim v zeleno Bosno, in vse se je treslo pred nami, kjer koli so se začula kopita naših konj. Da, to so bili boljši časi od današnjih, in nikdar jih več doživel ne bodem!«

Tožno je povесil glavo – in izpil kupo vina.

»Mi pa smo bili iste čase še mladi,« pričel je Simonović znova, »in obilokrat smo raje ležali na gorkem, nego da bi bili zajezdili v mrzli hlad. Tedaj je dal visokorojeni in vrli baron Janković obložiti mizo s pijačo, in rujno vince smo morali piti, da se je nam napravljala rožnata zora pred pogledom. Največ pa ga je popil vrli in visokorojeni gospod sam ter nam dajal v hrabrosti in tudi v vinopitju najboljši vzgled. Ošteval nas je: pasje glave, polenarile ste se, in moj barjak trese se pred Turčinom! Tužna mi majka, da mi je načelovati takim otrokom! Pijte, pasje glave, morda vam vino ojači srca, bojazljivim vam zajcem! Pili smo, da smo v največji temi gledali svetle sončne žarke!«

»Je li to vse,« zarohnel je Aricaga. »Piti umemo mi tudi! Res je, da to človeku srce in dušo razvnema, ali kaj posebnega to ni!«

»Tiho bodi, Aricaga,« dejal je Jurij Ljudevit, »Simonović še nekaj ve! He, ni li istina, Simonović?«

»O najboljšem še nisem govoril! Težko pa je govoriti, če človeku vsak hip v besedo segajo nepoklicani kričachi! Ko smo se – da

dalje govorim – rujnega vinca napili in smo težki postali, kot je težak nabit topič, tedaj nam je ukazal vrli in visokorojeni Janković izza pasa potegniti dolge samokrese. Pred njegovimi očmi morali smo jih nabiti ter napeti peteline. In ko je bil vsak samokres lepo nabit in petelin napet, da se je vsak hip lahko izprožil, zapovedal je vrli in visokorojeni barono, da smo v dolge cevi nalili vina. In sam si je nabil svoj samokres ter si cevko nalil z rdečim vinom. Pijte, deca, izpregovoril je potem prijazno, pijte, vince je sladko, in komu se trese roka, naj dobi svinčenko v želodec in prebavlja naj jo do sodnega dne! Pijte, deca! In sam je pil najprej in napeti samokres si je pritisnil k junaškim ustom in vino v dušku izpil iz dolge cevke, ne da bi se mu bila za trenutek potresla roka, dasi je že nosil železje, ko smo mi vsi še v zibeli sesali mleko! Za njim pa smo pritiskali vsi drugi nalite samokrese k ustom, in tako mi nebeške Trojice, prisegam vama, da je ni boljše ne lepše pijače, nego vino piti takisto na robu med življenjem in grobom! Na eni strani gledaš v rumeno obsejano dolino življenja, na drugi stani pa se ti odpira hladni in mokri prepad smrti: ali v sredi med življenjem in smrtjo šumlja vrelec, pri katerem piješ in piješ! To je prava, to je junaška pijača! Drugo jutro bili smo vsi zdravi kot ribe v vodi in takoj od mize šli smo h konjem ter poskakali v sedlo. In kakor blisk smo drvili nad Turčina, in smrti se ni nikdo bal, ker smo ji vendar gledali v obraz tolikokrat v noči, ko smo pili sladko vince ter se nismo bali ne hudiča ne smrti!«

»Vraga, tu si mi povedal nekaj novega!« kričal je Aricaga. »O stvari bi se dalo govoriti!«

»Da, lepše pijače je ni,« ponavljal je Simonović, »kakor takisto smrti v obraz napiti se močnega vina. Ali družba mora biti za to, družba!«

Tu se je hladno ozrl po polkovniku, kakor da je hotel reči, da njega ne prišteva k taki družbi.

»Jaz pa vendar predlagam,« vpil je Aricaga, »da storimo vse tisto, kar je moral storiti barjaktar vrlega in visokorojenega gospoda Jankovića, preden je odjezdil na sabljanje turških glav!«

»Tudi jaz sem tvojih misli, Aricaga!« odgovoril je Jurij Ljudevit. »Vrli Simonović naj se uveri, da mu je z junaki, a ne z babami opraviti!«

Brzo so pograbili po svojih dolgih in nabitih samokresih.

»Nebeška misel je to,« dejal je Aricaga kipeče ter si nalil cevko z vinom. »Bog te živi, pobratim Simonović!«

To rekši napne petelina ter izlije cev v svoje žrelo. Niti za trenutek se ni tresla pijana roka staremu grešniku. V hipu sta takisto naredila tudi tovariša. Polastila se je vseh nekaka čudna razburjenost, živci so se jim napeli po telesu in na licih se jim je nabrala rdeča lisa. Vsi pa so bili mnjenja, da si lepšega in kratkočasnejšega vinopitja ne morejo niti misliti.

»Obilo radosti užili smo tiste dni v Bihačgradu,« pripovedoval je Simonović. »In še dobro se spominjam, kako se je nekaj kornetu Gusiću izprožil petelin, ko je bil ravno izpil. Pokadilo se je kakor iz peklenškega žrela in svinčenka šla mu je ravno skozi levo roko ter se potem zarila v leseni strop. Naš kornet je zarjul kot zaboden vol in na obrazu se mu je prikazala cela mavrica od vseh bolečin. Od smeha smo hoteli popokati mi in visokorojeni gospod baron. Le-tá zvalil se je od gole radosti na tla, ko si je Gusić lizal ranjeno dlan ter hotel od bridkosti omedleti. To vama je bil gospod, naš baron Janković! Večna slava njegovemu spominu!«

Vsi so nalili samokrese ter jih izpili v trenutku.

»Drugikrat sedeli smo zopet pri mizi in z napetimi samokresi smo se igrali. Tam zadaj pri voglu sedel je mlad gospodič iz

Ogrske. Bil je ravno vstopil pod naš barjak in pod načelništvo gospoda Jankovića. Bil je to deček bledih lic in ravnokar je bil ušel materi od dojilnih prsi. Komaj pa je prišel v Bihačgrad, menil je že, da bode sam v hipu podjarmil celo zeleno Bosno. Menil je, da je pri nas življenje tako kot doma za materinim krilom. Naš gospod, vrli baron Janković, zaničeval ga je odločno! Pili smo torej tisti večer in se predobro imeli. Madžarski bledoličnik pa je sedel konec mize ter se tresel pred vinom. To je razkačilo dobrega gospoda Jankovića in svoj napeti samokres (katerega je bil poprej ravno izpil) treščil je tako spretno pred se na mizo, da je izprožil ravno proti ogrskemu gospodiču. V komolcu mu je obtičala svinčenka. Kakor gad se je zvil, planil kvišku ter tulil od bolečin. Mi vsi pa smo po tleh popadali in smejali smo se, da smo hoteli popokati! Madžarski gospodič pa jo je čez teden dni odpihal z obvezanim komolcem in ni hotel gledati več Bihačgrada! Vidita, tako kratkočasne urice ustvarjal nam je gospod baron Janković. Zatorej kličem po vsi pravici: večni spomin bodi visokorojenemu gospodu in baronu Jankoviću, sivemu sokolu!«

Zopet so pili vsi iz samokresov.

»Sedaj hočem še jaz nekaj povedati!« oglasil se je Aricaga. »Danes imamo lepo veselje in tebi bodi hvala za to, pobratim Simonović! Ali to veselje da se povikšati in zategadelj mene poslušajta, ki sem na svetu tudi marsikaj izkusil, marsikaj videl!«

»Rada te poslušava, pobratim Aricaga!« odgovoril je junak Simonović, ki je bil tedaj že pozabil na poprejšnji prepir. »Govori!«

»Tam so tri okna in prav prilično streljalo bi se skozi nje. Moje mnenje je, da sedaj pijemo in da izpite samokrese izstrelimo potem. Vsak si izbere svoje okno in strelja. Ha, ha, kako se bomo smejali, če na priliko ti, Jurij Ljudevit, ne zadeneš okna, temveč rdeči nos grofa Turjaškega, visečega ondi na steni! Ha, ha!«

»In če buti moj strel tebi v trebuh, Aricaga,« vprašal je Jurij Ljudevit hripavo, »kdo pa se bo potlej smejal, he? kaj pa potem, he?«

»Potem, Jurij Ljudevit,« krohotal se je polkovnik, »potem zatisnem oči v Gospodu ter zlezem staremu Abrahamu v naročaj kakor obstreljen zajec pod brinov grm. Ali mislil si bom, da sem padel po junaški, pošteni roki!«

»Kar nasvetuje Aricaga,« oglasil je junak Krištof, »napačno ni! Ali predno pijemo, predno streljamo, izpregovori naj se moška beseda! ›Ne pijte vina nikdar brez napitnic!‹ dejal nam je sto in stokrat visokorojeni gospod in baron Janković. Napijajmo si!«

»Dobro, napijajmo si!« pritrjevala sta onadva. In Jurij

Ljudevit je dostavil: »Ti se oglasi najprej, pobratim Simonović!«

Nabili so samokrese. Vstal je junak Simonović. Tedaj so mu noge že nekaj omahovale in oko bilo mu je že kalno postalo. Skoraj se mu je malo roka potresla, ko je obrnil samokres kvišku ter pričel: »Hvala vama, pobratima, da sta mi odkazala prvo mesto! Da mi živita dolgo, sto let! Če pijem vino, vesel sem in Bogu dajem čast, da ga je ustvaril. Lepši pa so še trenutki, ko sediš v sedlu svojega konja ter sučeš v krepki roki bridko sabljo. Na levo in desno jih sekaš, turške glave in ne meniš se niti za svinec, brenčoč okrog tebe, niti za ostro orožje, švigajoče po tebi. Na levo in desno jih kolješ, brezverske črepinje, in kakor Bog si, ki s svojim bliskom drobi zemljo. Vidita, pobratima, to je junaštvo. Samo to je, kar daje nam slavo. Vse drugo je suha trava, vse drugo ni nič in trikrat nič. Zatorej govorim tu na tem mestu: izpijmo sedaj na slavo junaštva!«

Kričaje so izpili. Potem pa si je v hipu vsakdo izbral svoje okno ter ustrelil proti njemu. Junak Krištof in Jurij Ljudevit dosegla sta svoj namen: zvenčoč usulo se je razbito steklo po tlaku.

Polkovnikova svinčenka pa je popraskala nekje po steni, da se je pokadilo od prahu.

»Aricaga je že pijan,« smejal se je Jurij Ljudevit. »Njegova je vrsta, da govori sedaj!«

Ko so zopet nabili orožje, dvignil je s težo polkovnik težki svoj trebuh izza mize, govoreč: »Pijan! Še ga bom pil, ko bodeš ti že davno pod mizo ležal, deviški moj fantič, Jurij Ljudevit! Sedaj pa me poslušajta, ker mnogo sem izkusil in veliko mest sem videl na svetu! Ne morem jih prešteti glav, katere sem odsekal s telesa, in marsikak trebuh sem predrl z ostrim orožjem. A to ni moja največja slava in tega se ne radostim preveč. Kar pa mi z veseljem pregreva dušo, so tiste brezbrojne merice, katere sem izlil v sé, da se je pomlad rodila v meni. Lepa reč je junaštvo, in na bojnem polju tudi rože cvetó. Ali če te preganja vrag, vzame ti junaštvo življenje in prebudiš se v grobu, kjer je hladno, mokro in temno. Kako vse drugače je, če te umori rdeče vince! Kot bi trenil, si pri bogovih na visokem Olimpu in celo nebeško godbo poslušáš. Ko se pa prebudiš, nisi v hladnem, temnem grobu, nego na sončnati zemlji, kjer je tako prijetno živeti radi trte, ki nam vince rodi. Vino je prvo, vse drugo ni stokrat nič! Zatorej hvala vinu in materi trti, ki nam ga daje!«

Tudi ta napitnica je ugajala. Kričoč in tuleč so izpraznili cevke ter jih znova nalili. Potem pa je vstal Jurij Ljudevit ter govoril: »Kaj čem besedovati, ko je stvar vendar jasna in gotova. Če sem junak, kot si ti, Krištofe, sem to, da sem po godu krasni ženski., In ne dišalo bi mi vino, če se ne vidim krasni ženski. Resnico si govoril, Aricaga, trdeč, da je v grobu hladno, mokro in temno. Ali zemlja naša bila bi dolgočasen, teman in mrzel grob, da ni na nji krasne ženske. Zatorej je moje mnenje ponoči in podnevi tisto, da pijmo v slavo sladkemu telesu krasne ženske!«

Z velikim navdušenjem pritrjevala sta polkovnik in dolgin Simonović tej napitnici. Vsi so pritisnili samokrese k ustom ter pili.

Ko je Jurij Ljudevit zadnje kaplje srkal iz cevi, zasukal se mu je pogled nehote proti vratom. Ravno v tistem trenutku bila so se odprla na stežaj in na širokem hodniku tlačila se je družba, glava pri glavi. Kakor je bil pijan, spoznal je Jurij Ljudevit v ti gneči takoj obraz deželnega glavarja Volka Engelbrehta in svojega očeta Janeza Vajkarda. Tam v ozadju – in Jurij Ljudevit je napel oči – kazal je tudi vitez Sonce blede svoje lice in s svojimi pogledi je bliskal po pijani družbi. Ali bolj kot vse to pretresel je Jurija Ljudevita pogled na osebo cesarjevo. Tik praga je obstal – celi družbi na čelu – Leopoldus in s cesarskim ponosom opazoval tovarišijo pri mizi. Od srda tresla se mu je roka in z groznega, bledega obraza sikali so mu pogledi kot strele.

»Caesar Augustus!« zatulil je Aricaga ter se brez zavesti zvalil pod mizo. Juriju Ljudevitu pa je otrpnila roka, da ni mogel niti samokresa od ust vzeti. Prst, ki ga je tiščal pri petelinu, zavil se mu je krčevito: orožje se je izprožilo in začulo se je votlo donenje po široki dvorani. Ondi pri mizi pa se je Jurij Ljudevit zgrudil v stol, za trenutek pograbil z rokama po razstreljeni, krvavi glavi in potem izdihnil dušo hitro in urno, kakor odnese sapa lahki list v jeseni.

Vse je bilo preplašeno. Samo Leopoldus ostal je miren in ponosen. Mrzlo je izpregovoril: »Vidite, vitez Sonce, sodnik, ki bode nekdanj sodil kralje in berače, odvzel mi je posel za ta slučaj. Čast in hvala mu! Naša pa je dolžnost, da se spominjamo nesrečne duše. Pater noster!«

Glasno je molil in cela družba morala je moliti z njim.

XIV

Dne 13. septembra poklonili so se visoki stanovi cesarju. bil je to dan največje slavnosti, in radovedno občinstvo, katerega je bila že takrat Ljubljana polna, ni se moglo nagledati vseh krasot in ne načuditi se vsem lepotam.

Ob sedmih zjutraj zbrali so se stanovi bleščeče opravljeni v škofjem dvorcu ter po svojih komisarjih poprosili, da bi se smeli pokloniti vladarju. Z milostjo sprejela se je ta prošnja. v dolgo vrsto so se zbrali potem stanovi ter se s cesarjem napotili v bližnjo cerkev. V tem sprevodu odlikovali so se posebno zastopniki dvornih dednih uradov ter z znaki svoje visoke službe vzbujali občno pozornost. Na prvem mestu korakal je vrhovni dedni reditelj Henrik Ljudevit grof Thurn ter z velikim ponosom nosil posrebreno palico, znamenje dvornega rediteljstva. Za njim stopal je Herbart grof Turjaški, nadomeščal je brata Volka Engelbrehta, ki je bil tiste čase tudi vrhovni dedni dvorni maršal v deželi. Istotako bil je Volk Engelbreht vrhovni dedni dvorni komornik; v tej visoki službi nadomeščal ga je ta dan Janez Andrej grof Turjaški. Za temi zvrstili so se še drugi zastopniki dednih dvornih poslov, med njimi naj se omenita samo vrhovni dedni dvorni točaj Herbert baron Kacijanar in pa vrhovni dedni trušar Janez Jurij grof

Hohenwart, katerega potomci še niso zamrli, dasi ne donašajo več jedil na cesarsko mizo. Neposredno pred cesarjem stopal je deželni glavar; za njim pa vicemaršal grof Leopold Blagaj, ki je nosil v oslabeledih rokah velikanski goli meč.

Pred cerkvenimi vrati sprejel je stari škof s Pedene svetli ta sprevod ter ga spremil v katedralo, kjer se je takoj pričela slovesna božja služba. Po dokončanem svetem obredu povrnilo se je vse v škofji dvorec. Tam so bili v veliki dvorani postavili cesarski prestol, na katerega se je cesar usedel. Okrog njega pa so se zbrali dedni dvorniki. Vsakemu je bilo do pičice skoraj odkazano mesto, kamor se je moral postaviti. Na cesarjevi desnici stal je deželni maršal z golim mečem; »nekoliko niže deželni glavar, potem škof s Pedene in drugi deželni prelati, izvzemši zatiškega opata, katerega je trla huda bolezen. Na levici cesarjevi postavil se je deželni kancelar Janez Joahim grof Zinzendorf, ki se je prvi z besedo oglasil ter – kakor trdi letopisec – z veliko zgovornostjo razložil zbranim stanovom voljo vladarjevo. Za njim izpregovoril je Herbart Turjaški ter naglašal veliko in brezmejno vdanost deželnih stanov do visokega vladarja. Govoril je tako, kakor se ob enakih prilikah še dandanes govori. Mogoče je, da se danes še bolj klečepłazi, kakor je bilo tedaj v navadi, ko se je v deželnih stanovih časih še vedno vzbudila ponižna želja po samostalnosti in mali nezavistnosti! Sicer pa Herbart Turjaški ni bil odgovoren za besede, katere je govoril pred cesarjevim prestolom. Dotični ogovor skoval je bil Volk Engelbreht, in stari vojak se ga je bil z veliko težavo naučil na pamet. Končno izpregovoril je tudi Leopoldus ter je svojim zvestim stanovom zagotavljal s krepko besedo, da jih bode pokrival s svojim visokim cesarskim in knežjim varstvom ter jim tudi branil vse privilegije in pravice.

Državni kancelar prebral je potem prisego. Prvi je prisegel deželni glavar, za njim škof in drugi prelati. Prisegli so tudi vsi deželni uradi, tajni svetniki, gospodje in vitezi, končno tudi poslanci mest in trgov. Po priseganju pričelo se je poljubljanje roke. Tudi tu je bil deželni glavar prvi, ki je pritisnil poljub na belo cesarjevo roko, potem pa so se ravno tako vrstili vsi drugi kakor pri priseganju, samo da so bili tu izključeni poslanci mest in trgov. Ali navzlic temu bilo jih je več od 250 glav, katerim se je dodelila sreča, da so smeli poljubiti vladarjeve prste.

Po zvršenem poljubljanju krenila je cela svetla družba znova v cerkev, kjer se je zapela zahvalna pesem. Na gradu zagrmeli so topiči in pred škofjim dvorcem nastavljeni mestni brambovci izstrelili so trikrat zaporedoma svoje muškete.

Tako se je izkazala čast Bogu in cesarju. Nastala je potreba, skrbeti tudi za telesni blagor. Prvi sedel je k mizi vladar sam. Njemu se je pogrnila miza v škofovi palači; bila je to dolga miza, ali pri nji sedel je sam Leopoldus, in dedni dvorniki so mu stregli. Vtis tega osamljenega obreda bil je nekoliko teatraličen: v naših časih bi se enaki ceremoniji smejali. Tedaj pa se je umel tak obred sam ob sebi, ker ni bilo nikogar, ki bi bil vreden časti, jesti pri isti mizi z vladarjem, kateremu so se ravnokar poklonili deželni stanovci. Leopoldus je s cesarskim ponosom zaužival jedi, katere so mu donašali visoki gospodje. Na desnici stal mu je grof Herbart Turjaški z golim mečem, na levici pa Henrik Ljudevit Thurn s posrebreno svojo palico. Ta dva stražila sta cesarja prav kakor dva stražnika pred božjim grobom! Pri prvi kupi, katero je ponudil točaj Herbart Kacijanar cesarju, zagrmeli so znova grajski topiči in tudi mestni brambovci izpraznili so svoje puške. V sosednji sobi igrali so godci med jedjo in zbrani so bili tudi najboljši ljubljanski pevci, ki so z lepo ubranim petjem sladili cesarju obed.

Druga gospoda obedovala je v poslopju bratovščine svetega Rešnjega telesa, to je v sedanjem župnem dvorcu tik semenišča. Tamkaj so bili dedni dvorni gospodje povabili svoje prijatelje ter jih v prostorni dvorani, kjer so se bratovščine udje navadno v godbi in petju urili, bogato pogostili. Zbralo se je skoraj sto lačnih in žejnih kranjskih plemičev, in ti so se gostili do pozne noči ter bili veseli in dobre volje. Če človek dolgi imenik teh gostov, ki so nosili zvečine nemška imena, pregleduje, opazi takoj, da je od tedaj skoraj že vse zamrlo in da so ponosne obitelji, ki so nekdaj izsesavale Kranjsko, zvečine izumrle, da ni sluha o njih. In prav je tako! Da so se ti nemški plemiči pomnoževali kakor pesek ob morju, ne govoril bi morda sedaj že nikdo več slovenski v slovenski naši deželi!

Cesar je v židani volji dokončal svoj obed. V svoji milosti poklical je k sebi sedaj tega, sedaj onega ter ga počastil s kratkim ogovorom. Hipoma pa se obrne k svojemu državnemu kancelarju ter izpregovori tako glasno, da se je dobro umelo po dvorani: »Zinzendorf, poglej vendar, so li dospeli moji gostovi!«

Spogledali so se gospodje naokrog in vzbudilo se je živahno gibanje med bleščečo družbo. Sikali so si na uho, kaj so ti gostovi, o katerih nikdo ničesar ne ve. Zinzendorf pa je odhitel iz dvorane. V tistem trenutku mignil je Leopoldus deželnemu glavarju, da naj pristopi. Z globokim poklonom pristopil je Volk Engelbreht.

»Sporočite še enkrat visokim stanovom,« ogovoril ga je cesar milostivo, »da so dosegli našo največjo zadovoljnost. Tako srečnega kakor danes čutili se nismo že dolgo!«

Volk Engelbreht hotel je ravno zahvalo izreči za premilostive besede, kar se odpro vrata in v dvorano vstopi kancelar Zinzendorf. Ob roki pa je vodil gospo Ano Rozino, ki se je žarila v svoji lepoti, katero je povikševala sreča, iz pogledov ji kipeča. Za njima

je vstopil tudi vitez Sonce ter obstal pri vratih. Zinzendorf pa je vodil mlado gospo v sredi med strmečo družbo do cesarjevega sedeža. Tam se je zgrudila Ana Rozina na kolena in rdečica ji je čez in čez zalila zorno lice. V ti svoji sramežljivosti in tesnobi bila je krasnejša od Diane, katero so nekdaj opazovale nepoklicane oči v deviški kopeli. Z dopadenjem opiralo se je na njo cesarsko oko, dolgo, skoraj predolgo. Potem pa je izpregovoril Leopoldu proti Volku Engelbrehtu: »Gospod glavar, podajte gospe Ani Rozini roko, da bode mogla vstati! Naša volja ni, da bi klečala pred nami!«

Volku Engelbrehtu podaljšal se je vidoma blede obraz. A bil je toliko dvorni, da je jadrno pristopil, trepetajoči Ani Rozini podal roko ter jo dvignil s tisto galantnostjo, s katero bi bil dvignil v enakem slučaju lastno svojo gospo. Če si je potem doma roko umival, o tem nam letopisec ničesar ne pripoveduje.

Tudi Leopoldus se je dvignil s sedeža ter vzel v beli roki mali obrazek gospe Ane Rozine ter ji – prej kot se je družba zavedela od strmenja – pritisnil poljub na rožnato čelo.

»Poljubil sem njeno čednost – dejal je potem zveneče ter z ostrim pogledom premeril družbo okrog sebe. »Mnenje naše je tako, da ni samo rojstvo plemenitstvu izvor, nego tudi – ljubezen. Zinzendorf, pokliči mi tudi viteza Sonca, da poljubi danes roko svojemu cesarskemu gospodu!«

Prihital je vitez Janez in na kolenih poljubil roko, s katero se je danes nanj usipalo toliko milosti. Cesar je še mnogo govoril ž njim in z drobno Ano Rozino. Končno pa ju je odpustil z največjo milostjo ter izpregovoril ob slovesu: »Mnogo sta ljubila ta dva, zagledelj hočem tudi drugim, ki so obilo grešili, mnogo oprostiti!«

Nekateri so hoteli videti, da je pri teh besedah cesar ostro opazoval deželnega glavarja in brata njegovega Janeza Vajkarda. Prav

gotovo pa je tedaj opiral svoj pogled v polkovnika Aricago, ki je nekje tam v kotu skrival svoj zabuhli in napeti obraz.

Po beli Ljubljani pa se je kakor blisk razširila vest o cesarski milosti, dodeljeni Janezu Soncu in njegovi soprogi. In ko je visoki vladar zapuščal belo mesto ter po Ljubljani odjadral proti Vrhniki, da bi došel v Gorico, ni ga imelo mesto hvaležnejšega podložnika, ki bi bil večjim uverjenjem klical »Vivat Leopoldus«, kot je bil vitez Janez Sonce.